

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eren ERKIRAN

11426 NUMARALI TEMETTUÂT DEFTERİNE GÖRE KESRİYE KAZASI KIRSALININ
SOSYAL VE İKTİSADİ YAPISI

Tarih Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eren ERKIRAN

11426 NUMARALI TEMETTUÂT DEFTERİNE GÖRE KESRİYE KAZASI KIRSALININ
SOSYAL VE İKTİSADİ YAPISI

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Nimet Ayşe AKSOY

Tarih Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Eren ERKIRAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Celâl ERDÖNMEZ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Nimet Ayşe AKSOY (İmza)

Üye : Doç. Dr. Güven DİNÇ (İmza)

Tez Başlığı: 11426 Numaralı Temettuât Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalının Sosyal ve İktisadî Yapısı

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 28/06/2019

Mezuniyet Tarihi : 05/09/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “11426 NUMARALI TEMETTUÂT DEFTERİNE GÖRE KESRİYE KAZASI KIRSALININ SOSYAL VE İKTİSADİ YAPISI” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Eren ERKIRAN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Eren ERKIRAN
Öğrenci Numarası	20165206005
Enstitü Ana Bilim Dalı	Tarih
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Nimet Ayşe AKSOY
Tez Başlığı	11426 NUMARALI TEMETTUÂT DEFTERİNE GÖRE KESRİYE KAZASI KIRSALININ SOSYAL VE İKTİSADİ YAPISI
Turnitin Ödev Numarası	1163972811

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 128 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 27/08/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % ...4....

alıntılar dahil % ...7.... 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

27/08/2019

(imzası)

Danışmanın Unvanı-Adı-
Soyadı

İÇİNDEKİLER

GRAFİKLER LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

11426 NUMARALI TEMETTUAT DEFTERİNE GÖRE KESRİYE KAZASI

KIRSALININ SOSYAL YAPISI

1.1. Kesriye Kazası Kırsalında Bulunan Yerleşim Yerleri	15
1.1.1. Köyler	16
1.1.2. Çiftlikat-ı Hümayûn'lar ve Şahıslara Ait Çiftlikler	18
1.1.3. Mezralar	19
1.2. Kesriye Kazası Kırsalının Nüfusu	21
1.3. Kesriye Kazası Kırsalında Sık Görülen İsimler ve Adı Geçen Önemli Kişiler	23
1.3.1. Kesriye Kaymakamı Ali Şahin Bey	28
1.3.2. Girit Müşiri Mustafa Nâilî Paşa	28

İKİNCİ BÖLÜM

11426 NUMARALI TEMETTUAT DEFTERİNE GÖRE KESRİYE KAZASI

KIRSALINDA TARIM VE HAYVANCILIK

2.1. Kesriye Kazası Kırsalında Tarımsal Faaliyetler	31
2.1.1. Ekili (Mezru') Tarım Alanları	31
2.1.1.1. Hububat Yetiştirilen Tarım Alanları	32
2.1.1.2. Diğer Tarım Alanları	38
2.1.2. Bağ Alanları	44
2.1.3. Çayır Alanları	47
2.2. Tarım Arazilerinin Köy ve Mezralara Dağılımı	51
2.3. Kesriye Kazası Kırsalında Hayvancılık Faaliyetleri	54
2.2.1. Büyükbaş Hayvancılık	55

2.2.2. Küçükbaş Hayvanlar	61
2.2.2.1. Koyun	62
2.2.2.2. Keçi	63
2.2.2.3. Oğlak, Kuzu ve Erkek Koç.....	65
2.2.3. Yük-Binek Hayvanları ve Diğer Hayvanlar	66
2.2.4. Arıcılık.....	71
2.4. Hayvancılığın Köy ve Mezralara Dağılımı	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKTİSADÎ YAPI

3.1. Kazançlar.....	74
3.1.1. Kesriye Kazası Kırsalının Toplam Temettuatı	74
3.1.2. Kesriye Kazası Kırsalındaki Meslek Grupları	76
3.1.3. Kira Geliri Bulunan Köyler	83
3.1.4. Kesriye Kazası Kırsalındaki Gelirler	84
3.2. Vergiler	84
3.2.1. Vergi-yi Mahsûsa ve İspence Vergisi	85
3.2.2. Adet-i Ağnam Vergisi	89
3.2.3. Öşür Vergisi.....	91
SONUÇ	100
KAYNAKLAR	102
EKLER.....	107
Ö Z G E Ç M İ Ş	113

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1. Kesriye Kazası'na Bağlı Köyler ve Hâne Sayıları.	17
Grafik 1.2. Kesriye Kazası'na Bağlı Mezralar ve Hâne Sayıları.	20
Grafik 1.3. Ortalama Nüfusun Bölgeye Dağılımı.....	23
Grafik 2.1. Ekimi Yapılan Tarım Alanlarının Toplam Dönümü ve Getirmiş Oldukları Gelir. 31	
Grafik 2.2. Tarım Arazilerinin Dağılımı.	52
Grafik 2.3. Tarım Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelirin Araziye Göre Dağılımı.	54
Grafik 2.4. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Büyükbaş Hayvanların Getirdikleri Gelirin Dağılımı.	55
Grafik 2.5. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Küçükbaş Hayvanların Sayısı ve Getirdikleri Gelirler.....	61
Grafik 2.6. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Yük-Binek Hayvanları ve Diğer Hayvanların Grup İçinde Dağılımı.	71
Grafik 3.1. Kesriye Kazası Kırsalının Toplam Gelirinin Dağılımı.....	84
Grafik 3.2. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Vergi Dağılımı.....	85
Grafik 3.3. Vergi-yi Mahsûsa'nın Köy ve Mezralara Dağılımı.	88
Grafik 3.4. Adet-i Ağnam Vergisinin Köy ve Mezralara Dağılımı.	91
Grafik 3.5. Bölgede Üretimi Fazla Olan Ürünlerin Dağılımı.....	94
Grafik 3.6. Bölgede Üretimi Az Olan Ürünlerin Dağılımı.	98

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1421-1582 Yılları Arasında Kesriye Kazası'nın Demografik Yapısı.	3
Tablo 2. 1844- 1912 Yılları Arasında Kesriye Kazası Kaymakamları.....	6
Tablo 3. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Başkanlığı Temettuat Defterleri Tasnifi.....	11
Tablo 1.1. 11426 numaralı Temettuat Defteri'ndeki Köyler ve Mezralar.....	15
Tablo 1.2. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalının Tahmini Nüfusu.....	21
Tablo 1.3. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Sık Görülen İsimler.....	24
Tablo 2.1. 11426 Numaralı Temettuat Defteri'ne Göre Ekili Tarla Alanlarının Hâne ve Köylere Dağılımı.....	32
Tablo 2.2. Kesriye Kazası'nda Üretimi Yapılan Diğer Tarım Alanlarının Hâne ve Köylere Dağılımı.....	42
Tablo 2.3. 11426 Numaralı Temettuat Defteri'ne Göre Bağ Alanlarının Hâne ve Köylere Göre Dağılımı.....	44
Tablo 2.4. 11426 Numaralı Temettuat Defteri'ne Göre Çayır Alanlarının Hâne ve Köylere Göre Dağılımı.....	47
Tablo 2.5. Tarım Arazilerinin Toplam Dönümünün ve Gelirinin Köy ve Mezralara Dağılımı.....	52
Tablo 2.6. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Büyükbaş Hayvanlar.....	56
Tablo 2.7. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Koyun Grubu Küçükbaş Hayvanlar.....	62
Tablo 2.8. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Keçi Grubu Küçükbaş Hayvanlar.....	63
Tablo 2.9. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Gelir Getirmeyen Küçükbaş Hayvanlar.....	65
Tablo 2.10. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Bulunan Yük-Binek Hayvanları ve Diğer Hayvanlar.....	67
Tablo 2.11. Hayvancılık Gelirlerinin Köy ve Mezralara Dağılımı.....	71
Tablo 3.1. 11426 Numaralı Temettuat Defteri'ne Göre Kesriye Kazası Kırsalının Hâne Sayısı ve Toplam Temettuatı.....	74
Tablo 3.2. Kesriye Kazası Kırsalındaki Meslekler.....	76

Tablo 3.3. Mesleklerin Toplam Gelir İçindeki Dağılımı.	82
Tablo 3.4. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Toplanılan Vergi-yi Mahsûsa ve İspence Vergisi.	86
Tablo 3.5. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Toplanılan Adet-i Ağnam Vergisi.	89
Tablo 3.6. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Toplanan Öşür Vergisi.	92

KISALTMALAR LİSTESİ

A.}DVN.	Sadaret Divan Kalemî Evrakı
A.}DVN. MHM	Sadaret Mühimme Evrakı
A.}MKT. NZD	Sadaret Nezâret ve Devair Evrakı
A.}MKT. UM	Sadaret Umum Vilayet Evrakı
A.}MKT.MHM	Sadaret Mühimme Kalemî Evrakı
A.}MKT.MVL	Sadaret Meclis-i Valâ Evrakı
A.}TŞF	Sadaret Teşrifat Kalemî Evrakı
AE. SAMD. III	Ali Emiri Üçüncü Ahmed
BEO	Bâb-1 Ali Evrak Odası
bs.	Basım.
C.	Cilt.
C..AS	Cevdet Askeriye
C..DH	Cevdet Dahiliye
BCA.	Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı.
BOA.	Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Başkanlığı.
Çev.	Çeviren.
DH. MKT.	Dâhiliye Mektubî Kalemî
DİA.	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
drl.	Derleyen.
Ed.	Editör.
H.	Hicri.
HR.MKT.	Hariciye Nezareti Mektubî Kalemî
hzl.	Hazırlayan
IRCICA	İslam Tarih, Sanat ve Kültür

	Araştırma Merkezi
İ.AZN.	İrade Adliye ve Mezâhib
İ.DH.	İrade Dahiliye
İ.MVL.	İrade Meclis-i Valâ
M.	Miladi.
ML. VRD. TMT. d	Maliye Varidât. Muhasebesi Temettüât Defterleri.
MVL	Meclis-i Valâ.
nr.	Numara
Neş.	Neşreden.
OTAM	Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi.
R.	Rumi.
S.	Sayı.
tdk.	Türk Dil Kurumu.
TFR.I..MN.	Tefrişat-ı Rumeli (Rumeli Müfettişliği) Manastır Evrakı
TKB.	T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.
TTK.	Türk Tarih Kurumu.
yay. no.	Yayın Numarası.
Y.A.RES.	Yıldız Resmi Maruzat

ÖZET

Temettuat sayımları, Tanzimat Dönemi'nde her ne kadar vergi düzenlemesi amacıyla başlatılmış olsa da günümüz sosyal tarihçilerinin en önemli kaynaklarından biri olmuştur. Vergi toplama usulünün düzenlenmesi için, sayımı yapılan bölge halkının menkul veya gayrimenkul mülkleri, yetiştirdikleri hayvanların sayısı ve getirmiş oldukları gelirleri, kişilerin mensubu olduğu meslek grupları ve kazançları gibi ayrıntılı bilgilerin verilmesi bu sayımı önemli kılmaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanmasındaki amaç, 1844-45 yıllarında Kesriye Kazası kırsalının sosyal, ekonomik ve demografik yapısının ortaya çıkarılmasına yöneliktir. Bu çerçevede çalışmamızın ana kaynağını teşkil eden 11426 numaralı Kesriye Kazası'nın Temettuat Defteri, ilk olarak bilgisayar ortamında Latin harflerine transkribe edilmiştir. Bu çeviri esnasında en ince ayrıntının gözden kaçırılmamasına dikkat edildi. Daha sonra temettuat defterleri ile ilgili literatür taraması yapıp, uygun görülen kaynaklar derlenildi. İlgili kaynaklar dikkatli bir şekilde incelendikten sonra söz konusu tezin yazımını başlandı.

Bu tezde, Yunanistan'a bağlı Kastoria şehrinin, 11426 numaralı Temettuat Defteri'nde yer alan bölgelerin 1844-1845 yıllarındaki sosyal, demografik, zirâi ve iktisadî yapısı çeşitli tablo ve grafiklerle ilgili bölümlerde değerlendirilmeye tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kesriye, Osmanlı, Temettuat Defterleri, Sosyal, Ekonomik.

SUMMARY

ACCORDING TO THE TEMETTUÂT DEFTERİ NUMBERED 11426, SOCIAL AND ECONOMIC STRUCTURE OF THE RURAL KESRIYE TOWN

Although the censuses of Temettuat were initiated in the Tanzimat period for the purpose of tax regulation, they have been one of the most important sources of information for today's social historians. In order to regulate the tax collection procedure, detailed information such as the securities or real estate properties of the people of the region, the number of animals they raise and their income, the professional groups and earnings of the people they belong to make this count important.

The purpose of the preparation of this study was to reveal the social, economic and demographic structure of the Kesriye accident in 1844-45. In this context, the Temettuat ledger of the Kesriye No. 11426, which constitutes the main source of our work, was first transcribed into Latin letters in a computer environment. During this translation, he was careful not to overlook the most subtle detail. Then, the literature on the Temettuat Books were scanned and the appropriate sources were compiled. After careful examination of the relevant sources, the writing of the thesis was started.

In this thesis, the social, demographic, agricultural and economic structure of the city of Kastoria in Greece in 1844-1845 was evaluated in various tables and charts.

Keywords: Kesriye, Ottoman Empire, Temettuat Books, Social, Economic.

ÖNSÖZ

Son yıllarda şehir tarihi hakkında yapılan çalışmalarda ciddi bir artış görülmektedir. Osmanlı Devleti son dönemlerinde büyük oranda toprak kaybı yaşamasına rağmen, üç kıtada hâkimiyetini sürdürebilmiştir. Balkan coğrafyasında yer alan Kesriye Kazası, hem XX. yüzyıla kadar Osmanlı toprağı sayılması hem de aile bağlarımın bulunmasından dolayı ilgimi çekmiştir.

Kesriye, yaklaşık 1384-1385 yılları arasında Evranos Bey tarafından fethedilmesiyle Osmanlı hâkimiyetine girmiş bir kasabadır. Araştırmamızın dönemini kapsayan XIX. yüzyıl ortalarında ise Manastır Eyaleti'ne bağlı bir kaza olarak Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında bulunmaktaydı. Günümüzde Kastoria ismiyle Yunanistan sınırları içerisinde yer alan Kesriye'nin, 1844-45 yıllarında tutulmuş olan temettuat kayıtları sayesinde o dönem ki sosyo-ekonomik yapısı tespit edilebilmektedir. Ciddi anlamda yenileşme hareketlerinin başladığı Tanzimat Dönemi'nde, Osmanlı taşrasının sosyal, ekonomik bilgilerini ayrıntılı bir şekilde içeriğinde barındıran temettuat defterlerinin incelenmesi, dönemin aydınlatılabilmesine katkı sağlayacaktır.

Kazaya bağlı köy ve mezralarda ikâmet eden veya etmeyen hâne sahiplerinin, birer birer kayıtlarının tutulmasıyla hâne sahibinin adı, mesleği ve elde ettiği gelir, arazileri, yetiştirdiği hayvanları, 1844 yılında ne kadar kazancının olduğu, 1845 yılında da tahminen ne kadar gelirin olacağı ve mükellef olduğu vergileri, sahip olunan hâne, değirmen, dükkân gibi mülkleri ve her iki yılın toplam temettuat miktarları tespit edilebilmektedir. Böylelikle kaza ahâlisinin verilen bu bilgiler ışığında genel ekonomik durumuna ulaşılabilmektedir.

Çalışmanın ana kaynağı Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'ndeki 11426 Numaralı Kesriye Kazası Temettuat Defteridir. Kazaya bağlı 26 köy ve 7 mezranın incelenmesiyle kazanın geneli hakkında tespitler yapılmaya çalışılmış, böylece XIX. yüzyılda Balkan coğrafyasındaki bir başka Osmanlı taşrasının daha tarih sahnesine çıkartılması amaçlanmıştır.

Son olarak bu tezin hazırlanmasında göstermiş oldukları anlayış ve katkıdan dolayı değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nimet Ayşe AKSOY'a ve haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Eren ERKIRAN

Antalya, 2019

GİRİŞ

1. Kesriye Kazası'nın Tarihçesi

Kesriye, günümüzde Yunanistan'a bağlı Batı Makedonya bölgesinde Arnavutluk ve Makedonya sınırlarına yakın konumda bulunan ve aynı isimle anılan Kesriye Gölü'nün içine doğru uzanıp yarımada görünümü veren bir kasabadır. Manastır Vilayeti'ne bağlı olan Kesriye Kazası, güneybatıda Yanya Vilayeti, güneydoğuda Serfice Sancağı, kuzeyde Florina ve Manastır, kuzeybatıda Görice, batıda Kolonya Kazası ile çevrilidir.

1992 yılında Prof. G. Hourmouziadis tarafından yapılan arkeolojik kazı çalışmaları neticesinde Kesriye ve çevresindeki ilk yerleşimin, 7500 yıl önce neolitik çağda gerçekleştiği bilinmektedir¹.

Kasabanın bilinen ilk ismine Romalı tarihçi Titus Livius'un eserinde yer verilmektedir. Antik dönemde "Oresteia (dağlık)" olarak geçen bu bölgede, M.Ö 200 yılında Makedonya kralı V. Philippos ile Romalı General Publius Sulpicius Galba arasında yapılan I. Makedonya Savaşı sırasında kasabanın adı "*Celetrum*" olarak geçmektedir². Romalılar döneminde ise kasabaya iki farklı ismin verildiği bilinmektedir. Prokopius, kasabanın ilk dönemler "kunduzların yaşadığı yer" anlamına gelen Kastoria olarak anıldığını ve bu ismin nereden geldiği ile ilgili iki farklı görüşte bulunmuştur. Bunlardan ilki Thessaly bölgesindeki bir kasabanın hemen yakınındaki gölde bulunan kunduzlardan (kastoras), diğeri ise Romalıların "Castrum" adı verdikleri askeri savunma kampından dolayı gelmiş olabileceği şeklindedir. Kasabanın daha sonra İmparator Diocletianus tarafından yeniden imar ettirilmesiyle "Diocletianopolis" adını aldığı belirtilmiştir³. Kasabanın isminin bundan sonraki dönemlerde Kastoria (Καστοριά) olarak geçmesinin ise yaşanan imparator değişikliği sebebiyle olduğu düşünülmektedir. Bulgarlar ve Makedonlar ise kasabaya, Bulgarca kemik anlamına gelen "кошт" kelimesinden türetilmiş "Kostur" (Костур) demektedirler⁴.

Osmanlı döneminde kasaba ilk zamanlar "Göl-i Kesri"⁵ adıyla bilinirken, çalışmamız sırasında incelediğimiz temettuat defterinde ise "Kesriye" olarak geçmektedir. Kasabanın tam olarak hangi tarihte bu ismi aldığı ise bilinmemektedir.

¹ Touloumis ve Hourmouziadis, 2003: 74.

² <http://mcadams.posc.mu.edu/txt/ah/Livy/Livy31.html> (erişim tarihi: 19.06.2019). ; Binbaşı Mehmed Tevfik M.Ö 200 yılı yerine M.Ö 229-230 yıllarını vermektedir. Binbaşı Mehmed Tevfik, 1327: 92.

³ http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Buildings/4A*.html (erişim tarihi:19.06.2019).

⁴ Klasov ve Nikolov, 2000: 257.

⁵ Evliya Çelebi, 1315: 576.

Kesriye'nin kuruluşuna, Barbar istilâlarıyla birlikte tahrip edilen Diokletianopolis antik kentinin kalıntıları üzerine İmparator Iustinianos tarafından kale ve koruma duvarlarının inşa ettirilmesiyle başlanmıştır⁶.

X. yüzyılda Bulgar Çarı Samuil'in hâkimiyeti altında bulunan Kesriye, Bulgar-Bizans savaşları sonucunda 1018 yılında Bizans topraklarına dâhil oldu. 1082 yılının baharında ise bölgeye Robert komutasındaki Sicilyalı Normanlar hâkim oldular⁷. Ancak bu hâkimiyet çok uzun sürmeyip, 1093 yılında İmparator I. Alexios kasabayı tekrar geri aldı⁸. Kasabanın tekrardan Bulgarların eline geçtiğini, XIII. Yüzyılın sonlarında Bulgar kralı Ivan Asen'in ticaret amacıyla bölgeye Yahudileri davet etmiş olmasından anlamaktayız⁹.

1334 yılına gelindiğinde ise Sırp Çarı Stefan Dušan, kasabayı Sırp İmparatorluğu topraklarına dâhil etmeyi başardı. Kendisinin bir yıl sonraki ölümüyle de 1374'e kadar Simeon Uroš'un Bizans-Sırp Krallığı'nda kaldı. Bu tarihten itibaren Kesriye, Osmanlı toprağı olana kadar Ortaçağ Arnavut Prenslükleri'nden Musacci Arnavut Prenslüğü'nin bir parçası oldu. Kesriye, kesin tarihi bilinmemekle beraber yaklaşık 1384-1385 yılları arasında Gazi Evranos Bey tarafından Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir¹⁰. Böylelikle Osmanlı hâkimiyeti altına giren kasaba, Edirne Livası olarak bilinen ve en eski Rumeli Sancaklarından birisi olan Paşaili Sancağı'na dâhil olmuştur¹¹.

Kesriye her ne kadar Roma İmparatorluğu tarafından Roma'yı İstanbul'a bağlamak amacıyla oluşturulan ve "Via Egnatia" adı verilen yol üzerinde yer almıyor olsa bile, bu güzergâha çok yakın konumda bulunmasından dolayı hem ticari hem de kültürel anlamda gelişmişlik göstermiştir. Bu ifadeyi, XII. yüzyılda bölgeye gelen ünlü coğrafyacı ve seyyah el-İdrîsî'nin "*Nüzhetü'l-müşâk fi'htirâkı'l-âfâk*" adlı eserinde, kasabanın o dönemlerde gayet zengin ve kalabalık olduğunun yazılmış olması desteklemektedir¹².

XVII. yüzyılda bölgeye gelen Evliyâ Çelebi'de, "*Seyahatnâme*" adlı eserinde kasaba hakkında önemli bilgiler vermektedir. Önce kasabanın nasıl ele geçirildiğini anlattıktan sonra burada bulunan asker ve memurlardan bahsetmektedir. Ardından Kesriye'de muhkem bir kalenin ve bu kalenin dibindeki Valide Sultan Camii, Sultan Süleyman Camii, kale dışındaki Kadı Camii ve üst yanında namazgâhın bulunduğunu söylemektedir. Kasaba ve ahalisi hakkında da bilgiler veren Evliyâ Çelebi, kasabada yalnızca iki hamamın bulunduğunu, bu

⁶ Kiel, 2002: 312.

⁷ Komnena, 1996: 157.

⁸ Machiel Kiel kasabanın tekrar ele geçirilme tarihini 1093 olarak verirken, Anna Komnena eserinde 1083 tarihini vermektedir. Kiel, 2002: 312.; Komnena, 1996: 178.

⁹ Fine Jr. 1994: 450.

¹⁰ Kiel, 2002: 312.

¹¹ İnbaşı, 2002: 291.

¹² Drakopoulou, 2013: 120.

kadar az olmasının sebebi olarak da Kesriye Gölü'nün bulunmasını göstermektedir. Kasaba halkının bu gölde yıkandığını, hatta çamaşırlarını dahi sabunsuz şekilde yıkadıklarını belirtmektedir. Bu bağlamda halkın su ihtiyacının büyük bir kısmının gölden karşılandığını görmekteyiz. Günlük yaşam hakkında bilgi veren bu örnekten sonra, kasabada 100 dükkânın bulunduğunu ve bunların çoğunluğunun balık kurusu ve bakkaliye satıcısı olduğunu söylemektedir¹³.

1912 yılındaki I. Balkan Savaşı sırasında Kesriye, Yunan ordusunun bölgeyi ele geçirmesiyle kaybedildi. Daha sonra uygulanan Yunan zulmü neticesinde bölgede bulunan Müslümanlar, kasabadan kitleler halinde göç etmeye başladılar. Lozan Antlaşmasıyla da devam eden bu göçler sonucunda, Müslüman nüfus sayısı ciddi şekilde azalma göstermiştir. Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan mübadele anlaşması sonrasında, Kesriye'den gelecek olan ilk mübâdillerin 17 Temmuz 1923 tarihli "*İcrâ Vekilleri Heyeti Kararnâmesi*"ne göre Malatya'ya nakledilmesi kararlaştırılmıştır¹⁴. Ayrıca Niğde, Bor, Çamardı ve Ulukışla Nüfus Kayıt Defterleri'nde, Malatya'ya nakledilmesi gereken bazı mübadillerin -özellikle Hurpeşte civarından gelenler- Niğde ve çevresinde iskân edildikleri yer almaktadır¹⁵. 1924'te gelen mübadiller ise Giresun'a nakledilmişlerdir¹⁶. Cumhuriyet arşiv kayıtlarında Kesriye'den gelen mübadillerin sonraki dönemlerde Yozgat, Yalova, Balıkesir, Antalya, Gaziantep ve Isparta gibi şehirlere iskanlarının buldukları bilgisiyle karşılaşılmıştır¹⁷.

2. Nüfus

Kesriye'nin Osmanlı topraklarına dâhil olmasından sonra, Müslüman Türk nüfusun iskânı gerçekleştirilmeye başlandı. Osmanlı tahrirleri ve XX. yüzyıl verileri incelendiğinde, bu iskân sonucu yaşanan değişikliğin boyutlarını daha açık bir şekilde anlamak mümkün olmaktadır.

Tablo 1. 1421-1582 Yılları Arasında Kesriye Kazası'nın Demografik Yapısı.

Yıl	1421-1455		1519-1523		1528-1530		1550		1566-1582	
	Hane Sayısı	Oran (%)	Hane Sayısı	Oran (%)	Hane Sayısı	Oran (%)	Hane Sayısı	Oran (%)	Hane Sayısı	Oran (%)
Müslüman	110	2,62	335	7,07	485	10,77	415	10,96	845	20,76
Hristiyan	4085	97,38	4380	92,50	3980	88,35	3320	87,71	3225	79,24
Yahudi	-	-	-	-	40	0,89	50	1,32	-	-

¹³ Evliya Çelebi, 1315: 576.

¹⁴ İpek, 2000: 42

¹⁵ Özkan, 2007: 173.

¹⁶ İpek, 2000: 74

¹⁷ BCA, İskân Evrakı, 272-0-0-12-45-76-10; BCA, İskân Evrakı, 272-0-0-12-49-97-17; BCA, İskân Evrakı, 272-0-0-12-52-119-35; BCA, İskân Evrakı, 272-0-0-12-58-153-11; BCA, İskân Evrakı, 272-0-0-12-57-147-3; BCA, İskân Evrakı, 272-0-0-12-48-91-42.

Çingene	-	-	20	0,42	-	-	-	-	-	-
Toplam hane	4195		4735		4505		3785		4070	

Kaynak: Stoyanovski, 1981: 66-71.

Yukarıdaki tabloda verilen yıllara göre Müslüman nüfus sayısında sürekli artışın olduğu görülmektedir. 1455 yılında %2,62 olan Müslüman oranı, XVI. yüzyılın sonlarına doğru %18,14 oranında artış göstererek %20,76'lara ulaşmıştır. Ayrıca Hristiyan nüfusun kasabada fazla olması göze çarpmaktadır. Ancak 1523-1582 yılları arasında bu nüfusun %97,38'lerden %79,24'lere kadar düştüğünü görmekteyiz. Yahudilerin, 1528-1530 yılları arasında bölgedeki 40 hâneye sahip oldukları, 1550 yılına gelindiğinde ise 10 hânelik bir artışla 50 hâneye çıktıkları görülmektedir. Yahudi nüfusundaki bu düşüklüğün sebebi olarak Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u geliştirme tedbirleri çerçevesinde Balkanlar'daki Yahudi iskânının yeniden planlanması gösterilmektedir¹⁸. Sadece 1519-1523 yıllarındaki kayıtlarda yer alan Çingenerin ise %0,42 gibi düşük bir oranla 20 hânedeki ikâmet ettikleri kayda geçirilmiştir.

İlk nüfus sayımının yapıldığı 1831 yılında Kesriye'de 731 Müslüman, 335 Kıpti, 16124 gayrimüslim ahali bulunurken, Yahudi ve Ermeni nüfusuna yer verilmemiştir¹⁹.

XIX. yüzyılın başlarında Kesriye Kazası'nın nüfusunu çoğunlukla Bulgarlar olmakla birlikte Rumlar, Müslümanlar, Ulahlar, Yahudiler ve az miktarda Çingener oluşturuyordu. H. 1293 (M. 1876-1877) Manastır Vilâyet Salnamesi'nden elde ettiğimiz verilere göre Kesriye'de 6557 Müslüman bulunurken 21942 Hristiyan, 400 Yahudi ve 83 Çingene olmak üzere toplamda 28982 kişi bulunmaktaydı²⁰. Synvet'in verdiği bilgilere göre ise 1878 yılında Kesriye'de 63532 kişi yaşıyordu²¹.

Kasabanın 1889-1898 yılları arasındaki durumu hakkında bilgiler veren Şemseddin Sâmî ise, "*Kâmûsü'l-âlâm*" adlı eserinde kasabanın merkez nüfusunun 8000, toplam nüfusunun ise 45994 olduğunu, bunun yanı sıra kasabada 7 camii, 2 kilise, 1 havra, 3 tekke, 2 medrese, 1 rüşdiye, 1 Rum mektebi, 1 Yahudi mektebi, 3 sıbyan mektebi, 512 dükkân, 3 han, 2 hamam ve bir saat kulesinin bulunduğunu söylemektedir. Kesriye'de genel olarak 6 dilin konuşulduğunu ve bunların Türkçe, Bulgarca, Rumca, Arnavutça, Ulahça ve İbranice dilleri olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bu dönemde kasabada kürk ticaretinin gelişmiş olduğundan da bahsetmektedir²².

¹⁸ Kiel, 2002: 312.

¹⁹ Karal, 1995: 198.

²⁰ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1293 nr.92.

²¹ Synvet, 1878: 55-56.

²² Şemseddin Sami, 1314: 3860.

H. 1313 Manastır Salnamesi'ne göre ise Kesriye; 35572 erkek ve 29112 kadın nüfus ile toplamda 64684 nüfusa sahipti²³. 1900'lü yılların ilk çeyreğinde ise Kesriye'de, 1'er ibtidaî ve rüşdiye mektebi, 2 medrese, 2 hamam, 7 camii ve 3 tekke bulunuyordu. 126 köyü sınırları içerisinde bulunduran Kesriye'nin toplam 75.022 nüfusu bulunmaktaydı. Sadece kaza merkezinde 6190 olarak tespit edilen nüfusun yaklaşık %32'sini Müslüman Türkler, diğer kısmını da Rum, Bulgar, Arnavut ve Yahudiler oluşturuyordu²⁴.

Bütün bu verilere göre Kesriye nüfusunun her geçen yüzyılda artış gösterdiği ve XX. yüzyılın başlarında 70000 civarında olduğu söylenebilir. Kaza nüfusunun büyük çoğunluğunu gayrimüslimler oluştururken, nüfusun üçte bir oranını Müslümanlar teşkil etmiştir. Kesriye Kazasına ait tahrir defterlerinde ve XIX. Yüzyılın son çeyreğine kadar ki salnameler de çingene nüfusunun varlığıyla karşılaşılmaktadır. Ancak daha sonraki yıllara ait salnamelerde yer alan kayıtlarda Çingenelerin ismi geçmemektedir. Bu da son zamanlara doğru Kesriye'de bulunan Çingenelerin başka yerlere göç etmiş olduklarını göstermektedir.

Müslüman nüfusun artmasıyla birlikte kasabada camilerin yanı sıra, tekkelerin de inşa edilmeye başlandığı bilinmektedir. XVI. yüzyılda kasabaya gelen ve Bektaşiliğin Makedonya ile Yunanistan'daki ilk kurucularından biri olan Kasım Baba, kale duvarlarının dışında bir tekke inşa etmiştir. XVI. yüzyıl tahrirlerinde kendisinden ve vakfından bahsedilen Kasım Baba'nın türbesiyse 1959'a kadar mevcuttu²⁵. Kasabada dini oluşumların sadece Müslümanlar arasında gerçekleştiğini söylememiz mümkün değildir. Nitekim XI. yüzyılın sonlarında kasabada doğmuş olan şair ve yazar Tobiah ben Eliezer'in, burada Rabbani öğretiler üzerine bir Yahudi cemaati kurduğu da bilinmektedir²⁶.

3. Kazanın İdari Taksimatı ve Kaymakamları

Kesriye, idari yapıdaki değişikliklerin uygulandığı Tanzimat Döneminin ilk evresinde Rumeli Eyaletine bağlı sancaklardan birisi olmuştur. 1868 yılında sancak statüsünü kaybeden Kesriye, bu tarihten itibaren Selanik Vilayeti'ne bağlı Manastır Sancağı'nın kazası haline getirilmiştir. Kazaya çevrilen Kesriye'ye bağlı nahiyeleri ise Horpeşte, Naslıç ve Venice teşkil etmiştir²⁷.

Kesriye, gayrimüslim ahaliden birtakım kimselerin düzen bozucu hareketlerine müsait bir yer olmasından dolayı kaza olarak teşkilatlandırılarak kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Şayet Kesriye Kazası mutasarrıflığa çevrilip Serfice Sancağı'na bağlı Naslıç ve

²³ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1313 nr.220.

²⁴ Kiel, 2002: 312.

²⁵ Kiel, 2002: 312.

²⁶ Drakopoulou, 2013: 120; Fine Jr. 1994: 450.

²⁷ Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1285 nr.176.

Cuma kazaları da Kesriye'ye bağlanırsa idarenin gayrimüslim ileri gelenler tarafından ele geçirilebileceği ve çıkarları doğrultusunda kullanılabilmesi düşünülmiştir²⁸. Birçok defa Kesriye'nin yeniden sancak merkezi yapılarak mutasarrıflık haline getirilmesine dair yazışmalar olmasına rağmen her defasında bu talepler kesin bir dille reddedilmiştir²⁹.

1871 yılında Kesriye, sancak haline getirilen Görice'ye bağlanmıştır³⁰. 1875 yılına gelindiğinde ise Görice'nin tekrar kazaya çevrildiğini ve Kesriye'yle beraber Manastır Sancağı'na bağlandığını görmekteyiz³¹. Kesriye 1880 yılında tekrar sancağa dönüştürülen Görice'ye bağlanırken³², 1887 yılında ise Görice Sancağı'ndan ayrılarak Manastır Sancağı'na bağlanmıştır³³. Kısa bir süre sonra tekrar Görice Sancağı'na dâhil edildiğini R.1305 tarihli Manastır Vilayeti Sâlnamesi'nde görmekteyiz³⁴.

Uygulanan idari düzenlemelerle birlikte gerek Kesriye kazasının genelinin gerekse kazaya bağlı köylerin bağlı oldukları yerleşim yerlerinde değişiklikler olmuştur. Bu bağlamda 11426 numaralı Temettuat Defterinde verilen yerleşim yerlerinin çoğunluğunun daha sonraki dönemlerde Florina Kazası'na bağlı olduklarını görmekteyiz.

3.1. Kaymakamlar

Osmanlı Devleti'nde mülki, mali, zabtiye ve davalardan sonra alınan kararların belgelerinin düzenlenmesi gibi görevleri bulunan kaymakamlar, ayrıca mutasarrıfın izniyle nahiyelerin denetlenmesi, nahiye müdürünün seçilmesi, nahiye meclisinin toplatılması ve burada alınan kararların kaza meclislerinde görüşülüp uygulanması görevlerini de üstlenmekteydiler³⁵.

Tablo 2. 1844- 1912 Yılları Arasında Kesriye Kazası Kaymakamları³⁶

Görev Yılı	Adı	Görev Yılı	Adı
? - 1844	Edhem Bey	1877 - (2 ay)	Mehmed Mümin Bey ³⁷
1844 - 1847	Mehmedbeyzâde Ali Şahin Bey	1877 - 1878	Salih Bey
1847 - 1850	Mehmed Raşid Fahir Efendi	1878 - ?	Abdullah Efendi ³⁸

²⁸ BOA, Y.A.RES nr.41/10.

²⁹ BOA, DH. ŞFR nr.408/84; BOA, DH. MKT nr.2706/74; BOA, DH. MKT nr.2719/97; BOA, DH. MKT nr.2788/19.

³⁰ Salname-i Vilâyet-i Selanik, 1288 nr.69-70.

³¹ Salname-i Vilâyet-i Manastır, 1292 nr.52, 58.

³² Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1297 nr. 197.

³³ BOA, Y.A.RES. nr. 41/10.

³⁴ Salnâme-i Vilâyet-i Manastır, 1305 nr. 320.

³⁵ Düstur, 1289: 635.

³⁶ Bu bilgilere Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Manastır ve Selanik Vilâyet Salnameleri ile arşiv vesikaları kullanılarak ulaşılmıştır. Eksik yılların bulunması veya bazı isimlerin yer almaması belgelerin eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

³⁷ BOA, DH. MKT nr.1318/28.

³⁸ BOA, İ.DH nr.777/63240.

1850 - 1853	Ali Şahin Bey	1884 - 1885	Necib Bey ³⁹
1853 - 1854	Halil Bey ⁴⁰	1885 - 1886	Salih Bey
1854 - 1856	Fazlı Ağa	1886 - 1887	Halid Efendi ⁴¹
1856 - 1858	İbrahim Bey	1887 - 1890	Abdürrahman Şakiri Efendi
1858 - 1860	Hüseyin Bey	1891 - 1893	Mehmed Sıtkı Bey
1860 - 1861	Ahmed Ağa	1893 - 1894	Ali Nazım Bey
1861 - 1864	Mehmed Haydar Bey	1894 - 1895	Süleyman Fehmi
1864 - 1866	Mustafa Bey	1896 - 1899	Muharrem Bey
1866 - 1868	Hasan Tahsin Efendi	1899, (3 ay)	Hasan Efendi
1868	Hilmi Efendi	1899 -1902	İsmail Kemal Efendi
1870	Davud Efendi	1903 - ?	Süleyman Hıfzı Efendi
1871 - ?	Samed Bey	1907	Şevket Bey
1874	Ragıp Bey	1910	Kâmil Efendi
1875 - 1876	Abdi Efendi ⁴²	1912	Cemal Efendi
		1912	Galib Efendi

4. Temettuat Defterlerinin Tarihsel Süreci

Osmanlı taşrasının istatistikî verilerini içerisinde bulunduran ve bu sebepten dolayı sosyal tarih çalışmalarında büyük önem arz eden iki çeşit sayım bulunmaktadır. Bu sayımların ilkinî klasik döneme ait tapu tahrirleri oluşturmaktadır. Osmanlı Devleti'nin kesin olarak hangi tarihte bu sayımlara başladığı bilinmemekle birlikte, günümüze ulaşan “835 (1431) *Arvanid Sancağı Defteri*”nin bu usulün en eski örneği olduğu düşünülmektedir⁴³.

XVI. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti'nde bir takım iç ve dış sorunların meydana gelmesi, toplumun çözülmeye başlamasına sebep olmuştur. Bu çözümlerden en dikkat çekici olanı ise hiç şüphesiz, tahrir defterlerinin temelini oluşturduğu tımar sisteminin işlevselliğini yitirmesidir. Bunun sonucunda da askeri, ekonomik ve siyasi anlamda pek çok sorun meydana gelmeye başlamıştır. Tımar sistemi sadece askerî açıdan değil aynı zamanda iktisadî açıdan da devletin önemli uygulamalarından biriydi. Bu sistemin bozulması sonucu oluşan ekonomik sorunlardan birisi, halktan alınan vergilerin adil olmayan usullere göre toplanmaya başlanmasıdır.

Osmanlı Devleti'nin siyasi ve ekonomik anlamda farklı uygulamalara giriştiği Tanzimat Dönemi'nde bu sorunun önüne geçilmeye çalışılmıştır. Yönetimlerinden bizzat sorumlu oldukları ve tebaasının kendilerine Allah'ın bir emaneti olduğu düşüncesi içerisinde

³⁹ BOA, İ.DH nr.926/73377.

⁴⁰ BOA, A.}TŞF nr.15/28.

⁴¹ BOA, DH. MKT nr.1452/3.

⁴² Kesriye kaymakamı Abdi Efendi, Debre'den gelen bir miktar asker ile doksan üç harbine katıldığından onun yerine Elbistan kaymakamlığından ayrılmış olan Mehmed Mümin Bey atanmıştır: BOA, İ. DH nr.751/61313.

⁴³ Öz, 2010: 426.

olan Osmanlı padişahları, halkın refah seviyelerinin yükseltilmesi ve korunması konusunda çok hassas olmuşlardır. Bu amaçla hem üreticiyi hem de tüketiciyi korumaya yönelik kurum ve kuruluşlar oluşturulmuş ve pek çok tedbirler alınmıştır. Alınan bu tedbirlerden biri olan İhtisab müessesesi, Hz. Ömer zamanında geniş bir teşkilat haline getirilmiş olup temeli, Kur'an'daki "emr bi'l ma'ruf ve nehy ani'l-münker" esasına dayanmaktadır. İhtisab işleriyle ilgilenen baş görevliye "muhtesib", "İhtisab ağası" veya "İhtisab emini" gibi isimler verilmekteydi. Muhtesibler tarafından tüccar ve esnafın maddi durumlarına, bölgenin usul ve özel durumuna göre "şehriyye-i dekâkin", "yevmiyye-i dekâkin" adı altında tüm giyecek, yiyecek, içecek vb. ürünler üzerinden ihtisab vergisi alınmaktaydı. Nitekim İhtisab Vergisi'de, mukata'ya bağlanıp iltizama verilmesinden dolayı bu sorunun önüne geçememiş ve 1838 yılında kısmen, 1854'te tamamen kaldırılmıştır⁴⁴.

Yerine kişilerin iktisadi imkânlarını tespit etmek ve ekonomik durumlarına göre tarh edilecek verginin toplanması amacıyla 19 Zilkade 1255 /24 Ocak 1840 tarihli talimatnâmeyle temettuat sayımları uygulanmaya başlanmıştır⁴⁵. Bu sayımlar neticesinde halktan "temettü" adıyla yeni bir vergi toplanmaya başlanmıştır. Temettü' "kâr, kazanç" anlamlarına gelmektedir⁴⁶.

Temettuat sayımlarının bir araya toplandığı bu defterlere Temettuat Defterleri adı verilmektedir. Bu defterler hanelerin sahip oldukları tarlalar, bağlar, bahçeler, küçükbaş-büyükbaş hayvanlar, değirmenler, dükkânlar, kışlaklar gibi taşınır-taşınmaz mallar ve bunların bir yıl içinde sağladığı hasılat veya kira gelirleri ile mesleklerinden sağladıkları gelirler hakkında ayrıntılı bilgiler sunmaktadır⁴⁷.

Temettuat Defterleri sayım, yazım, kayıt ve uygulamaya konulduğu bölge esas alındığında 1838-1848 yılları arasında yapılan üç vergi sayımını içermektedir⁴⁸. Bunlardan 1838 ve 1840 yıllarındaki sayımlar "tahrir-i emlâk ve nüfus ile vergi tayini" adı altında yapılırken, 1845 yılındaki sayım ise "emlâk ve arazi ve hayvanat ve temettuat sayımları" adıyla yapılmıştır. 1838 yılında yapılan ilk sayım, 7 Ağustos 1838 tarihli Teşebbüsât-ı Adliyye kararları ile alınmış ve Hüdâvendigâr ile Gelibolu sancaklarıyla sınırlandırılmıştır. Sayımı yapacak olan görevliler ise merkezden gönderilmiştir⁴⁹.

Osmanlı Devleti'nde 1838 yılında Maliye Nezareti'nin kurulmasıyla yeni ekonomik düzene geçilmeye başlanmıştır. Vergi düzenlemesinin yapılmasında ısrarcı olan Osmanlı

⁴⁴ Erdoğan, 2000: 138.

⁴⁵ Pakalın, 1993: 453-454.

⁴⁶ Develioğlu, 1964: 410.

⁴⁷ Güran, 2000: 77-79.

⁴⁸ Efe, 2016: 25.

⁴⁹ Efe, 2016: 27-28.

idarecileri, eski usul tekâlif-i örfiyye vergilerinin yerine, “ancemaatin vergi” olarak adlandırılan yeni bir örfi vergi sistemi oluşturmuşlardır. Bu vergiye göre tebaa, sahibi olduğu emlak, arazi, hayvan ve kazançları üzerinden vergiye tabi tutulmuştur. Böylece halktan toplanan vergilerde adaletin tesis edilmesi düşünülmüştür. 24 Ocak 1840 tarihli Muhassıllık Talimatnâmesi'nin 4. Maddesi gereğince aynı tarihte yeni bir sayımın yapılmasına karar verilmiştir. Ancak bu sayıma başlanmadan önce maliyeyi ve sosyal yapıyı sarstığı gerekçesiyle 1840 Nisan'ında iltizam sistemi kaldırılmış ve aynı ay içerisinde "muhassıllıklar" resmen kurulmuştur. Muhassıllık kurulduktan sonra merkez tarafından ilk muhassıllar görev yerlerine gönderilmişlerdir⁵⁰. "Muhassıll-ı Emval" adı ile sancaklara gönderilen bu memurların yanlarında mal, nüfus ve emlak kâtipleri görevli kılınmıştır⁵¹.

Ülkenin tamamının nüfus ve emlak tahririnin aynı anda yapılması mümkün olamayacağı için merkeze yakın eyaletlerde uygulanması uygun görülmüştür. Tanzimat'ın getirmiş olduğu bu yeni mali düzen, önceleri Hüdavendigâr, Ankara, Sivas, Rumeli, Edirne, Konya, Selanik, Silistre, Aydın, Biga ve Vidin eyaletlerinde uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra bazı eyaletlerde de bu sayımlar yapılmıştır. Bu nedenle Osmanlı Arşivi'nde bütün eyaletlerin Temettuat Defterleri bulunmamaktadır⁵².

Muhassıllar, taşraya gönderilen ve genel bir ifadeyle "tahsildar" konumundaki maliye memurlarıdır⁵³. Ayrıca her sancak merkezinde vergilerin adil bir şekilde belirlenmesi ve tarhı için "Muhassıllık Meclisleri" oluşturulmuştur. Bu meclisin görevi, buldukları bölgelerde muhassılların emrinde çalışarak tahrir işlemlerini derhal başlatmaktır⁵⁴.

Muhassıllar kendilerine verilen bu talimatları gittikleri yerlerde okuyacak, anlamını açıklayacak ve Muhassıllık Meclisi üyeleriyle birlikte bölgenin durumuna uygun düşen vergilerin tespiti ve tahsiline başlayacaktır. Gerekli masraflar karşılandıktan sonra geri kalan miktar, merkezi hazineye gönderilecektir⁵⁵.

Bu uygulamada, zaman içerisinde sorunların meydana geldiği görülmüştür. Nitekim tahrir çalışmasını yürüten muhtar, kocabaşlar gibi mahalli idari yöneticiler, toplanan bu vergileri daha sonraları zimmetlerine geçirmeye başlamışlardır. Merkeze ulaştırılamayan bu vergiler, halkı yeniden vergi ödemeye mecbur bırakmıştır⁵⁶. Bu gibi sorunlar sebebiyle muhassıllık teşkilatının 1842 yılında kaldırılması kararı alınmıştır

⁵⁰ Efe, 2002: 9.

⁵¹ Efe, 2016: 28.

⁵² Öztürk, 2000: 547.

⁵³ Efe, 2002: 8.

⁵⁴ Çadircı, 2013: 209.

⁵⁵ Ortaylı, 2008: 480.

⁵⁶ Çadircı, 2013: 342.

Emlak ve arazi ve hayvanat ve temettuat adıyla uygulanan 1845 yılı sayımı ise Tensikat-ı Mülkiye programı çerçevesinde, mayıs ayında sayım talimatnamesinin görevlilere gönderilmesiyle başlamıştır⁵⁷. 1845 yılında vali, kaymakam ve defterdar gibi taşradaki en üst mülki amirlerin görevlendirildiği bu temettuat sayımları⁵⁸, Müslüman mahalle ve köylerde muhtarlar ve imamlar gözetiminde yapılırken, gayrimüslim mahalle ve köylerde kocabaşlar ve papazlar gözetiminde yapılmaktadır. Bu mahalle ve köylerde yapılan sayımların bir araya toplandığı defterlerin sonunda genellikle bu kişilerin mühürleri bulunmaktadır. Fakat bazen mühür bulunmayıp, “bende” ibaresi yazılmıştır. Ayrıca bir kısım defterde hem mührün hem de bende kelimesinin bulunmadığı görülmektedir. Bu da defterlerin tamamının orijinal olmadığını ve bir kısmının merkezlerde çıkarılan kopyaları olduğunu göstermektedir⁵⁹. Çalışmamızın ana kaynağı olan 11426 numaralı Temettuat Defteri’nde, mühür veya bende ibaresiyle karşılaşmamıştır.

Temettuat defterlerinde değinilmesi gereken bir diğer husus ise, Müslümanların diğer reayadan ayrı tutuluyor olmasıdır. Şöyle ki; Temettuat defterlerinde işsiz ve yardıma muhtaç kişilerin de kayıtları tutulmuştur. Fakat bu kayıtlarda “sâil (dilenci)” sıfatı Müslümanlarda hiç görülmeyp, gayrimüslim reayada karşımıza çıkmaktadır. Örnek verecek olursak Absodri köyü temettuat kayıtlarında 58 numaralı hânedeki kaydı tutulan Toro oğlu Kula için bu sıfatın kullanıldığı görülmüştür. Müslümanlar için ise “erbâb-ı ihtiyaçtan idüğü” ve “şunun bunun ianesiyle geçinmekte” gibi ifadeler kullanılmıştır.

Defterde ayrıca “amelmande” ifadesi de yer almaktadır. İşinden geri kalmak, iş görememezlik anlamlarına gelen bu ifadeye, Absodri köyünde 114 numaralı hâne sahibi Hristo oğlu Duma’da karşılaşılmaktadır. Gazi Yakub Bey köyünde 63 numaralı hânedeki Memiş oğlu Yusuf için “sabî” denilmiştir.

Temettuat defterlerinin 1845 yılı sayımında tutulanlarıyla, 1838 ve 1845 yıllarındaki tutulanları arasında yazım tekniği bakımından farklılıklar mevcuttur. Nitekim 1838 ve 1840 yılı sayımlarında hanede bulunan diğer erkeklerin sayısı, hane sahibine yakınlığı, askerlik durumu, yaşı ve mesleği hakkında bilgiler verilirken, 1845 sayımında bu bilgiler verilmemektedir. Bir diğer husus 1838 ve 1840 sayımlarında hane sahibinin eşkâli ve yaşı belirtilirken, 1845 sayımında bu bilgiler yer almamaktadır. Fakat 1845 sayımında aşar vergisi bilgileri bulunurken, diğer sayımlarda bu vergiye ait bilgiler bulunmamaktadır. Ayrıca 1845 yılı sayımlarında zaman zaman, tarla sahibi kişilerin bu arazilerini kimlere kiraladığını veya

⁵⁷Efe, 2016: 27.

⁵⁸ Efe, 2016: 28.

⁵⁹ Kütükoğlu, 1995: 397-398.

kimlerden kiraladıklarını öğrenebilmekteyiz⁶⁰. Bu farklılıklara bakıldığında, 1845 yılının sayımları hakkında tamamıyla ayrıntılıdır diyememekteyiz.

Son olarak 1845 yılında sayımı yapılan hanenin temettuatının toplamı, “Mecmû’undan merkûmın bir senede tahmînen temettu” yazısı altında kişinin varsa meslekten elde edilen geliri ve hanede bulunan diğer kişilerin gelirlerinin toplamıyla beraber yazılarak verilmektedir⁶¹. 1840 sayımında ise sermaye, gayrimenkul ve hayvanların kıymeti ayrı ayrı toplanarak ortaya çıkan temettü’ miktarı ve bu temettüye bağlı olarak senelik vergi miktarı yazılmaktadır.

Önceleri ticaret ve sanat sahiplerinden alınan bu vergi, sonraları maaş sahiplerini de kapsar hale getirilmiştir. Temettuat vergisinin adı daha sonra Kazanç Vergisi’ne çevrilmiştir⁶².

İlk defa Prof. Dr. Tevfik Güran tarafından çalışılan Temettuat Defterleri⁶³, nüfusun etnik yapısı, kişilerin menkul ve gayr-i menkul kaynakları, yıllık kazançları, toplam ve ayrıntılı vergi yükleri, meslekleri, yetiştirilen tarımsal ürünler ve hayvanlar gibi bilgilerin ayrıntılı verilmesi açısından bu sayımların uygulandığı yerler hakkında yapılacak olan yeni çalışmalara da önemli kaynaklık edecektir.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı bünyesinde Osmanlı Arşivi’nde Maliye Varidat Kalemî Defterlerinden olan Temettuat Defterleri, ML.VRD.TMT koduyla tasnif edilmiştir. “Emlâk ve Arâzi ve Hayvanat ve Temettuat” adı verilen bu sayımlar sonucunda 9 katalog halinde 17.747 defter tutulmuştur⁶⁴. Maliyeden Müdevver ve Kepeci Tasnifi’nde de yer alan Temettuat Defterleri bu sayıyı yükseltmektedir.

Tablo 3. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Başkanlığı Temettuat Defterleri Tasnifi.

Katalog No	Eyalet- Kaza Adı	Osmanlı Arşivi Fonu	Tarih		Defter Sayısı
			Hicrî	Milâdî	
508	Ankara ve Aydın	ML.VRD.TMT	1260-1261	1844-1845	1.961
509	Aydın ve Bolu		1260-1261	1844-1845	2.005
510	Bolu, Cezâir-i Bahr-i Sefid, Edirne		1260-1261	1844-1845	1.862
511	Edirne, Erzurum, Hüdavendigâr		1260-1261	1844-1845	1.407

⁶⁰ Efe, 2016: 33-34.

⁶¹ Adıyeke, 2000:783.

⁶² Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, 2010: 248.

⁶³ Kütükoğlu, 1995: 396.

⁶⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, 2010: 248.

512	Hüdavendigâr		1260-1261	1844-1845	1.936
513	Hüdavendigâr, Konya, Niş		1260-1261	1844-1845	2.243
514	Niş, Rumeli, Selanik, Silistre, Sivas		1260-1261	1844-1845	2.015
515	Sivas		1260-1261	1844-1845	1.886
516*	Üsküp, Vidin		1260-1261	1844-1845	2.432

Kaynak: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi (2010): 248-249.

4.1. 11426 Numaralı Kesriye Kazası Temettuat Defteri

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde Kesriye Kazası'na ait 11426, 11427, 11428, 11429, 11431, 11433 ve 11434 defter numaralarından ibaret 7 adet defter bulunmaktadır. Kesriye Kazası'na ait bu defterlerden 11428 numaralı Temettuat Defteri Özgür Büyüksolak tarafından çalışılmıştır*. Kesriye hakkında yapılan diğer çalışmalar ise; Onur Kabak'ın 2013 yılındaki Kuzey Yunanistan'da Osmanlı Klasik Döneminde Üç Şehir (Yanya, Kesriye, Serfice)* ve Filiz Yazıcıoğlu'nun 2015 yılında hazırlamış olduğu Osmanlı Yönetiminde Bir Rumeli Kazası: Kesriye (1868-1913)* adlı çalışmalarıdır.

Çalışmamızın aslını teşkil eden 11426 numaralı defter Ciltsiz ve Ebrusuz olarak işaretlenmiştir. Elimizdeki defterin numaralandırma usulü ise sayfa şeklinde olup, 564 sayfa sayısından oluşmaktadır. Ayrıca 48-49, 274-275 ve 563-564 sayfa sayıları olmak üzere toplam 6 sayfa boş bulunmaktadır.

11426 numaralı temettuat defterinin sayfa düzeni iki sayfanın bir arada taranmasından ötürü iki sütun şeklindedir. Her bir sütunda sayfa numarası bulunmaktadır. Defterin ilk sayfasında hangi yerleşim birimine ait olduğuna dair giriş bilgisi yer almamaktadır. İlk sayfasına bakıldığında “hâne:1”, “numro:5” şeklinde yazılan hânenin temettuat sayımı hakkında bilgi verilmiştir. Bu sebepten dolayı incelediğimiz defterin bir zeyl olup olmadığı hakkında kesin bir bilgiye ulaşabilmek adına, diğer defterleri incelememize rağmen herhangi bir sonuca varamadık. Muhtemelen ilk sayfasının kayıp olduğu ve bu şekilde tasnif edildiği düşüncesine ulaştık.

* Bu katalogun yarısında Üsküp Vilayetine ait temettuat defterleri, diğer yarısında ise sonradan yazılan defterler karışık bir biçimde bulunmaktadır.

* Özgür Büyüksolak, *11428 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016.

* Onur Kabak, *Kuzey Yunanistan'da Osmanlı Klasik Döneminde Üç Şehir (Yanya, Kesriye, Serfice)*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2013.

* Filiz Yazıcıoğlu, *Osmanlı Yönetiminde Bir Rumeli Kazası: Kesriye (1868-1913)*, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli, 2015.

Defterin devamında mahalle, karye veya mezra ismi belirtilmiş ardından bölgede yaşayan reyanın temettuat bilgileri yer almıştır. Yazılan bu hanelerin üst kısmında yukarıdan aşağıya yatay bir biçimde “mesleği”, “vermiş olduğu vergi-yi mahsusa”, “rüsumat, aşar vergisi ve ağnam vergisi bilgisi” ve “varsa diğer karyelerde bulunan arazisi” hakkında bilgileri verilmiştir. Hane ve numara rakamları sırayla yazılarak hane sahiplerinin isimleri bu rakamların altına kaydedilmiştir. Tüm bu bilgilerden sonra hane sahibinin temettuat bilgileri ayrıntılı bir şekilde yazılmıştır. İlk önce bulunan tarla, bağ, çayır vb. araziler kaydedilirken, daha sonra varsa kira elde edilen mülk ve hayvanatın getirdiği gelir yer almaktadır. Ardından “mecmu’undan bir senede tahminen temettu” ibaresi şeklinde toplam temettuat miktarı çıkarılmıştır. Bu kısımda meslekten sağlanan kazanç, hanede bulunan hayvanatın geliri, varsa hanedeki diğer kişilerin kazançları ve “ber mucib-i balâ şerikten” ibaresi adı altında ortaklıktan gelen kuruluş bilgisi yer almaktadır. Hane sahiplerinin temettuatları bu şekilde yapıldıktan sonra, yerleşim yerinin sayımının bittiği sayfada gelirlerin ve vergilerin toplamı verilmiştir.

Defterde ayrıca Gazi Yakub Bey ve Nolyan-ı Balâ köylerinde “mülgâ-fâtihân” ibaresiyle karşılaşılmaktadır. Bu ibareyle genel olarak Osmanlı Devleti’nin, Rumeli’yi fethi sırasında yeni fethedilen bu bölgelere Anadolu’dan iskân ettirdiği Türkleri ifade eden⁶⁵, XVII. yüzyılın sonlarından XIX. yüzyılın ortalarına kadar da “yörükler”den oluşan askeri teşkilat için kullanılan kavram olan “Evlâd-ı Fâtihân”dan bahsedilmektedir⁶⁶. Bu teşkilat 5 Haziran 1845 tarihinde lağvedildiği⁶⁷ için, “kaldırılmış, ilga edilmiş” anlamlarına gelen mülga kelimesi kullanılmıştır. Nitekim elimizdeki temettuat defterinin Osmanlı Arşivi’nde H. 29 Zilhicce 1261/ M. 30 Aralık 1845 tarihine ait olduğu bilgisine yer verilirken, defter içerisinde herhangi bir tarih bilgisi yer almamaktadır. Bu bilgi vesilesiyle sayımın 5 Haziran tarihinden sonra uygulandığı düşünülebilir.

Armahur ve Koçkon köylerinde de karşımıza “hâne-keş” ifadesi çıkmaktadır. Hâne-keş, avârız ve bedel-i nüzûl gibi vergileri ödemekle mükellef olan hanelerin genel adıdır. Evlâd-ı Fâtihân lağvedildikten sonra bu teşkilâta mensup kişiler de "hâne-keş hükmüne" konulmuş, ikâmet etikleri bölgenin ahalisinden kabul edilmişlerdi. Ayrıca bu kişilerin her türlü ayrıcalıklarına ve görevlerine de son verilmişti⁶⁸.

11426 numaralı defterin transkripsiyonu esnasında birtakım yanlışlıklar tespit edilmiştir. Hatalar genellikle sayısal değerlerin toplamında yapılmıştır. Çoğunlukla yerleşim

⁶⁵ Halaçoğlu, 1995: 524.

⁶⁶ Arslan, 2000: 39.

⁶⁷ Özcan, 1993: 272.

⁶⁸ Arslan, 2000: 46.

yerinin toplam temettuat ve vergi bilgilerinin verildiği son kısımda bu yanlışlıklar görölmüştür. Çalışma içerisinde, yapılan hesaplamaların yanı sıra defterde kaydedilen rakamlara da yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL YAPI

1.1. Kesriye Kazası Kırsalında Bulunan Yerleşim Yerleri

Bu çalışmada Kesriye Kazası'na ait 11426 numaralı Temettuat Defteri içerisindeki 26 köy, 7 mezra, “Çiftlik-i Hümayûnlar” ve şahıslara ait küçük çiftlikler incelenmiştir.

İncelemiş olduğumuz defterde verilen bu köy ve mezraların bir kısmının konumlarının tespiti, bölgeye ait haritalar ve Osmanlı Arşivi'nde yer alan belgelerin incelenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Defterde verilen bu yerlerin önceden veya daha sonraki dönemlerde bağlı oldukları kazanın tespit edilmesi bu bilgiye ulaşabilmemizi sağlamıştır. Osmanlı arşiv belgelerinde, XIX. yüzyılın son yarısında yapılan idari düzenlemeler neticesinde Nolyan-ı Balâ⁶⁹, Lizani⁷⁰, Nert⁷¹, Laken⁷², Tekvan⁷³, Baniçe⁷⁴, Koçkon⁷⁵ ve Rosna⁷⁶ köylerinin Florina Kazası'na bağlı oldukları görülmektedir. Çalışmamızın sonunda vermiş olduğumuz bölgeye ait haritada, ismi verilen köy ve mezraların Florina Kazasına daha yakın oldukları anlaşılmıştır. Bu sebepten dolayı çalışmanın yapıldığı bölgenin genel olarak Kesriye merkezinin kuzeyini kapsadığı sonucuna varılabilmektedir.

Defterde yer alan bu yerleşim yerlerine köyler ve mezralar olmak üzere iki grup halinde aşağıdaki tabloda yer verilmiştir. Çiftlikat-ı Hümayûn veya şahıslara ait çiftliklerin bulunduğu köy ve mezraların isimlerinin yanına (*) işareti verilmiştir.

Tablo 1.1. 11426 numaralı Temettuat Defteri'ndeki Köyler ve Mezralar.

TEMETTUAT DEFTERİNDEKİ KÖY VE MEZRALARIN ADLARI			
Köyler			Mezralar
Absodri (*)	Borveşince	Balşaviç	Zazeri Mezrası (*)
Armançika(*)	Betodak (*)	Bisoşence	Kalogrıçe Mezrası
Nolyan-ı Balâ	Armahur	Gobrancoda (*)	Mutşance Mezrası
Gazi Yakub Bey	Lizani (*)	Ciroda (*)	Lipoşeh Mezrası

⁶⁹ “Florina Kazâsına tabi Nolyân-ı Balâ karyesinde vâk'ı Bodgoriçe Kilisesinin... R. 9 Mayıs 1325 / H. 2 Cumâdiye'l-âhir 1327”. BOA, İ..AZN. nr.85/30.

⁷⁰ “Florina Kazâsı muzâfâtından Lizani karyesi civarında... R. 1 Temmuz 1309 / H. 29 Zilhicce 1310”. BOA, DH.MKT. nr.86/19.

⁷¹ “... Teşrin-i Evvelin on beşinci gecesi Florina'da Nert karyesine gelen Bulgar eşkiyasından bir kısmı... H. 15 Rebi'ül-ahîr 1332”. BOA, TFR.I..MN.. nr.51/5054.

⁷² “... Rum eşkiyası Florina Kazâsı'na merbut Laken karyesi çobanları üzerine... H. 20 Zilka'de 1321”. BOA, TFR.I..MN.. nr.62/6116.

⁷³ “...Manastır Vilayeti dâhilinde Florina Kazâsı'na tabi Tekvan karyesinde... R. 13 Kanun-i Sani 1313 / H. gurre Şa'ban 1315”. BOA, BEO nr.1073/80468.

⁷⁴ “Florina Kazâsı'nda Baniçe nam-ı kazâ karyesinin icâresini... H. 21 Rebi'ül-ahîr 1278”. MVL: 937/55.

⁷⁵ “Koçkon karyesi Bulgar milletinden değirmenci Kariste Vasili ile oğlu... R. 16 Teşrin-i Sâni 1322”.BOA, TFR.I..MN.. nr.110/10970.

⁷⁶ “Manastırlı Yorgi Yuvakim Ruba nam-ı şahsı Florina'nın Rosna karyesinde Naumçeralu'nun hânesinde...”. BOA, TFR.I..MN.. nr.109/10805.

Kotori-i Zîr	Koçkon	Baniçe (*)	Çetrok Mezrası
Kotori-i Balâ (*)	İskorfiçe	Zrveni (Jerveni) (*)	Bavliyan Mezrası
Nert	Virtolom	Vrbeni (*)	Krabestine Mezrası
Laken	Labanca (*)	Rosna (*)	
Ahlode (*)	Tekvan		

1.1.1. Köyler

Osmanlı Devleti'nde idari teşkilat eyalet, sancak, kaza ve nahiye olmak üzere dört sınıfa ayrılıyordu. Bu idari teşkilatlardan nahiye, birkaç köyün birleşmesinden oluşuyordu. Belirli bir sınırı olan ve Tahrir defterlerinde “Karye” olarak kaydedilen köy, en küçük yerleşim birimidir. Köylerde yaşayan kişiler geçimlerini çoğunlukla tarım ve hayvancılık üzerinden sağlamaktadırlar.

Çalışmamızın ana kaynağı olan temettuat defterine göre Kesriye Kazası'nın Absodri, Armançika, Nolyan-ı Balâ, Gazi Yakub Bey, Armahur, Kotori-i Zîr, Kotori-i Balâ, Borveşince, Gobrancoda, Nert, Laken, Ahlode, Betodak, Lizani, Koçkon, İskorfiçe, Virtolom, Labanca, Tekvan, Balşaviç, Bisosence, Ciroda, Baniçe, Zrveni (Jerveni), Vrbeni ve Rosna olmak üzere toplam 26 köy ismiyle karşılaşılmıştır. Bu köylerden 13'ünün ikâmet edilen hânelerin kayıtlarında sadece Çiftlikat-ı Hümayûn veya şahıslara ait çiftliklerin bilgilerine yer verilmiştir. Sadece çiftlik kayıtlarının yer aldığı Absodri, Armançika, Kotori-i Balâ, Gobrancoda, Ahlode, Betodak, Lizani, Labanca, Ciroda, Baniçe, Zrveni (Jerveni), Vrbeni ve Rosna köylerini, incelemiş olduğumuz temettuat defterinin bir zeyl olduğu düşüncesi sebebiyle köy başlığı adı altında incelemeye çalışacağız. Şöyle ki; daha sonraki dönemlerde Kesriye Kazası hakkında yapılacak çalışmalarda, saydığımız 13 köyün diğer temettuat kayıtları başka bir defterde karşımıza çıkabilir. Bu sebepten dolayı köy kayıtlarının bütünlüğünün bozulmaması düşüncesiyle çiftlik adı altında incelememeyi uygun gördük.

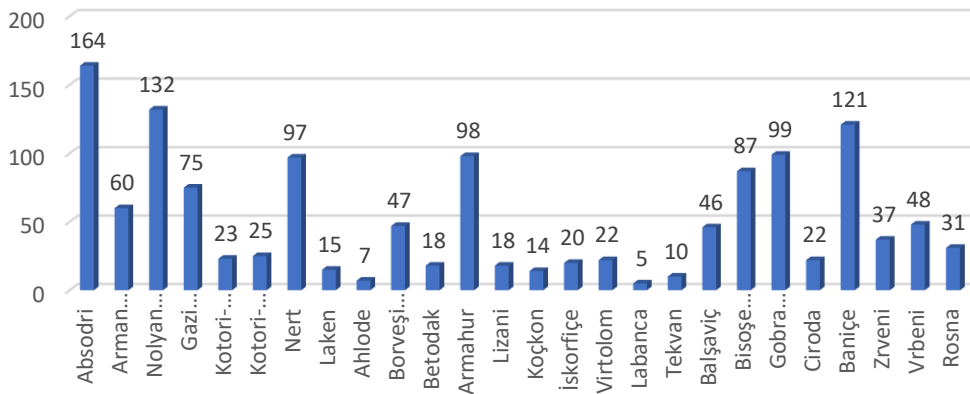
Anadolu'da, Müslümanlar ve gayrimüslimler arasındaki sorunlardan dolayı yerleşim alanlarının birbirinden ayrıldığı görülmektedir⁷⁷. Böylelikle Müslümanlarla gayrimüslimlerin yaşadıkları yerleri birbirinden ayırmak adına iç sur yapılarak doğuya gayrimüslimler, batıya ise Müslümanlar yerleştirilmiştir⁷⁸. Ancak incelediğimiz temettuat defterinde Müslümanların ve gayrimüslimlerin bir arada yaşadıklarını görmekteyiz. Verilen hâne sahiplerinin isimlerine göre Absodri, Nert, Laken, Gobrancoda, Ciroda ve Rosna köyleri gayrimüslim köyüken, Labanca ve Balşaviç köyleri Müslüman köyüdür. Hem Müslümanların hem de gayrimüslimlerin bir arada yaşadığı köyler ise; Armançika, Gazi Yakub Bey, Kotori-i Zîr,

⁷⁷ Dinç, 2017: 452.

⁷⁸ İbn-i Battuta, 2004: 403.

Kotori-i Balâ, Ahlode, Borveşince, Nolyan-ı Balâ, Betodak, Armahur, Lizani, Koçkon, İskorfiçe, Virtolom, Tekvan, Bisošence, Baniçe, Zrveni (Jerveni) ve Vrbeni köyleridir.

Temettuat defterinde yer alan köylerde mülklerine ait kayıtların tutulduğu ancak bu kayıtların bulunduğu köyde ikâmeti bulunmayan hâne sahiplerinin, sakini oldukları yerleşim yerlerinin adı da verilmektedir. Armançika köyünde Kâtib Ali mahallesi ve Kolonya Kazası'na bağlı Gönc köyünde; Nolyan-ı Balâ köyünde Cami-i Atik, Bali Subaşı, Hamza Bey mahalleleriyle Koçkon ve Bisošence köylerinde; Gazi Yakub Bey köyünde Nolyan-ı Bala, Absodri, Koçkon, Laken, Kotori-i Zir, Nert, Berat, Turmiye köyleriyle Bali Subaşı, Cami-i Atik ve Hamza Bey mahallelerinde; Kotori-i Zir köyünde Balşaviç, Gazi Yakub Bey, Armahur, Lizani, Laken, İskorfiçe, Koçkon, Kotori-i Bala köyleriyle Cami-i Atik ve Hamza Bey mahallelerinde; Kotori-i Bala'da Nert, Vakıfköy ve Balşaviç köyleriyle Cami-i Atik mahallesinde; Borveşince'de Rosna köyünde; Betodak'ta Armahur, Borveşince köyleri, Cami-i Atik, Katib Ali, Hamza Bey ve Bali Subaşı mahalleri ile Florina Hamza Bey mahallesinde; Armahur'da Vakıfköy, Bali Subaşı ve Hamza Bey mahallesinde; Lizani'de Bisošence, Hamza Bey ve Cami-i Atik mahallelerinde; İskorfiçe'de Balşaviç köyünde; Bisošence'de Armahur, Lizani, Tekvan, Balşaviç, Koçkon, Borveşince, Rosna, Vakıfköy köyleriyle Hamza Bey, Bali Subaşı ve Camii Atik mahallesinde; Baniçe'de Gobrancoda, Zrveni (Jerveni), Ciroda, Rosna, Vrbeni, Koçkon, ve Kotori-i Zîr köylerinde; Zrveni (Jerveni)'de Vuştrana, Rosna ve Gobrancoda köyleriyle Cami-i Atik, Katib Ali ve Bali Subaşı mahallelerinde; Vrbeni'de Zebrdan, Borveşince, Vakıfköy, Gobrancoda köyleriyle Cami-i Atik mahallesinde; Rosna'da Baniçe ve Virtolom köylerinde yaşayanların mülklerine dair bilgiler yer almaktadır.

Grafik 1.1. Kesriye Kazası'na Bağlı Köyler ve Hâne Sayıları.

Yukarıda verilen grafiğe göre Absodri köyünde yerleşimin yoğun olduğu görülmektedir. Bu köyü 132 hâne sayısı ile Nolyan-ı Balâ ve 121 hâneyle Baniçe köyü takip etmektedir. Yerleşimin en az olduğu köy ise yalnızca 5 hânenin bulunduğu Labanca köyüdür.

Ardından 7 hâneyle Ahlude köyü gelmektedir. Bu köylerde hâne sayısının az olmasının sebebi ise sadece köylerdeki çiftlik kayıtlarının yer alıyor olmasıdır.

1.1.2. Çiftlikat-ı Hümayûn'lar ve Şahıslara Ait Çiftlikler

Çiftlikat-ı Hümayun, padişaha ait mülkleri içerisinde bulunduran Emlâk-ı Hümayûn bünyesinde yer almaktadır. Tam olarak hangi tarihte ortaya çıktığı bilinmemekle beraber XIX. yüzyılın başlarında Maliye Hazinesine bağlı olan Emlâk-ı Hümayûn, II. Abdülhamid döneminde Hazine-i Hassa Nezareti bünyesine alınmıştır⁷⁹.

Çiftlikat-ı Hümayûn'ların idaresi belli usule göre yapılmaktadır. Bu çiftliklerin görevlileri önceleri müdür ve kâtip ile sınırlıyken, daha sonra bu görevliler arasına muhasebeci, baytar, ağnam kâtibi, tahsildar, kâhya, korucu, ziraat memuru, ambar kâtibi gibi memurlar da dâhil olmuştur. Bu çiftliklerde çalışacak olan çoban ve ırgatların seçiminde ise kişilerin tecrübeli ve bilgili olmaları önem taşımaktadır⁸⁰. Bu çiftlikler, işletecek olan kişilere ihale ve iltizam yoluyla verilmiştir⁸¹.

Defterde yer alan bu yerleşim yerlerinden Absodri, Betodak, Gobrancoda, Ciroda, Zrveni (Jerveni), Vrbeni ve Rosna köylerinde Çiftlikat-ı Hümayûn'lar bulunmaktadır. Absodri köyündeki Çiftlikat-ı Hümayûn'da 161 kiracı (müste'cir), Betodak'ta 3 ortak (şerik), Gobrancoda'da 86 ortak ve 12 hem ortak hem de kiracı, Ciroda'da 14 ortak ve 5 kiracı, Zrveni (Jerveni)'de 33 ortak bulunmaktadır. Vrbeni köyünde Vakıfköy Çiftlik-i Hümayûn'una ait ve iki ortağın işlettiği arazilerin temettuat bilgileri de yer almaktadır. Rosna köyündeki Çiftlikat-ı Hümayûn'da ise 30 ortak olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Defterde ayrıca Zazeri mezrasında 182 hânenin ortağı veya kiracısı olduğu çiftlik kaydı bulunmaktadır. Defterin ilk sayfasının kayıp olmasından dolayı emin olmamakla beraber, azımsanamayacak derecede fazla olan çiftliğin, 182 hânedeki ortağının ve kiracısının bulunması bu çiftlik kaydının köyde tahminen bir Çiftlikat-ı Hümayûn'a ait olduğunu düşündürmektedir. Çiftlikat-ı Hümayûn'ların mevcut olduğu köylerde bu çiftlikler dışında başka kayıtların yer almaması nedeniyle daha detaylı bilgileri çalışmamızın ilerleyen kısımlarında verilecektir.

Şahıslara ait çiftliklere baktığımızda, Armançika köyünde Kaymakam Ali Şahin Bey'e ve kardeşlerine ait çiftlik bulunmaktadır. Çiftliğin 58 ortağı olduğu deftere kaydedilmiştir. Ortaklıktan dolayı çiftliğin elde ettiği 10 bin 350 kuruş gelir hâne başına farklı tutarlarda düşmektedir.

⁷⁹ Terzi, 1998: 137.

⁸⁰ Odabaşı, 2014: 113.

⁸¹ "... Otuz dört kıt'a çiftlik ile tarla ve çayır ve saire sabıka iden müzayedesinde cümlesi otuz bir yük on beş bin guruş muacele ile talibi uhdesinde taktırir itmiş ise de bunların pek çok ziyade-i değeri olduğu ve parça parça satılmasında menfaat hususa geleceği anlaşılmasıyla... R. selh Safer 1280 / H. 4 Ağustos 1279". BOA, MVL nr.968/22.

Kotori-i Balâ köyü kayıtlarında, hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadığımız Osmanbeyzâde İsmail Paşa'ya ait çiftlikle karşılaşmıştır. 11 ortağın işletmiş olduğu bu çiftlikten hâne başına 480 kuruş, 395 kuruş 75 para, 390 kuruş, 380 kuruş veya 310 kuruş gibi hisseler düşerken, çiftlikte ayrıca 12 kiracının bulunduğunu da görmekteyiz.

Ahlode'de Timurbeyzâde Ahmed Bey ve kardeşlerine ait çiftliğin, kendileri haricinde 3 ortak tarafından da işletildiği ve hâne başına 126 kuruş düştüğü kaydedilmiştir.

Betodak köyünde iki kişiye ait çiftlik kaydı bulunmaktadır. İlki 7 ortağın işlettiği ve çiftliğin elde ettiği gelir olan 1500 kuruşun sadece iki hâneye 225 kuruş, diğer hânelere 400 kuruş, 350 kuruş, 200 kuruş veya 100 kuruş olarak hisse düştüğü Hacı Ahmed oğlu Hacı İsmail Ağa'ya ait çiftlik, diğeri Balşaviç köyünde yaşayan İbrahim oğlu Süleyman Ağa'ya ait 4 ortak ve 2 kiracının bulunduğu çiftliktir. Bu çiftlikte ise ortaklara düşen hisse hâne başına 350 kuruştur. Lizani'de Mahmudpaşazâde Ahmed Şerif Bey' ait çiftliğin 17 ortağı varken, hâne başına 764 kuruş, 614 kuruş, 350 kuruş veya 307 kuruş gibi hisse tutarı düşmektedir. Labanca köyünde ise Mustafa oğlu Mühürdâr Hüseyin Ağa'ya ait çiftlikte, hâne başına 522 kuruşun düştüğü 4 ortak bulunmaktadır.

Baniçe köyünde şahıslara ait çiftliğin fazla olduğunu görmekteyiz. Bu köyde 77 ortak ve 15 kiracının olduğu Sinanbeyzâde Şakir, Emin, Süleyman ve İzzet Beyler'e, 3'er ortağa sahip Girid Müşiri Mustafa Paşa'ya ve Hacı Hüseyin oğlu Tahir'e ve 2'şer ortağın işlettiği Süleyman oğlu Abdulaziz'e, Ahmed oğlu Hamza 'ya, Nolyan-ı Bala köyünde yaşayan Ömer oğlu Davud ve kardeşi İsmail'e, İdris oğlu İbrahim'e, Talha oğlu Eba Nuş(?)'a, Cami-i Atik mahallesinde yaşayan Ali Bey'e, Balî Subaşı mahallesinde yaşayan Hasan Bey'in eşi Ca'fer Bey'in kızı Esmâ Hatun'a ait çiftlikler yer almaktadır. Ayrıca Baniçe'de Aynaroz Kiliselerine ait 1 ortak ve 1 kiracının bulunduğu çiftlik kaydına da rastlanılmıştır.

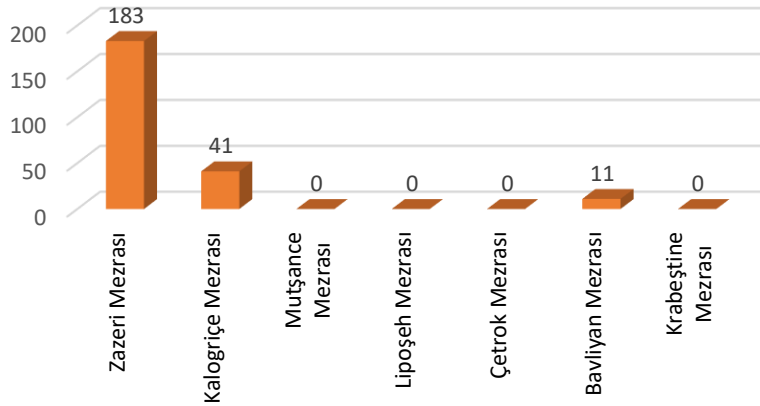
Zrveni (Jerveni) köyüne baktığımızda Başoğulları Zeynel, Abdi ve Osman'la, ortakları Taşo oğlu Kosta'nın işlettiği çiftlikten elde edilen gelirin hâne başına 315 kuruş düştüğü deftere kaydedilmiştir.

Absodri, Armançika ve Ciroda köylerindeki kayıtlarda çiftliklerin yanı sıra Kilise vakfına ait arazilerin kayıtları da yer almaktadır.

1.1.3. Mezralar

Ziraata tahsis edilmiş yer anlamındaki araziler için mezraa tabiri kullanılır. Mezraalar "Köy altı yerleşme birimi" veya "kır iskân birimi" olarak kabul edilir. Mezraa tabiri tahrir defterlerinde genellikle kullanılmakla birlikte bunun yerine "Ekinlik" tabiri de kullanılır. Mezralar, Osmanlı tarım ekonomisi içinde köylünün iktisadi faaliyet sahası içinde ikinci bir

tarım sahası konumunda olması nedeniyle vergiler bakımından da iktisadi bütünlüğü ilgilendirir.

Grafik 1.2. Kesriye Kazası'na Bağlı Mezralar ve Hâne Sayıları.

Yukarıdaki grafiğe göre ikâmeti bulunan 183 hâneyle en çok yerleşimin olduğu mezra Zazeri'dir. Ardından 41 hâne ile Kalogriçe ve 11 hâne ile Bavliyan mezrası gelmektedir. Grafikte yalnızca kaydın yapıldığı yerde ikâmeti bulunan hânelere yer verilmiştir. Bu hânelerin dışında Zazeri'de 98, Lipoşeh'te 12, Çetrok'ta 179, Krabeştine'de 23 ve Mutşance'de 47 hânenin daha arazi kaydı mevcuttur.

Zazeri mezzasının ilk sayfasının kayıp olması sebebiyle, bu mezzrada ikâmeti olmadığı halde sayımı yapılan kişilerin bağlı oldukları köyler hakkında kesin bilgi sahibi olamamaktayız. Ancak bazı hâne kayıtlarında kişilerin bağlı oldukları köy veya mahalle isimleri verilmiştir. Bunlar; Zebhe, Abidos, Prekopan ve Gorçka köyleridir. Mutşance mezzasındaki kişilerin Armançika ve Garnic köyünde, Lipoşeh mezzasındaki kişilerin Tersiyeye, Nert ve Nolyan-ı Zîr köyünde, Çetrok mezzasındakilerin Nolyan-ı Balâ, Hamza Bey, Koçkon, Varoş, Bisosence, Laken, Armahur ve Gazi Yakub Bey köyleriyle beraber Cami-i Âtik ve Balî Subaşı mahallelerinde, Krabeştine mezzasındakilerin ise Cami-i Atik mahallesi, Krasnedan mahallesi ve Absodri köyünde ikâmet ettikleri kaydedilmiştir. İncelenen bu yerleşim yerlerinde dikkat çeken husus, Kalogriçe ve Bavliyan mezzalarının 1844-1845 yıllarında Kesriye'ye değil, Florina Kazası'na tabi olmasıdır. Bu mezzalarda temettuat sayımı yapılan kişileri, Kesriye Kazası'nda ikâmet edenlerin oluşturduğunu görmekteyiz. Kalogriçe mezzasında sayımı yapılan kişiler Tersiyeye köyünde, Bavliyan mezzasındaki kişiler ise Babşor köyünde ikâmet etmektedirler.

Muşance mezrasında 1 numaralı hânedeki kazanın kaymakamı olan Ali Şahin Bey ve kardeşlerine ait temettuat kaydı mevcuttur. Labanca ve Tekvan köylerindeki bir numaralı hâneler ise tek bir kişiye ait olup, bu hânelerin sahibi Mühürdar Hüseyin Ağa'dır.

1.2. Kesriye Kazası Kırsalının Nüfusu

Kesriye'nin nüfusunun sayısının detaylı bir şekilde incelenmesi, kazanın sosyal, iktisadi ve ekonomik durumunun anlaşılmasına daha fazla katkı sağlayacaktır. Kazada yer alan 26 köy ve 7 mezranın sadece 1576 hânesinde ikâmet olduğundan bölgenin nüfus ortalaması, sayımı yapılan hâne sahipleri üzerinden tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu nüfus ortalaması, hânelerin 5 ile çarpımından elde edilecektir. İlk defa Ömer Lütfi Barkan tarafından tarihi demografi çalışmalarında kullanılmış olan ve günümüzde her ne kadar kabul görmüş olsa da bölgeden bölgeye değişen doğal ve siyasi olayların, ailelerin sosyal ve ekonomik yapısındaki farklılıklarının bu hesaplama modelini etkileyeceğinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir⁸².

Ancak bilinmesi gerekir ki Temettuat sayımları yalnızca hânelerden düzenli bir şekilde vergi toplanabilmesi için uygulandığından, bir nüfus sayımı örneği teşkil etmemektedir.

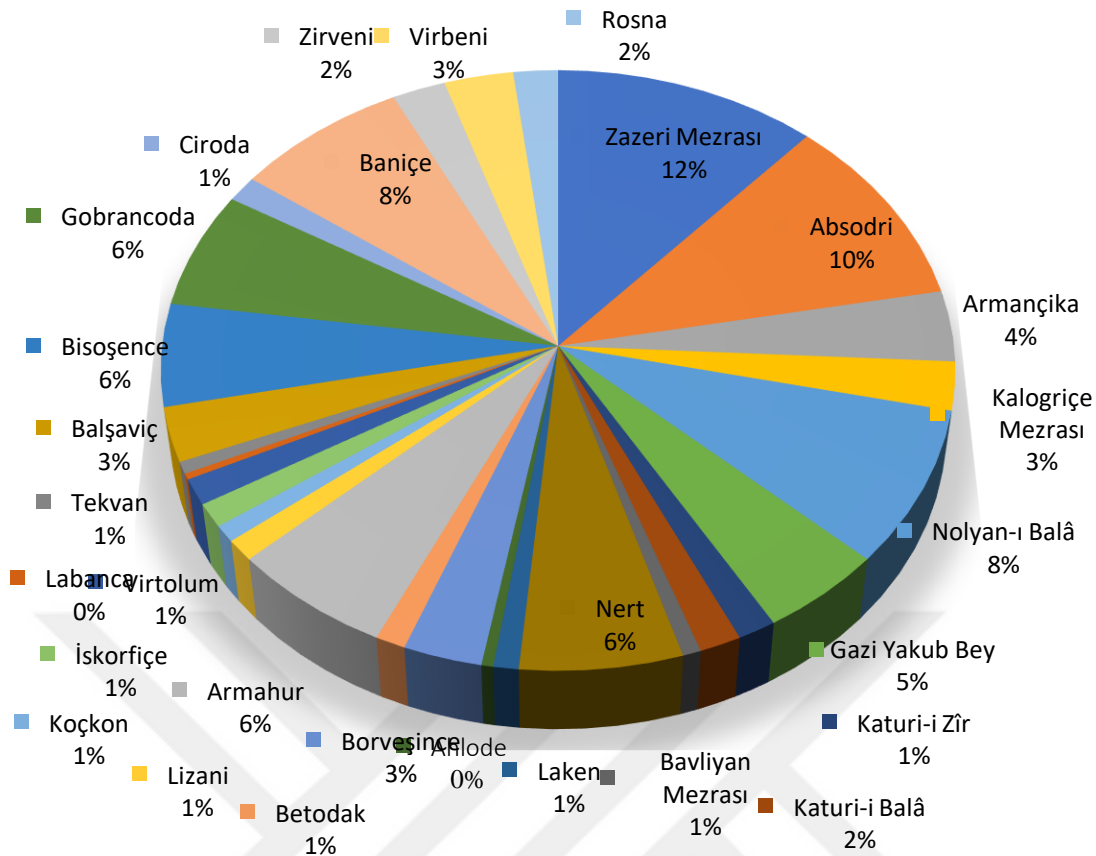
Tablo 1.2. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalının Tahmini Nüfusu.

No	Köy ve Mezra Adı	İkâmet Edilen Hâne Sayısı	İkâmet Edilmeyen Hâne Sayısı	Tahmini Nüfus	Nüfusun Bölgeye Dağılımı (%)
1	Zazeri Mezrası	183	98	915	11,61
2	Absodri	164	-	820	10,41
3	Armañçika	60	-	300	3,81
4	Kalogriçe Mezrası	41	-	205	2,60
5	Muşance Mezrası	-	47	-	-
6	Lipoşeh Mezrası	-	12	-	-
7	Nolyan-ı Balâ	132	201	660	8,38
8	Çetrok Mezrası	-	179	-	-
9	Gazi Yakub Bey	75	117	375	4,76
10	Kotori-i Zir	23	123	115	1,46
11	Kotori-i Balâ	25	58	125	1,59
12	Bavliyan Mezrası	11	-	55	0,70
13	Nert	97	-	485	6,15

⁸² Barkan, 1953: 12.

14	Laken	15	-	75	0,95
15	Ahlode	7	-	35	0,44
16	Krabeştine Mezrası	-	23	-	-
17	Borveşince	47	13	235	2,98
18	Betodak	18	75	90	1,14
19	Armahur	98	65	490	6,22
20	Lizani	18	107	90	1,14
21	Koçkon	14	63	70	0,89
22	İskorfiçe	20	-	100	1,27
23	Virtolom	22	-	110	1,40
24	Labanca	5	-	25	0,32
25	Tekvan	10	-	50	0,63
26	Balşaviç	46	-	230	2,92
27	Bisoşence	87	84	435	5,52
28	Gobrancoda	99	-	495	6,28
29	Ciroda	22	-	110	1,40
30	Baniçe	121	56	605	7,68
31	Zrveni (Jerveni)	37	92	185	2,35
32	Vrbeni	48	83	240	3,05
33	Rosna	31	27	155	1,97
TOPLAM		1576	1523	7880	(%)100

Yukarıdaki tabloda yer alan Çetrok, Mutşance, Lipoşeh ve Krabeştine mezralarında, kişilerin sadece arazilerinin bulunduğu ve bu bölgelerde yerleşim olmadığından ortalama nüfus hesaplaması yapılmamıştır. Tabloda verilen köy ve mezraların nüfus ortalaması toplandığında, incelemiş olduğumuz defterde yer alan bölgenin toplam nüfusu 7880 kişi olarak tahmin edilmektedir.

Grafik 1.3. Ortalama Nüfusun Bölgeye Dağılımı.

1844-1845 tarihli Temettuat kayıtlarından anlaşıldığı üzere Kesriye kırsalında en fazla nüfusa sahip olan yerleşim yeri 183 hâneyle Zazeri mezrasıydı. Mezrada tahmini olarak 915 kişi yaşamaktaydı. Bu mezrayı 820 nüfuslu Absodri köyü ile 660 nüfuslu Nolyan-ı Balâ köyü takip etmektedir. 605 nüfuslu Banıçe, 495 nüfuslu Gobrancoda, 490 nüfuslu Armahur ve 485 nüfuslu Nert nüfusun yüksek olduğu diğer yerleşim yerleridir. Adı verilen bu yerleşim yerlerinin toplam nüfus içindeki payı ise %56,73 idi. Sadece 7 yerleşim yerinde nüfusun yarısından fazlasının bulunması, nüfusun belli bölgelerde yoğunlaştığını göstermektedir.

Muşance, Lipoşeh, Çetrok ve Krabeştine mezzaralarında yerleşim bulunmamaktadır. Bu mezzaraları dahil etmediğimiz takdirde en az nüfusa sahip yerleşim yeri 25 kişilik nüfusla Labanca köyüdür.

1.3. Kesriye Kazası Kırsalında Sık Görülen İsimler ve Adı Geçen Önemli Kişiler

Bu bölümde bölgede bulunan 26 köy ve 7 mezzrada sıkça karşılaşılan isimler ve temettuat defterinde ismi verilen önemli kişiler incelenmiştir. Aşağıdaki tabloda verilen isimler, Türk-Müslüman ismi taşıyanlar için “Müslüman”, vefat eden kişilerin yerine ismi kayda geçirilen zevceleri için “kadınlar” ve diğer etnik unsurlar için ise “gayrimüslim” şeklinde 3 gruba ayrılmıştır. Ayrıca bu kişilerin isimlerine ek olarak, varsa karşılaşılan lâkaplar ve unvanlar da eklenmiştir.

Tablo 1.3. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Sık Görülen İsimler.

NO	KÖY VE MEZRA ADI	İSİMLER	LÂKAPLAR VE UNVANLAR
1	Zazeri Mezrası	Gayrimüslim: Duma, Akça, Marko, Yosef, Taşov, Çuka, Lakad, Pana, Batkov, Kosta, Manov, Çuço, Nasti, Naçov, Nikola, Namçov, Petre, Dine, Toro, Mahisi, Todor, Yorgi	-
2	Absodri	Gayrimüslim: Andrey, Bimandi, Bodki, Bogdiri, Dimo, Dine, Duda, Duma, Foti, Gani, Goçagopri, Goga, Gorça, Guna, Hırsto, İsteryo, İstos, Ustoviçe, Kofuv, Kosta, Kostantin, Koşov, Kota, Kula, Manul, Mihal, Miho, Miti, Mitikondu, Mitre, Naki, Nato, Naum, Naumçe, Niko, Nikola, Nita, Pato, Penadi, Tafu, Tanas, Tasi, Taşov, Tevhad, Tırbiko, Toma, Yannaki, Yanni, Yorgi, Yovan.	-
3	Armañçika	Müslüman: Aydın, Orhan, Rüstem, Ali Şahin. Gayrimüslim: Alekso, Bogoya, Damçe, Dimitri, Dimo, Filalıya, İmiledan, Ustoyan, Kornigal, Kosta, Trandafil, Kristo, Manul, Mihal, Mişo, Naçov, Nano, Naumçe, Nedelko, Niko, Payo, Petre, Pola, Rostov, Tanca, Tasi, Temliko, Tarbiçe, Tiran, Toma, Trayko, Vankola, Vasili, Vilyan, Yorgi, Yovan.	-
4	Kalogriçe Mezrası	Gayrimüslim: Angeli, Bogoya, Boyko, Dalu, Ustoyan, Katov, Kosta, Manca, Marko, Miçe, Mitre, Naumçe, Niko, Petre, Porviçe, Rostov, Tanas, Taşov, Terbice, Trandafil, Trayko, Vasili, Velce, Yalko, Yovan. Koçov, Nalkov, Kriste, Kostantin, Lazor.	-
5	Muşance Mezrası	-	-
6	Lipoşeh Mezrası	-	-
7	Nolyan-ı Balâ	Müslüman: Resül, Ahmed, Ali, Memiş, Süllü, Mustafa, Ca'fer, Salih, Emin, Mehmed, Bekir, Yaşar, Abdurrahman. Talib, İbrahim, İsmail, Süleyman. Osman. Gayrimüslim: Trayko, Kosta, Rostov, Yovan, Yane, Dine, Mitre, David, Tarbiçe, Filib, Trayan, Duma, Ustoyko, Miçe.	-
8	Çetrok Mezrası	-	-
9	Gazi Yakub Bey	Müslüman: Ali, Musa, Şaban, Mustafa, Ahmed, Abdi, İbrahim, Bekir, Sabık, Ca'fer, Halil, Hüseyin, Ömer, Tahir, Said, İsmail, Süleyman, Mehmed,	Hoca Topal Kıbtı

		Zekeriya, Osman, Veli, Şerif, Yusuf, Orhan, Hurşid, Hasan, Latif, Teymur, Murad, Cihan, Bayram. Gayrimüslim: Vilyan, Lazor, İstas, David, Maluş, Kosta, Penayot, Taşov, Dimitri, Yorgi, Gırvan. Kadınlar: Fatma, Hatice, Emine.	Âbşinas (gemi kılavuzu)
10	Kotori-i Zir	Müslüman: Ahmed, Raşid, Mehmed Ali, Ömer Alemdar, Süleyman. Gayrimüslim: Tanas, Ustoyko, İstefo, Lazor, Miçe, Ustoyan, Valkov, Petre, Angeli, Kosta, Taşov, Mitre, Yorgi, Vasili, İstas.	Molla
11	Kotori-i Balâ	Müslüman: İsmail Paşa. Gayrimüslim: Yovan, Tarbiçe, Naumçe, Yorgi, Filib, Penayot, Tırayan, Mitre, Toro, Marko, Yorgo, Rostov, Vilyan.	Osmanbeyzâde
12	Bavliyan Mezrası	Gayrimüslim: İsteryo, Tarbiçe, Mitre, Yovan, İliya, Andrey, Kosta, Dimo, Duna, Lazor.	-
13	Nert	Gayrimüslim: Dalu, Ustoyan, Kosta, Marko, Mitre, Petre, Rostov, Tanas, Taşov, Terbice, Trandafil, Trayko, Vasili, Angeli, Yane, Yovan, Lazor, Yorgi, Andon.	-
14	Laken	Gayrimüslim: İsteryo, Tarbiçe, Petre, Naçov, İstavro, Bozvan, Yorgi, Rostov, Lazor.	-
15	Ahlode	Müslüman: Ahmed, Selim. Gayrimüslim: Rostov, Dine, Taşov, Yorgi, Kostanoya.	Teymurbeyzâde
16	Krabeştine Mezrası	-	-
17	Borveşince	Müslüman: Ömer, Hasan, İsa, Ali, Şahin, Mustafa, Emin, Bayezid, Feyzo, Latif, Emirgan, Salih, Süleyman, Teymur, Tahir, Şaban, Raşid, Yusuf, İbrahim. Gayrimüslim: Angeli, Petre, Kosta, Yorgi, Dimitri, Tanas,	-
18	Betodak	Müslüman: Ahmed, İsmail, Süleyman. Gayrimüslim: Ustoyko, Mitre, Kuzman, Tarbiçe, Kula, Kosta.	-
19	Armahur	Müslüman: Abbas, Abdi, Abdul, Abdulkерim, Abdurrahman, Âdem, Ahmed, Ali, Ca'fer, Emin, Halil, Hurşid, Hüseyin, İbrahim, İlyas, İsmail, İzzet, Mehmed, Musa, Mustafa, Osman, Ömer, Receb, Sadeddin, Sadık, Salih, Süleyman, Şahabeddin, Şerif, Tahir, Teymur, Ziver, Yakub.	Mahmudpaşazâde Hacı Molla Hoca

		<p>Gayrimüslim: Alyo, Angeli, Bogoya, Dalu, Esteban, Ustoyan, Kosta, Manca, Vulkan, Gırviyo, Kula, Marko, Miçe, Mitre, Petre, Porviçe, Rostov, Tanas, Taşov, Terbice, Trayko, Vasili, Yovan.</p> <p>Kadınlar: Penbe, Bakiye, Rukiye.</p>	
20	Lizani	<p>Müslüman: Ahmed Şerif.</p> <p>Gayrimüslim: Tanas, Ustoyan, Mitre, Trayko, Yovan Gorşa, Lazor, Kuzman, Angeli.</p>	-
21	Koçkon	<p>Müslüman: Hüseyin, Süleyman, Mustafa, Sadık, Osman, Ahmed, Mehmed, Selim, İbrahim, Salih.</p> <p>Gayrimüslim: Ustoyko, Yoro, Tarbiçe, Tanas, Rostov, Yovan, Lazor, Ustoyan, Mitre, Avram, Kosta, Yorgi, Tırayan, Pana, Todor, Dine.</p> <p>Kadınlar: Refiyye.</p>	Molla
22	İskorfiçe	<p>Müslüman: Osman, Ahmed, Ca'fer, Zeynel, Ali, Yakub, Tahir, İlyas, Teymurşah.</p> <p>Gayrimüslim: Tirepe, Kosta, Vasili, İspirdo, Dakov, Yanko, Trayko, İstefan, İstakoya, Taşov, Keça.</p>	Ca'feroğulları
23	Virtolom	<p>Müslüman: Yunus, Hüseyin, Zeynel, Salih, Ahmed, Abdülhalim, Süleyman, Elmas, İbrahim, Seyyid, Ali, Musa, Bekri, Murad, Ömer, Lütü.</p> <p>Gayrimüslim: Vasili.</p>	-
24	Labanca	<p>Müslüman: Bekir, Osman, Ca'fer, Tahir, Hüseyin, Mustafa.</p>	Mühürdâr
25	Tekvan	<p>Müslüman: Hüseyin.</p> <p>Gayrimüslim: Nastov, Rostov, Tanas, Kosta, Pabon, Manca, Sitan.</p>	Mühürdâr
26	Balşaviç	<p>Müslüman: Receb, Musa, Osman, Malik, Said, Azmi, Resûl, Salim, Abdulkerim, Murad, Mehmed, Abdulaziz, Mustafa, Salih, Mü'min, Abdulfettah, İbrahim, Süleyman, Hasan, Zafer, Abdulkadir, İsmail, Bekri, Tahir, Emin, Bayram, Şaban, Şerif, Şahabeddin, Abdi, Talib, Ömer, Hayrullah.</p>	Hacı Muhtar
27	Bisoşence	<p>Müslüman: İbrahim, Hayruş, Emin, Mehmed, Abdulcelil, Hüseyin, İsmail, Abdulkerim, Ali, Ta'ib, Âdem, Adil, Musa, Mehmed Ali, Selim, Abdi, Ahmed, Mustafa, Salih, Ca'fer, Mahir, Talib, Feyzo, Ömer, İsa.</p> <p>Gayrimüslim: Lazor, İstefo, Naumçe, Yorgi, Tanas, Trayko, İstas, Yovan, Andreyta, Dimitri, Mitre,</p>	Hacı

		Ustoyko, Kula, Angeli, Likorya, Avram, Todor, Taşov. Kadınlar: Fatma, Rukiyye, Ümmü Gülsüm.	
28	Gobrancoda	Gayrimüslim: Abca, Ayaco, Balcan, Dafo, Dimitri, Dine, Gorşa, Gorviyo, İstoriçe, Ustoyan, Ustoyko, İşiro, İyo, Karco, Kirkov, Kosta, Kula, Lazor, Manca, Marko, Mitre, Niko, Nikola, Perviyo, Petre, Roman, Rostov, Tanas, Tarin, Taşov, Terbice, Tırbiko, Vasili, Velce, Yorga, Yorgi, Yovan.	-
29	Ciroda	Gayrimüslim: Lazor, Taşov, Nastov, Petre, Kariste, Dine, İliya, Yorgi, Rostov, İyço, İstoyça, Yovan, Manca, Diyo, Kosta, Kristo.	-
30	Baniçe	Müslüman: Girit Müşiri Mustafa Paşa, Şakir, Emin, Süleyman, İzzet, Abdulaziz, Süleyman, Ahmed, Hamza, Davud, İsmail, İdris, İbrahim, Talha, Ali, Hasan, Ca'fer, Hüseyin, Tahir. Gayrimüslim: Yovan, Tanas, Papadine, Paparosa, Mitre, Rostov, İşpirov, Manca, Tarbiçe, Yane, Nedelko, Doka, Rabov, Kula, Terbiko, Petre, Kosta, Yorgi, Taşov, Koşov, Ustoyan, Pula, Ayana. Kadınlar: Esmâ.	Sinanbeyzâde
31	Zrveni (Jerveni)	Müslüman: Zeynel, Abdullah, Osman. Gayrimüslim: Ustoyan, Petre, Kariste, Boyko, Miçe, Rostov, Yovan, Niko, Kristo, Sarko, Taşov, Kula, Yorgi, Tarbiçe, Kosta, Vasili, Lazor, Dimitri.	Başoğulları
32	Vrbeni	Müslüman: Süleyman, Rüstem, İbrahim, Ferhad, Ali, Ahmed, Abdulaziz, Mahmud Derviş, Abdi, Mustafa, Salih, Said, Şaban, Abdullatif, Sadeddin, Hüseyin. Gayrimüslim: Toma, Ustoyan, Petre, Mavrodiye, Nalnite, Marko, Manca, Dana, Gonça, Tırayan, Tanas, Rostov, Tarbiçe, Kosta, Tabkov, Boyko, Diyotko, Roman, Taluv, Vasili, Lazor, Dimitri, Boyo, Niko, Yovan. Kadınlar: Fatma, Ayşe.	İbrahimpaşazâde Kolarıçe Ebubekirağazâde Asker Koça
33	Rosna	Gayrimüslim: Ustoyan, Manca, Mitre, Nikola, Piyer, Piyo, Petre, Tanas, Taşov, Trayko, Vasili, Yorgi, Yovan.	-

Müslüman halk tarafından Ahmed, Ca'fer, Hüseyin, İbrahim, İsmail, Mustafa, Süleyman, Osman adları sıkça kullanılmıştır. Yine tabloya baktığımızda halkın ciddi oranda

Şaban, Zeynel, Said, Musa, Talib ismini kullandığı da görülmektedir. Defterdeki kayıtlarda, ismi geçen hâne reislerinin adlarının genelde tek isim olduğu görülürken, Mehmed Ali, Mahmud Derviş, Ahmed Şerif gibi çift isimlerle de karşılaşmıştır. Gayrimüslim halk arasındaysa en çok Kosta, Yorgi, Mitre, Yovan, Petre, Rostov, Tanas, Taşov ve Vasili isimleri geçmektedir.

1.3.1. Kesriye Kaymakamı Ali Şahin Bey

Doğum yeri ve tarihi hakkında bilgiye ulaşamadığımız Ali Şahin Bey, Kesriye’de kaymakamlık görevini iki kez icra etmiştir. İlk kaymakamlık dönemi ahalisiyle kaynaşamaması sebebiyle görevden alınan Edhem Bey’in yerine 1844 yılında 2500 kuruş maaşla bölgeye kaymakam tayin edilmesiyle başlamıştır⁸³. İlk kaymakamlık döneminde Yunan komitacılarının sınırlarda fesat çıkarmalarını önlemek amacıyla 700 askerle birlikte Tırhala ve Kropçe civarına gittiği kayıtlarda yer almaktadır⁸⁴.

1850 yılında Ohri kaymakamı Şerif Bey’in görevinden azledilmesi üzerine Kesriye Kaymakamı Fahir Efendi’nin Ohri’ye yeni kaymakam olarak tayin edilmesiyle birlikte Ali Şahin Bey, Kesriye Kazası’na ikinci kez kaymakam tayin olmuştur⁸⁵. 1853 yılında ölümü üzerine ise Kesriye Kazası kaymakamlığına Manastır meclis azası Halil Bey tayin edilmiştir⁸⁶.

11426 numaralı Temettuat Defteri’nde yer alan Armançika köyü ve Mutşance mezrasında Kesriye Kazası kaymakamı olan Ali Şahin Bey ve kardeşlerine ait temettuat kayıtlarıyla karşılaşılmaktadır. Ali Şahin Bey ve kardeşlerinin, Armançika köyünde 500 dönüm hububat üretimi yapılan ekili tarım alanı ile Armançika’da 150 dönüm çayırı bulunurken, Mutşance mezrasında 38 dönüm ekili tarım alanı, 25 dönüm çayır alanı ve 20 dönüm bağı bulunmaktadır.

1.3.2. Girit Müşiri Mustafa Nâilî Paşa

Mustafa Nâilî Paşa, Kesriye sancağına bağlı Behlişte kazasının Polyan köyünde 1798-99 yılında doğdu. Arnavut asıllı Behlişte hânedanından İsmâil Bey babası, Mısır Valisi Arnavut Tâhir Paşa dayısıdır⁸⁷.

1809’da ikinci kez gittiği Mısır’da diğer dayısı Hasan Paşa ile birlikte Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa’nın hizmetine girdi. Vehhâbî isyanında göstermiş olduğu cesaret ve başarılar sebebiyle kendisine sergerdelik* unvanı verildi⁸⁸.

⁸³ BOA, C..DH. nr.121/6017

⁸⁴ BOA, C..AS.. nr.853/36484

⁸⁵ BOA, HR.MKT. nr.24/44

⁸⁶ BOA, A. }MKT.MVL. nr.61/75.

⁸⁷ İnal,1982: 74.; Akbayar, 1996:1224.

Hasan Paşa ile beraber 1821 yılında meydana gelen Girit isyanını bastırmak için Kandiye'ye gitti ve isyanın bastırılması sonucu Kavalalı Hasan Bey'le birlikte Girit'in idaresiyle görevlendirildi. Daha sonra Girit yönetiminin Kavalalı Mehmed Ali Paşa'ya bırakılması ve Kavalalı Hasan Bey'in de İnebahtı'ya gönderilmesi üzerine 1826'da beylerbeyi rütbesi verildi. Ayrıca Kandiye muhafızı sıfatıyla Girit vali ve kumandanlığına tayin edildi⁸⁹.

Dürzîler'le Mârûnîler'in Cebel-i Lübnan'da çıkardıkları isyanı bastırması amacıyla 2 Nisan 1838'de Şam'a gönderildi. Cebel-i Lübnan'daki üstün başarısı ve 1840'ta Londra Antlaşması'yla Mehmed Ali Paşa'nın Girit üzerindeki haklarını kaybetmesi üzerine 31 Aralık 1840'ta vezirlik ve müşirlik rütbesi verildi. Ayrıca Girit'in yönetimi ömür boyu olmak şartıyla kendisine bırakıldı⁹⁰. Girit valiliğinin ömür boyu verilmesine rağmen 1851'de İstanbul'a çağrılarak Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye üyeliğine⁹¹, 7 Mart 1852'de ise Mustafa Reşid Paşa'nın yerine meclis reisliğine getirildi.

15 Mayıs 1853'te Damad Mehmed Ali Paşa'nın yerine sadrazam oldu⁹². Devletin idaresini fiilen elinde tutan Hariciye Nâzırı Mustafa Reşid Paşa'yla aralarındaki geçimsizlik sebebiyle 8 Temmuz'da ikisi birden azledildi. Ancak iki gün sonra her ikisi de görevlerine iade edildi⁹³. Mayıs 1854'te toplanan Meclis-i Vükelâ'da Reşid Paşa'yla yaşadığı sözlü münakaşanın ertesi gününde sadrazamlıktan azledildi⁹⁴. 1856 yılının Aralık ayında 60.000 kuruş maaşla Mecâlis-i Âliye'ye sandalyesiz nâzır tayin edildi⁹⁵. 2 Ağustos 1857'de görevden çekilen Mustafa Reşid Paşa'nın yerine üçüncü defa sadârete getirildi. Ancak bu sadâreti de kısa sürdü ve 22 Ekim'de azledildi. Sadâretten alınmasının ardından Mart 1858'de Mecâlis-i Âliye'ye memur tayin edildi. Ağustos-Eylül 1866'da meydana gelen Girit isyanını bastırması için 28 Ağustos'ta bir defa daha Girit'e vali olarak gönderildiyse de bu sefer başarılı olamadı⁹⁶. Mart 1867'de İstanbul'a çağrılarak Mecâlis-i Âliye'deki görevini sürdürdü.

Mustafa Nâilî Paşa, 28 Aralık 1871'de vefat etmiş, cenazesi Fâtih Türbesi hazîresine defnedilmiştir⁹⁷. Eminönü Mercan Ağa mahallesinde ve Çakmakçılar Yokuşu ile Fincancılar

* Farsça "baş" demek olan bu tabir gönüllü olarak harbe iştirak eden kabilelerin başına verilen isimdir. Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra kurulan Zaptiye teşkilatının ilk devirlerinde binbaşı yerine kullanılmıştır. Daha sonra eşkıyalık gibi kötü oluşumların reisleri hakkında kullanılmıştır. Pakalın, 1993: 184.

⁸⁸ İnal, 1982: 74.; Gövsa, 1945: 265

⁸⁹ Akbayar, 1996:1224.

⁹⁰ Kâmil Paşa, 1327: 121.

⁹¹ BOA, A.DVN.MHM nr. 9/27.

⁹² BOA, İ.DH nr.17053.

⁹³ Mustafa Naili Paşa'nın birinci ve ikinci sadareti bazı kaynaklarda tek bir dönem olarak ele alınmıştır. Ancak çalışmamızda resmi kayıtlar dikkate alındığından Mustafa Naili Paşa'nın sadareti, iki ayrı dönem olarak ele alınmıştır; Danişmend, 1971: 80.

⁹⁴ İnal, 1982: 76.

⁹⁵ BOA, İ.DH nr.23939;BOA, İ.DH nr.25690.

⁹⁶ BOA, A. }MKT.MHM nr.362/15.

⁹⁷ İnal, 1982:81.

Sokağı'nın kesiştiği köşede bir hanı⁹⁸olan Mustafa Nâili Paşa'nın, Selanik, Florina, Yalakâbâd (Yalova), Görice, Kandiye ve Narda Sancağında çiftlik ve mülkleriyle Balat ve Ayazma'da da değirmen fabrikaları vardı⁹⁹.

İncelediğimiz temettuat defterinde “Girid Müşiri Mustafa Paşa” olarak adı verilen Mustafa Nailî Paşa'nın, az önce de bahsettiğimiz mülkleri dışında Baniçe köyünde de çiftliği bulunmaktadır. Çiftliğinden elde edilen gelir, 3 ortak arasında kişi başına 168 kuruş 75 para hisse olarak düşmektedir.

⁹⁸ Köroğlu, 2004: 38.

⁹⁹ BOA, A.}MKT.UM.. nr. 422/2; BOA, A.}MKT.MHM nr. 334/61;BOA, İ.MVL nr. 21251; BOA, MVL nr. 538/26; BOA, İ.DH nr. 40199; BOA, A.}MKT. UM nr. 372/54; BOA, A.}MKT. NZD nr. 291/22; BOA, A.}MKT. NZD nr. 345/29; BOA, A.}DVN nr.118/53; BOA, A.}MKT. NZD. nr. 335/89.

İKİNCİ BÖLÜM

TARIM VE HAYVANCILIK

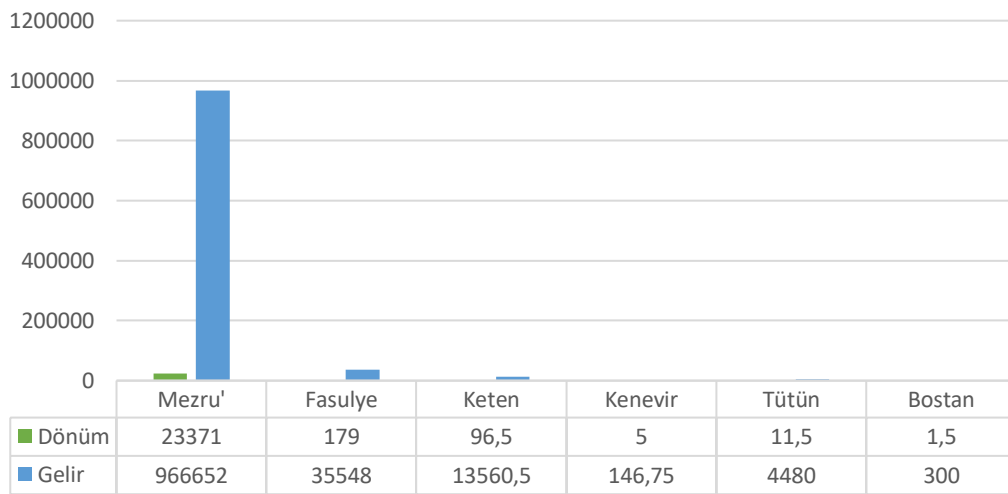
2.1. Kesriye Kazası Kırsalında Tarımsal Faaliyetler

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin gelirlerinin önemli bir kısmını, tarımsal üretimden alınan vergiler oluşturuyordu. Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde çiftçiler, sahip oldukları üretim aracına göre adlandırılmış ve tasarruflarındaki arazi büyüklüğüne göre çift, nim çift, bennak, caba, mücerred gibi sınıflara ayrılarak vergilendirilmişlerdir¹⁰⁰. Tanzimat döneminde de bu düzenin yerine elde edilen mahsul üzerinden vergilendirilme sistemi gerçekleştirilmiştir.

Tarımsal üretimin bu kadar önemli olmasında, XIX. yüzyılın sonlarına kadar nüfusun %75-80'inin kırsal kesimde bulunmasının etkisi büyüktür¹⁰¹. Çalışmamızın temeli olan 11426 numaralı Temettuat Defteri'nde yer alan 26 köy ve 7 mezrada tarım faaliyetlerine önem verildiği ve bu sebepten dolayı bölgelerde ziraat üretimin ağırlıkta olduğunu görmekteyiz. Bu tarım faaliyetlerini sırasıyla ekili tarım (mezru' tarla), bağ ve çayır alanları başlığı altında incelemeye çalışacağız.

2.1.1. Ekili (Mezru') Tarım Alanları

Bu kısımda ekili (mezru'), fasulye, keten, kenevir, tütün ve bostan tarlaları değerlendirilmiştir. Bu tarım alanlarının toplam dönümü ve iki yılda getirmiş oldukları toplam gelirleri aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik 2.1. Ekimi Yapılan Tarım Alanlarının Toplam Dönümü ve Getirmiş Oldukları Gelir.

¹⁰⁰ Öz, 1999: 66.

¹⁰¹ Quataert, 1985: 1556.

2.1.1.1. Hububat Yetiştirilen Tarım Alanları

11426 numaralı Temettuat Defterindeki öşür kayıtlarından elde edilen bilgilere göre Kesriye Kazası kırsalındaki mezru' tarlalarda hınta (buğday), şair (arpa), darı (mısır), çavdar (erzen) ve yulaf (alef) yetiştirilmektedir. Saymış olduğumuz ve bölgede üretilen diğer ürünlerin (fasulye, keten, kenevir, tütün gibi) üretim miktarları öşür vergisi başlığı adı altında ele alınmıştır.

İncelemiş olduğumuz defterde kaydedilen ekili tarım alanlarının, köy ve mezralardaki dönüm miktarları, 1844 yılında elde edilen ve 1845 yılında elde edilmesi beklenen gelirleri, ekili tarım alanı bulunan hâne sayısı ve bu hanelere düşen dönüm ve gelirin yıllık ortalaması ise aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

İki yılda elde edilen toplam gelir, tablolarda verilen kuruş miktarının hesaplanması sonucu çıkan sonuçla farklılık göstermektedir. Bunun sebebi olarak tarım ürünleri üretimi yapılan hânelerden “aşar tenzili” adı altında toplam tutarın %10'u miktarında öşür vergisi düşürülmüş ve bu vergi sonucunda çıkan gelirin yarısı “şeriki” ibaresiyle hane sahibinin ortağına düşen hisse olarak verilmiştir. Örnek verecek olursak; Zazeri Mezrası'nda 280 no'lu hânedeki ikâmet eden Ahmed Bey'in mezru' tarlasından iki yılda elde edilen toplam geliri 320 kuruş olması gerekirken, bu tutarın “aşar tenzili” adı altında %10'u miktarında (32 kuruş) vergisi düşürülmüş, bu vergi sonucunda çıkan gelirin yarısı (144 kuruş) ise “şeriki” ibaresiyle ortağı olan Ali Bey'e düşen hisse olarak verilmiştir. Çiftliklerde karşımıza çıkan bu durum, elde edilen gelirin ortaklar arasında pay edildiğini göstermektedir.

Ayrıca tablolarda yer alan 1844 ve 1845 yılları gelirleri hesaplanırken, aynı dönüme sahip olan hânelerde kimi zaman düşük, kimi zaman da yüksek gelir miktarı yer almıştır. Bunda elbette hânelerin sahip oldukları tarım alanlarının, üretimdeki verimliliğinin fazla veya düşük olması sebep olarak gösterilebilir. Bundan dolayı dönüm başına net bir kuruş verilememektedir.

Tablo 2.1. 11426 Numaralı Temettuat Defteri'ne Göre Ekili Tarla Alanlarının Hâne ve Köylere Dağılımı.

No	Köy - Mezranın Adı	Hâne Sayısı	Mezru' Tarla (Dönüm)	1844 (1260) Yılı Geliri	1845 (1261) Yılı Tahmini Gelir	İki Yılda Toplam Gelir
1	Zazeri Mezrası	13	51,5	1780	1765	3369
2	Absodri	-	-	-	-	-
3	Armançika	2	504	19320	19320	17520
4	Kalogriçe Mezrası	41	184	4985	4975	9960
5	Mutşance	9	53	6620	6560	8192,5

	Mezrası					
6	Lipoşeh Mezrası	2	81	520	420	397,5
7	Nolyan-ı Balâ	217	1130,5	55588	57500	85891
8	Çetrok Mezrası	81	250,75	8760	9170	15963,3
9	Gazi Yakub Bey	119	863,5	41220	40945	71834
10	Kotori-i Zîr	84	304,75	15185	8425	21997,5
11	Kotori-i Balâ	18	292	10970	10440	11400
12	Bavliyan Mezrası	11	840	4800	5240	10040
13	Nert	91	370,5	30745	25292	56037
14	Laken	15	89	7470	7470	14940
15	Ahlode	1	80	840	840	756
16	Krabeştine Mezrası	22	161	2115	1465	2898
17	Borveşince	36	1188,5	28435	26950	42403,25
18	Betodak	70	1118	32570	23478	40554,3
19	Armahur	87	2380,5	48120	46360	70419
20	Lizani	87	857	30710	30400	21087
21	Koçkon	52	694,5	32170	25530	44788
22	İskorfiçe	15	159	4960	4635	6196,5
23	Virtolom	21	258	11959,5	11119,5	22749
24	Labanca	1	172	4220	3480	3870
25	Tekvan	1	135	2980	2900	2646
26	Balşaviç	41	551	19290	19310	38518
27	Bisoşence	91	2006,5	49084	46884	77846
28	Gobrancoda	1	2250	21400	21400	19260
29	Ciroda	19	1032	12140	12140	15326
30	Baniçe	82	2522,5	49705	51550	53097
31	Zrveni	78	412,5	15080	15055	17101
32	Vrbeni	96	1383,5	59412,5	56448	80456
33	Rosna	46	995	48590	45759	85336
TOPLAM		1550	23371	681744	643226	972847,3

Yukarıdaki tabloya göre köylerin ekili tarım alanından elde ettiği toplam gelir 922 bin 27 kuruşken, mezraların toplam geliri 50 bin 820 kuruştur. Bu tarım alanları köylerde %94,78, mezralarda ise %5,22 oranında mevcuttur.

Zazeri Mezrası'nda 13 hânedeki ekili tarım alanının bulunduğunu görmekteyiz. Toplam 51,5 dönüm olan bu tarım alanı 1844 yılında 1780 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında 1765 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Mezranın toplam geliri 3369 kuruştur. Ekili alanın hâne

başına yıllık ortalaması ise 4 dönüm, 136 kuruş 92 paradır. Mezrada bir hâne ortalamaya eşit, 4 hâne ortalamasının üstü, diğer 8 hâne ise ortalamasının altında dönüme sahiptir. 13 hâne içinde ortalamasının altında 8 hânenin bulunması, mezrada üretimin ticari amaç yerine tamamen ihtiyacın karşılanması sebebiyle olduğunu göstermektedir.

Armañçika Köyü'ne bakacak olursak, 2 hânedeki ekili tarım alanı bulunmaktadır. 504 dönüm alan 1844 yılında 19 bin 320 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında da aynı geliri getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 17 bin 520 kuruştur. Ekili alanın yıllık ortalaması hâne başına 252 dönüm, 9 bin 660 kuruş gelir olarak düşmektedir. Kaymakam Mehmedbeyzâde Ali Şahin Bey ve kardeşleri Orhan, Aydın ve Rüstem Beylere ait olan arazi 500 dönümken, diğer hânenin 4 dönüm arazisi bulunmaktadır.

Kalogriçe mezrasında ise 41 hânedeki ekili tarım alanı bulunmaktadır. 184 dönüm alan 1844 yılında 4 bin 985 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında 4 bin 975 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 9 bin 960 kuruştur. Hâne başına yıllık ortalama 4,5 dönüm ve 121 kuruş 59 para düşmektedir. Kalogriçe'de 22 hâne ortalamasının üstündeyken, diğer 19 hâne ortalamasının altında dönüme sahiptir.

Muñance Mezrası'nda 9 hânedeki ekili tarım alanının bulunduğunu görmekteyiz. Sadece 2 hânenin dönüm sayısı verilmiştir. Bu hânelerdeki arazilerden biri 38 dönüm, diğeri 15 dönümdür. Toplam 53 dönüm alan 1844 yılında 6 bin 620 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında 6 bin 560 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 8 bin 192 kuruş 50 paradır. Ekili alanın hâne başına yıllık ortalaması 5,9 dönüm, 735 kuruş 56 paradır.

Lipoşeh Mezrası'nda 2 hânedeki ekili tarım alanı yer almaktadır. Toplam 81 dönüm alanın 80 dönümü mezradaki ilk hânedeki kayıtlı Hamza Bey mahallesinden Ömeroğulları Ali ve Süleyman , Cami-i Atik mahallesinden Osman oğlu Hacızâde ile Gafzen köyünden Ali oğlu İbrahim'e aittir. Bu ekili tarım alanlarından 1844 yılında 520 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında 420 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Mezranın toplam geliri 397 kuruş 50 paradır. Ekili alanın hâne başına yıllık ortalaması 41 dönüm, 260 kuruş olarak düşmektedir.

Nolyan-ı Balâ Köyü'nde ise 217 hânenin ekili tarım alanı bulunmaktadır. 1130,5 dönüm alan 1844 yılında 55 bin 588 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında 57 bin 500 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 85 bin 891 kuruştur. Ekili alanın hâne başına yıllık ortalamasına 5,2 dönüm, 265 kuruş düşmektedir. 154 hânenin ortalamasının altında, 63 hânenin de ortalamasının üstünde dönümü bulunmaktadır.

Çetrok mezrasında 81 hâneye ait toplam 250,75 dönüm ekili tarım alanı bulunmaktadır. Bu tarım alanı da 1844 yılında 8 bin 760 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında 9 bin 170 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 15 bin 963 kuruş 30 paradır.

Ekili alanın hâne başına yıllık ortalaması 3,1 dönüm, 114 kuruş 63 paradır. 29 hâne ortalamanın üstünde, 52 hâne de ortalamanın altında dönüme sahiptir.

Gazi Yakub Bey Köyü'ne bakılacak olursa, 119 hâneye ait ekili tarım alanı mevcuttur. Toplam 863,5 dönüm tarım alanı 1844 yılında 41 bin 220 kuruş gelir getirmiş, 1845 yılında ise 40 bin 945 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 71 bin 834 kuruştur. Ekili alanın hâne başına yıllık ortalaması 7,3 dönüm, 346 kuruş 39 paradır. Köyde yıllık ortalamanın üstünde 32 hâne, altında ise 87 hâne bulunmaktadır.

Kotori-i Zîr Köyü'nde 84 hânedeki ekili tarım alanının bulunduğunu görmekteyiz. Toplam 304,75 dönüm alan 1844 yılında 15 bin 185 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında 8 bin 425 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 21 bin 997 kuruş 50 paradır. Ekili alanın hâne başına yıllık ortalaması 3,6 dönümdür. Bu ortalamanın altında 61 hâne, üstünde ise 23 hâne bulunmaktadır. Hâne başına düşen yıllık gelir 180 kuruş 77 paradır.

Kotori-i Balâ Köyü'nde 18 hânedeki ekili tarım alanının bulunduğunu görmekteyiz. Toplam 292 dönüm alan 1844 yılında 10 bin 970 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında 10 bin 440 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 11 bin 400 kuruştur. Ekili alanın hâne başına yıllık ortalaması 16 dönüm, 609 kuruş 44 paradır. 16 hâne ortalamanın altındayken, 2 hâne ortalama üstünde dönüme sahiptir.

Bavliyan mezrasında 11 hânedeki ekili tarım alanının bulunduğunu görmekteyiz. Toplam 840 dönüm alan 1844 yılında 4 bin 800 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında 5 bin 240 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 10 bin 040 kuruştur. Ekili alanın hâne başına yıllık ortalaması 76 dönüm, 476 kuruş 36 paradır. Mezrada 4 hâne ortalamanın üstündedir. Diğer 7 hânenin dönümü ise ortalamadan düşüktür.

Nert Köyü'nde 91 hânedeki ekili tarım alanı bulunmaktadır. 370,5 dönüm alan 1844 yılında 30 bin 745 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında da 25 bin 292 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 56 bin 037 kuruştur. Ekili alanın yıllık ortalaması hâne başına 4,1 dönüm, 337 kuruş 86 para gelir olarak düşmektedir. Köyde yıllık ortalamanın üstünde 31 hâne, altında ise 60 hâne bulunmaktadır.

Laken Köyü'nde 15 hânedeki ekili tarım alanı bulunmaktadır. 89 dönüm alan 1844 yılında 7 bin 470 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında da aynı geliri getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 14 bin 940 kuruştur. Bu köyde aşar vergisi ve ortaklara hisse düşümü görülmemektedir. Ekili alanın yıllık ortalaması hâne başına 5,9 dönüm, 498 kuruş gelir olarak düşmektedir. 7 hâne ortalamanın üstünde, 8 hâne de ortalamanın altında dönüme sahiptir.

Ahlode Köyü'nde sadece bir hânedeki 80 dönüm ekili tarım alanı bulunmaktadır. Bu tarım alanı 1844 yılında 840 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında da aynı geliri getirmesi

beklenilmiştir. Ekili alanın yıllık ortalaması hâne başına tek bir hânedede yapıldığı için 80 dönüm, 840 kuruş gelir olarak düşmektedir. Bu hânedede aşar vergisi ve ortaklıktan dolayı düşen hisse verildiği için toplam geliri 756 kuruştur.

Krabeştine Mezrası'nda 22 hânedede ekili tarım alanı mevcuttur. Köyde bulunan 161 dönüm ekili alan 1844 yılında 2 bin 115 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında bin 465 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 2 bin 898 kuruştur. Ekili alanın yıllık ortalaması hâne başına 7,3 dönüm ve 96 kuruş 20 para gelir olarak düşmektedir. Sadece bir hâne ortalamanın üstünde dönüme sahiptir.

Borveşince Köyü'nde 36 hânedede ekili tarım alanının bulunduğunu görmekteyiz. Toplam 1188,2 dönüm alan 1844 yılında 28 bin 435 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında 26 bin 950 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 42 bin 403 kuruş 25 paradır. Ekili alanın hâne başına yıllık ortalaması ise 33 dönüm, 789 kuruş 86 paradır. Köyde yıllık ortalamanın üstünde 6 hâne, altında ise 30 hâne bulunmaktadır.

Betodak Köyü'nde 70 hânedede ekili tarım alanı bulunmaktadır. 1118 dönüm alan 1844 yılında 32 bin 570 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında 23 bin 478 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 40 bin 554 kuruş 30 paradır. Ekili alanın yıllık ortalaması hâne başına 16 dönüm, 465 kuruş 30 para gelir olarak düşmektedir. 63 hânenin ortalamanın altında, 7 hânenin de ortalamanın üstünde dönümü bulunmaktadır.

Armahur köyünde 87 hânenin toplam 2380,5 dönüm ekili tarım alanı bulunmaktadır. Bu tarım alanlarından 1844 yılında 48 bin 120 kuruş gelir elde edilirken, 1845 yılında 46 bin 360 kuruş gelir elde edilmesi beklenilmiştir. İki senenin toplam kazancı 70 bin 419 kuruş olarak kaydedilmiştir. Armahur Köyü'nde hâne başına düşen ortalama dönüm 27, gelir ise 553 kuruş 10 paradır. Ortalama dönümün üstünde 30 hâne bulunurken, bir hânenin dönüm miktarı verilmemiştir.

Lizani köyünde 1844 yılında 30 bin 710 kuruş kazanç sağlayan, 1845 yılında 30 bin 400 kuruş getirmesi beklenen 857 dönüm ekili alan 87 hânedede bulunurken, hâne başına yıllık ortalaması 9,9 dönüm ve 353 kuruş olarak hesaplanmaktadır. Lizani'de 77 hâne ortalama dönümün altındadır.

Koçkon köyünde 52 hâne 694,5 dönüm üzerinden 1844 yılında 32 bin 170 kuruş ve 1845 yılında 25 bin 530 kuruş gelir elde ederken, toplam gelir vergi ve hisse düşümleriyle beraber 44 bin 788 kuruş olarak kaydedilmiştir. Hâne başına ise 13 dönüm, 618 kuruş 65 para düşmektedir. 38 hâne ortalama dönümün altındayken, 14 hâne ortalamanın üstündedir.

İskorfiçe'de 159 dönüm arazi 15 hâneye toplam da 6 bin 196 kuruş 50 para kazanç sağlamıştır. Bu miktarın 4 bin 960 kuruşluk kısmı 1844 yılında sağlanırken, 4 bin 635

kuruşunun ise 1845 yılında sağlandığı kaydedilmiştir. Bu köyde de ortalama olarak hâne başına 11 dönüm, 330 kuruş 70 para düşmektedir. 15 hâneden yalnızca 4 hâne ortalama dönümün üzerindedir.

Virtolom köyünde 1844 yılında 11 bin 959 kuruş 50 para, 1845 yılında 11 bin 119 kuruş 50 para gelir gösterilen 258 dönüm ekili tarım alanı, 15 hânedeki mevcuttur. Hâne başına yıllık ortalaması ise 12 dönüm, 569 kuruş 50 para olarak hesaplanmıştır. Köyde yıllık ortalamasının üstünde 6 hâne, altında ise 9 hâne bulunmaktadır.

Labanca'da bir hânedeki 172 dönüm tarım arazisi bulunmaktadır. Bu araziden, 4 bin 220 kuruş 1844 yılında kazanç elde edilirken, 3 bin 480 kuruşun 1845 yılında elde edilmesi beklenilmiştir. İki yılın toplamında ise 3 bin 870 kuruş gibi düşük bir gelir kaydedilmiştir.

Tekvan köyünde de sadece bir hânenin ekili tarım alanı bulunmaktadır. 135 dönüm araziye sahip bu hânenin, 1844 yılında 2 bin 980 kuruş geliri tespit edilirken, 1845 yılı geliri bir önceki yıldan 80 kuruş düşük olarak tahmin edilmiştir. Toplam gelir ise 2 bin 646 kuruştur.

Balşaviç köyünde 41 hânedeki 551 dönüm ekili tarım alanı mevcutken, bu araziden 1844 yılında 19 bin 290 kuruş gelir edilmiştir. 1845 yılında ise 19 bin 310 kuruş gelir gelmesi düşünülmüştür. Köyün toplam geliri 38 bin 518 kuruş olurken, hâne başına düşen yıllık ortalama 13 dönüm, 471 kuruştur. Köyde 20 hânenin ortalamasının altında, 21 hânenin de ortalamasının üstünde dönümü bulunmaktadır.

Bisoşence köyünde 2006,5 dönüm tarım arazisi bulunmaktadır. Bu araziler köyde bulunan 91 hâneye ait olurken, toplam geliri 77 bin 846 kuruştur. Bu geliri, 1844 yılında hesaplanan 49 bin 084 kuruş ve 1845 yılında hesaplanan 46 bin 884 kuruş oluşturmaktadır. 22 dönüm olarak düşen hâne başına yıllık ortalama, ayrıca 539 kuruş 50 para gelir olarak da düşmektedir. Bisoşence'de 32 hâne ortalamasının üstündeyken, diğer 58 hâne ortalamasının altında dönüme sahipken, bir hâne ortalamaya eşittir.

Gobrancoda'da 1 numaralı hânedeki sorumlusunun kim olduğu kayıtlara geçmeyen ve 98 kişinin ortak olduğu Çiftlik-i Hümayûn, 2250 dönüm tarım arazisi üzerinden 1844 ve 1845 yıllarında 21 bin 400 kuruş gelir elde ederken, iki yıldaki toplam gelirine vergi ve hisse düşümleriyle beraber 19 bin 260 kuruş yazılmıştır.

Ciroda'da ise 1844 ve 1845 yılları gelir miktarı 12 bin 140 olarak verilen 19 hânenin toplam arazisi 1032 dönümdür. Bu hâneler, tarım arazisinden vergi ve hisse düşürülmesinden dolayı toplam 15 bin 326 kuruş kazanç sağlamışlardır. Bu köyde de 54,5 dönüm arazi ve 639 kuruş ortalama düşmektedir. Köyde 17 hânenin dönümü ortalamasının altındayken, 2 hânenin ise ortalamasının üstündedir.

Baniçe'de 2522,5 dönüm arazi 82 hâneye toplam da 53 bin 097 kuruş kazanç sağlamıştır. Bu miktarın 49 bin 705 kuruşluk kısmı 1844 yılında sağlanırken, 51 bin 550 kuruşunun ise 1845 yılında sağlandığı kaydedilmiştir. Bu köyde de ortalama olarak hâne başına 31 dönüm, 628 kuruş 66 para düşmektedir.

Zrveni'de 1844 yılında 15 bin 080 kuruş kazanç sağlayan, 1845 yılında 15 bin 055 kuruş getirmesi beklenen 412,5 dönüm ekili alan 78 hânedeki bulunurken, hâne başına yıllık ortalaması 5,3 dönüm ve 193 kuruş 33 para olarak hesaplanmaktadır. 66 hânenin dönümü ortalama altında, 12 hânenin ise ortalamanın üstündedir

Vrbeni köyünde ise 96 hânenin sahibi olduğu 1383,5 dönüm tarım arazisinin, 1844 yılında 59 bin 412 kuruş 50 para, 1845 yılında ise 56 bin 448 kuruş gelir getirdiği yazılmıştır. Vergi ve hisse düşümleriyle beraber köyün iki yılda toplam geliri 80 bin 456 kuruştur. Yıllık ortalama olarak hâne başına 14 dönüm düşmektedir. Bu ortalamanın altında 68 hâne, üstünde ise 28 hâne bulunmaktadır. Hâne başına düşen yıllık gelir ise 618 kuruş 88 paradır.

Son olarak Rosna köyünde 46 hânedeki ekili tarım alanı görmekteyiz. 995 dönüm tarım arazisi 1844 yılında 48 bin 590 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında 45 bin 759 kuruş getirmesi düşünülmüştür. İki yılda hesaplanan toplam 85 bin 336 kuruş, yıllık olarak hâne başına 22 dönüm, 1056 kuruş 30 para düşmektedir. Rosna'da 2 hâne ortalamaya eşit, bir hâne ortalamanın üstü, diğer 43 hâne ise ortalamanın altında dönüme sahiptir.

Toplamda 1550 hânedeki bulunan 23 bin 371 dönüm ekili tarım alanı, 1844 yılında 681 bin 744 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında ise 972 bin 847 kuruş 300 para gelir getirmesi beklenilmiştir.

2.1.1.2. Diğer Tarım Alanları

Hububat ürünlerinin üretildiği ekili tarım alanları haricinde bölgede sıklıkla karşılaşılan diğer tarım alanları ise Fasulye, Keten, Kenevir, Tütün tarlalarıyla Bostanlardır.

İncelediğimiz defterde sadece 9 köyde fasulye tarlası bulunmaktadır. Bu köylerden biri olan Nolyan-ı Balâ Köyü'nde 35 hânedeki 32,5 dönüm fasulye tarlası kayıt altına alınmıştır. Bu tarım alanından 1844 yılında 4 bin 275 kuruş kazanç sağlanırken, 1845 yılında da aynı kazancın sağlanması beklenilmiştir. Hâne başına düşen ortalama gelir 122 kuruş 15 parayken, dönüm ise 0,93'tür.

Çetrok mezrasında ise yalnızca bir hâne de bulunan fasulye tarlası, 0,5 dönümdür. 1844 ve 1845 yılları geliri 25 kuruş olarak yazılmıştır. Bu köyde tek bir hânedeki mevcut olduğundan ortalaması yine aynı değerleri vermektedir. Her iki köyde de aşar tenzili ve hisse düşümü olmayıp, iki senenin toplamı eksiksiz verilmiştir.

Gazi Yakub Bey'de 21 hâne 49 dönüm üzerinden 1844 ve 1845 yıllarında 3020 kuruş gelir elde ederken, toplam gelir vergi ve hisse düşümleriyle beraber 5355 kuruş olarak yazılmaktadır.

Kotori-i Zîr'de ise 1844 ve 1845 yılları gelir miktarı 2 bin 490 olarak verilen 27 hânenin toplam fasulye arazisi 25,5 dönümdür. Bu hâneler, vergi ve hisse düşürülmesinden dolayı toplam 4 bin 650 kuruş kazanç sağlamışlardır.

Kotori-i Balâ'da 7 dönüm arazi 2 hâneye toplam da 439 kuruş 75 para kazanç sağlamıştır. Bu miktarın 425 kuruşluk kısmı 1844 yılında sağlanırken, 430 kuruşunun ise 1845 yılında sağlandığı kaydedilmiştir. Bu köyde de ortalama olarak hâne başına 3,5 dönüm, 215 kuruş düşmektedir.

Armahur'da 2 hânedeki fasulye tarlası bulunmaktadır. Toplam 2 dönüm alan 1844 yılında 100 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında yine aynı geliri getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 90 kuruştur. Bu arazinin hâne başına yıllık ortalaması yaklaşık olarak 1 dönüm, 50 kuruş düşmektedir.

Lizani'de 1844 yılında 3 bin 890 kuruş kazanç sağlayan, 1845 yılında da aynı gelirin elde edilmesi beklenen 15 dönüm arazi 8 hânedeki bulunurken, hâne başına yıllık ortalaması 1,8 dönüm ve 486 kuruş 25 para olarak hesaplanmaktadır.

Koçkon köyünde ise 30 hânenin sahibi olduğu 41,5 dönüm fasulye tarlasının, 1844 yılında 6 bin 500 kuruş, 1845 yılında ise 5 bin 300 kuruş gelir getirdiği yazılmıştır. Vergi ve hisse düşümleriyle beraber köyün iki yılda toplam geliri 10 bin 832 kuruştur. Ortalama olarak 1,4 dönüm, 216 kuruş 50 para düşmektedir.

Bisoşence Köyü 5 hânedeki fasulye arazisi görmekteyiz. 6 dönüm arazinin, 1844 ve yıllarında 700 kuruş getirdiği kaydedilirken, iki yılda hesaplanan toplam 1180 kuruş, yıllık olarak hâne başına 1,2 dönüm, 140 kuruş düşmektedir.

1844 yılında 21 bin 425 kuruş gelir elde edilen, 1845 yılında ise 20 bin 230 kuruş gelir elde edilmesi beklenen 179 dönüm fasulye tarlasının, 131 hâneye ortalama dönüm dağılımı 1,40 dönüm olarak hesaplanmaktadır. Hâne başına düşen ortalama gelir ise 163 kuruş 550 paradır.

Bölge de sadece 5 köyde keten tarlası bulunmaktadır. Armahur köyünde 1, Lizani'de 2, İskorfiçe'de 5, Bisoşence'de 9 ve Vrbeni'de 31 hânedeki bu tarım arazisi mevcuttur. Armahur köyündeki hâneye 1 dönüm arazisinden 1844 yılında 7 kuruş 50 para, 1845 yılında ise 8 kuruş gelir kaydedilmiştir. İki yılın toplam geliri olarak da 15 kuruş 50 para yazılmaktadır.

Lizani'de bulunan 2 hâne, aynı dönüme ve gelire sahiplerdir. İki hânenin de 1844 ve 1845 yılı gelir miktarları 25'er kuruş olarak kaydedilmiştir. Bu köyde sağlanan toplam gelir ise 100 kuruştur.

İskorfiçe köyünde 5 hâne 6,5 dönüm üzerinden 1844 ve 1845 yıllarında 465 kuruş gelir elde ederken, toplam gelir vergi ve hisse düşümleriyle beraber 847 kuruş 50 para olarak yazılmaktadır.

Bisoşence'de toplam 12 dönüm arazide 9 hânenin üretim yaptığı görülmektedir. Bu hânelerin, 1844 yılında 1175 kuruş, 1845 yılında ise 1275 kuruş gelir elde ettiği, ancak vergi ve hisse düşümlerinden dolayı toplam miktarın 2395 kuruş olarak kaydedildiğini görmekteyiz. Ayrıca Bisoşence'de, 94 dönüm ve 1844-1845 yıllarında 12 bin 620 kuruştan gelir getirdiği kayda geçirilen keten-fasulye tarlası bulunmaktadır. Genelde ayrı olarak kaydedilen bu iki ürün Bisoşence Köyü'nde 35 hânedeki bu şekilde verilmiştir. Toplam geliri ise 21 bin 995 kuruştur.

Bölgede keten üretiminin en fazla olduğu köy olan Vrbeni'de, 31 hânenin toplam 75 dönüm arazisi bulunmaktadır. Bu hânelerde 1844 yılında 6 bin 422 kuruş 50 para kazanç sağlanırken, 5 bin 987 kuruşu da 1845 yılında elde etmeleri beklenmiştir. Köyün ürettiği ketenden, iki senedeki toplam geliri 10 bin 202 kuruş 50 parayken, hâne başına 2,45 dönüm ve 207 kuruş 20 para düşmektedir.

Sonuç olarak 96,5 dönüm keten tarlasından 1844 yılında 8 bin 120 kuruş gelir elde edilirken, 1845 yılında 7 bin 785 kuruş gelir elde edilmesi beklenilmiştir.

İncelediğimiz defterde yalnızca 2 köyde kenevir üretimi yapılmaktadır. Bu köylerden ilki olan Betodak köyünde bir hânenin uğraştığı kenevir üretimi 1,5 dönüm araziden sağlanırken, bu hânenin toplam gelirinin 1844 ve 1845 yıllarında elde ettiği 10 kuruştan vergi ve hisse düşümleri hesaplanarak 9 kuruş olduğu hesaplanmaktadır.

Armahur köyünde ise 3,5 dönüm arazi 4 hâneye toplam da 137 kuruş 75 para kazanç sağlamıştır. Bu kazancın 97 kuruş 50 paralık kısmı 1844 yılında sağlanırken, 92 kuruş 50 parasının ise 1845 yılında sağlandığı kaydedilmiştir. Bu köyde de ortalama olarak hâne başına 0,87 dönüm, 24 kuruş 50 para düşmektedir.

1844 yılında 107 kuruş 50 para gelir elde edilen, 1845 yılında ise 102 kuruş 50 para gelir elde edilmesi beklenen 5 dönüm kenevir tarlasının, 5 hâneye ortalama dönüm dağılımı 1 dönüm olarak hesaplanmaktadır. Hâne başına düşen yıllık ortalama gelir ise 21 kuruş 50 paradır.

Tütün tarlasına baktığımızda yalnızca 2 köyde bulunduğu bilgisiyle karşılaşılmıştır. Bölgeden bölgeye değişik arazi yapısı sebebiyle ve toprağın verimliliğinden dolayı her üründe

elde edilen gelir farklılık göstermektedir. Ancak sadece 2 köyde bulunan tütün tarlalarından elde edilen gelirin fasulye, keten, kenevir ve bostan tarlalarından daha iyi olduğunu görebilmekteyiz. Bu köylerden biri olan Nolyan-ı Balâ Köyü'nde 9 hânedeki toplam 9,5 dönüm tütün tarlası bulunmaktadır. 1844 yılında 2 bin kuruş gelir getirirken, 1845 yılında da aynı geliri getirmiştir. Köyün tütünden elde edilen toplam geliri 4 bin kuruştur. Hâne başına yıllık ortalama gelir 222 kuruş 22 para düşerken, dönüm 1,05 olarak düşmektedir

Bir diğer köy olan Çetrok'ta ise, 3 hânedeki 2 dönüm tütün tarlası bulunmaktadır. Her iki yılda da 240 kuruş gelir elde edilmiştir. Köyün geliri 480 kuruştur. Hâne başına Yıllık ortalama 0,67 dönüm arazi düşerken, gelir 80 kuruş düşmektedir.

1844 yılında 2 bin 240 kuruş gelir elde edilen, 1845 yılında ise 2 bin 240 kuruş gelir elde edilmesi beklenen 11,5 dönüm tütün tarlasının, 12 hâneye ortalama dönüm dağılımı 0,95 dönüm olarak hesaplanmaktadır. Hâne başına düşen yıllık ortalama gelir ise 186 kuruş 67 paradır.

Nolyan-ı Balâ Köyü'nde sadece bir hânedeki 1,5 dönüm bostan tarlası bulunmaktadır. Bu tarım alanı 1844 yılında 150 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında da aynı geliri getirmesi beklenilmiştir. Ekili alanın yıllık ortalaması hâne başına tek bir hânedeki yapıldığı için 1,5 dönüm, 150 kuruş gelir olarak düşmektedir. Bu hânedeki aşar vergisi ve ortaklıktan dolayı düşen hisse verilmediği için toplam geliri 300 kuruştur.

Betodak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1,5	10	10	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Armahur	2	2	100	100	90	1	1	7,5	8	15,5	4	3,5	97,5	92,5	137,75	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lizani	8	15	3890	3890	4161	2	2	50	50	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Koçkon	30	41,5	6500	5300	10832	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İskorfiçe	-	-	-	-	-	5	6,5	465	465	847,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Virtolom	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Labanca	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tekvan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Balşaviç	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bisoşence	5	6	700	700	1180	9	12	1175	1275	2395	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gobrancoda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ciroda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Baniçe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zrveni	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vrbeni	-	-	-	-	-	31	75	6422,5	5987	10202,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosna	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	131	179	21425	20230	35547,75	48	96,5	8120	7785	13560,5	5	5	107,5	102,5	146,75	12	11,5	2240	2240	4480	1	1,5	150	150	300

2.1.2. Bağ Alanları

Kesriye kazası kırsalındaki bir diğer tarım arazisi ise bağ alanlarıdır. Üzüm üretiminin yapıldığı bu alanlarla sadece 16 köy ve mezrada karşılanmaktadır.

Tablo 2.3. 11426 Numaralı Temettuat Defteri'ne Göre Bağ Alanlarının Hâne ve Köylere Göre Dağılımı.

No	Köy- Mezranın Adı	Hâne Sayısı	Bağ		1844 (1260) Yılı Geliri	1845 (1261) Yılı Tahmini Gelir	İki Yıldaki Toplam Gelir
			Dönüm	Evlek			
1	Zazeri Mezrası	82	67	-	5845	5860	11619,8
2	Absodri	-	-	-	-	-	-
3	Armañçika	-	-	-	-	-	-
4	Kalogriçe Mezrası	-	-	-	-	-	-
5	Muñance Mezrası	17	23	-	3192	3192	4022
6	Lipoşeh Mezrası	-	-	-	-	-	-
7	Nolyan-ı Balâ	22	17,25	2	1290	1.290	2.541
8	Çetrok Mezrası	156	100,25	61	6060	6050	11790
9	Gazi Yakub Bey	84	53,5	36.5	4945	4945	9780
10	Kotori-i Zîr	98	71,25	14	4335	4335	8637
11	Kotori-i Balâ	42	16,75		1235	1375	2610
12	Bavliyan Mezrası	-	-	-	-	-	-
13	Nert	74	17,75	42	1225	1225	2450
14	Laken	-	-	-	-	-	-
15	Ahlode	-	-	-	-	-	-
16	Krabeştine Mezrası	-	-	-	-	-	-
17	Borveşince	-	-	-	-	-	-
18	Betodak	-	-	-	-	-	-
19	Armahur	-	-	-	-	-	-
20	Lizani	-	-	-	-	-	-
21	Koçkon	47	42	6	5762	5132	10894
22	İskorfiçe	6	4,5	-	330	330	550
23	Virtolom	16	8,5	9	605	605	1210
24	Labanca	-	-	-	-	-	-
25	Tekvan	-	-	-	-	-	-
26	Balşaviç	-	-	-	-	-	-
27	Bisoşence	112	104,25	2	8920	8920	17762
28	Gobrancoda	1	-	-	4340	4340	3906
29	Ciroda	-	-	-	-	-	-
30	Baniçe	131	126,85	1	13627,5	13627,5	27255
31	Zrveni	44	50	3	2370	2370	4740

32	Vrbeni	-	-	-	-	-	-
33	Rosna	28	30,5	-	1955	1955	3756
TOPLAM		960	733,35	140	66036,5	65551,5	123522,8

Zazeri mezrasında 82 hânedede bağ alanının bulunduğunu görmekteyiz. Toplam 67 dönüm alan 1844 yılında 5 bin 845 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında 5 bin 860 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 11 bin 619 kuruş 80 paradır. Bağ alanının hâne başına yıllık ortalaması 0,817 dönüm, 71 kuruş 50 paradır. 52 hâne ortalamanın altında bağ alanına sahiptir.

Mutşance mezrasında 17 hânedede bağ alanı bulunmaktadır. 23 dönüm alan 1844 yılında 3 bin 192 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında da aynı geliri getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 4 bin 022 kuruştur. Bu arazinin yıllık ortalaması hâne başına 1,35 dönüm, 187 kuruş 80 para gelir olarak düşmektedir. Sadece iki hânenin dönümü verilmektedir. 1 numaralı hânedede 20 dönüm, 2 numaralı hânedede ise 3 dönüm bağ alanı mevcuttur.

Nolyan-ı Balâ köyünde bağ alanı 22 hânedede mevcuttur. Köyde bulunan 17,25 dönüm bağ alanının 1844 yılında 1290 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında da 1290 kuruş gelir getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 2 bin 541 kuruştur. Bağ alanlarının yıllık ortalaması hâne başına 0,8 dönüm ve 58 kuruş 60 para gelir olarak düşmektedir. 14 hâne ortalama dönümün altındadır.

Çetrok mezrasında ise 156 hânenin sahibi olduğu 100,25 dönüm arazinin, 1844 yılında 6 bin 060 kuruş, 1845 yılında ise 6 bin 050 kuruş gelir getirdiği yazılmıştır. Vergi ve hisse düşümleriyle beraber köyün iki yılda toplam geliri 11 bin 790 kuruştur. Ortalama olarak 0,64 dönüm, 38 kuruş 80 para düşmektedir. 99 hâne ortalama altında dönüme sahipken, 57 hâne bu ortalamanın üzerindedir.

Gazi Yakub Bey'de 1844 yılında 4 bin 945 kuruş kazanç sağlayan, 1845 yılında da aynı geliri getirmesi beklenen 53,5 dönüm alan 84 hânedede bulunurken, hâne başına yıllık ortalaması 0,6 dönüm ve 58 kuruş 90 para olarak hesaplanmaktadır. Ortalama dönümün altında 64 hâne bulunmaktadır.

Kotori-i Zîr'de 1844 yılında 4 bin 335 kuruş kazanç sağlayan, 1845 yılında da aynı geliri getirmesi beklenen 71,25 dönüm alan 98 hânedede bulunurken, hâne başına yıllık ortalaması 0,72 dönüm ve 44 kuruş 25 para olarak hesaplanmaktadır. Ortalama üzerinde 47 hâne yer alırken, bir hâne ortalamaya eşittir.

Kotori-i Balâ'da 16,75 dönüm arazi 42 hâneye toplam da 2 bin 610 kuruş kazanç sağlamıştır. Bu miktarın 1235 kuruşluk kısmı 1844 yılında sağlanırken, 1375 kuruşunun ise 1845 yılında sağlandığı kaydedilmiştir. Bu köyde de ortalama olarak hâne başına 0,4 dönüm,

32 kuruş 75 para düşmektedir. Köyde ortalamanın üzerinde 18 hâne bulunurken, 24 hâne ortalama altındadır.

Nert köyünde bağ alanı 74 hânedeki mevcuttur. Köyde bulunan 17,75 dönüm bağ alanı 1844 ve 1845 yıllarında 1225 kuruş gelir getirdiği kaydedilmiştir. Köyün toplam geliri 2 bin 450 kuruştur. Bağ alanlarının yıllık ortalaması hâne başına 0,25 dönüm ve 16 kuruş 60 para gelir olarak düşmektedir. Nert köyünde 40 hâne ortalama dönüme eşitken, diğer 34 hâne ortalamanın üzerindedir. Bu köyde ortalama dönümden az bağ alanı bulunmamaktadır.

Koçkon'da 47 hânedeki bağ alanı karşımıza çıkmaktadır. Toplam 42 dönüm araziye sahip bu hâneler, 1844 yılında 5 bin 762 kuruş gelir elde ederken, 1845 yılında 5 bin 132 kuruş gelir elde etmeleri beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 10 bin 894 kuruştur. Bağ alanının hâne başına yıllık ortalaması 0,90 dönüm, 122 kuruş 60 paradır. Köyde 23 hâne ortalama altındadır.

İskorfiçe'de 4,5 dönüm arazi 6 hâneye toplam da 550 kuruş kazanç sağlamıştır. Bu miktarın 330 kuruşluk kısmı 1844 yılında sağlanırken, yine aynı miktarın da 1845 yılında sağlandığı kaydedilmiştir. Bu köyde de ortalama olarak hâne başına 0,75 dönüm, 55 kuruş düşmektedir. 6 hâne içerisinde yalnızca 2 hâne ortalama dönümün üzerindedir.

Virtolom'da 16 hânedeki bağ alanının bulunduğunu görmekteyiz. Toplam 8,5 dönüm alan 1844 yılında 605 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında da aynı geliri getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 1210 kuruştur. Bağ alanının hâne başına yıllık ortalaması 0,53 dönüm, 37 kuruş 80 paradır. Virtolom köyünde 11 hâne ortalamanın altında dönüme sahiptir.

Bisoşence'de 112 hânedeki bağ alanı bulunmaktadır. 104,25 dönüm alan 1844 yılında 8 bin 920 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında da aynı geliri getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 17 bin 762 kuruştur. Bu arazinin yıllık ortalaması hâne başına 0,93 dönüm, 80 kuruş gelir olarak düşmektedir. Ayrıca 59 hânenin ortalamanın altında dönümü bulunmaktadır.

Gobrancoda'da sadece Çiftlik-i Hümâyûn'un bağ arazisi bulunmaktadır. Ancak bu çiftliğin kaç dönüm araziye sahip olduğu kayda geçirilmemiştir. 1844 ve 1845 yıllarında aynı geliri elde eden bu çiftliğin, iki yıldaki toplam kazancı 3 bin 906 kuruştur.

Baniçe köyünde 126,85 dönüm arazi 1844 yılında 13 bin 627 kuruş 50 para gelir getirirken, 1845 yılında da aynı geliri getirmesi beklenilmiştir. Köyde vergi ve hisse düşümü olmaması sebebiyle toplam kazanç 27 bin 255 kuruştur. Ortalama olarak hâne başına 0,96 dönüm ve 104 kuruş hesaplanmaktadır. Nitekim Baniçe'de de 76 hânenin ortalamanın üstünde dönümü vardır.

50 dönüm bağ alanının görüldüğü Zrveni köyündeki 44 hânenin ise, 1844 ve 1845 yıllarında aynı miktar olan 2 bin 370 kuruş elde ettikleri görülmektedir. 44 hânenin iki yılda toplam kazancı, bu köyde de vergi ve hisse düşümü olmadığından 4.740 kuruştur. Sene bazında hâne başına düşen ortalama dönüm 1.14, gelir ise 53 kuruş 80 paradır. Ortalamanın üzerinde 15 hâne bulunmaktadır.

Bağ alanlarının karşılaştığı son köy olan Rosna'ya bakıldığında, 28 hânenin 30,5 dönüm arazisi mevcuttur. Bu arazinin her iki yılda da 1955 kuruş gelir getirdiği kaydedilmiştir. 3 bin 756 kuruş olan toplam gelir hâne başına 1,09 dönüm ve 69 kuruş 80 para olarak düşmektedir. 19 hâne ortalama altında dönüme sahipken, 9 hâne bu ortalamanın üzerindedir.

Tabloda da görüldüğü üzere, temettuat defterinde birim ölçüsü olarak sadece dönüm verilmemiştir. Toplam 140 olarak verilen “evlek” ölçüsünün hangi köylerde kayda geçirildiğini belirtmek amacıyla tablo üzerinde bu birime yer verilmektedir. Evlek, dönümün ¼'ü olarak hesaplanmaktadır. Çalışmamız sırasında yapılan hesaplar dönüm bazında ele alınmıştır.

Toplamda 679,85 dönüm bağ alanı 1844 yılında 66 bin 037 kuruş kazanç getirirken, 1845 yılında 65 bin 552 kuruş kazanç getirmesi beklenmiştir. Bu bilgiye bakılacak olursa, 1845 yılındaki üretim bir önceki yıla göre düşmektedir. Ancak 1845 yılı temettuat sayımının henüz tam olarak tamamlanmadığını ve bilgilerin tahmini olarak verildiğini göz önünde bulundurursak kesin bir şekilde üretimin azaldığını söyleyemeyiz.

2.1.3. Çayır Alanları

Bölgede bulunan hayvanların besin ihtiyacının karşılanabilmesi için elbette çayır alanlarının mevcut olması gerekmektedir. Kesriye Kazası kırsalında mezru' tarlalardan sonra en çok karşılaşılan ve tarım arazilerinin yaklaşık %5'lik kısmını oluşturan bu alanların dönümü ve geliri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2.4. 11426 Numaralı Temettuat Defteri'ne Göre Çayır Alanlarının Hâne ve Köylere Göre Dağılımı.

No	Köy - Mezranın Adı	Hâne Sayısı	Çayır		1844 (1260) Yılı Geliri	1845 (1261) Yılı Tahmini Gelir	İki Yılda Toplam Gelir
			Dönüm	Evlek			
1	Zazeri Mezrası	5	11	-	275	270	413
2	Absodri	-	-	-	-	-	-
3	Armançika	5	155,5	-	3960	3960	3740
4	Kalogriçe Mezrası	-	-	-	-	-	-
5	Mutşance Mezrası	8	28	-	1826	1826	2236,5
6	Lipoşeh Mezrası	-	-	-	-	-	-

7	Nolyan-ı Balâ	92	225	-	10680	10680	19812
8	Çetrok Mezrası	52	54,25	6	1240	1240	2480
9	Gazi Yakub Bey	17	43	0,5	1063	1072,5	1854
10	Kotori-i Zîr	51	63,5	-	2195,3	2192,3	3892
11	Kotori-i Balâ	11	13,5	-	500	517	1017
12	Bavliyan Mezrası	-	-	-	-	-	-
13	Nert	85	39,75	20	1187,5	1187,5	2375
14	Laken	14	5,5	4	240	240	480
15	Ahlode	-	-	-	-	-	-
16	Krabeştine Mezrası	5	18,5	-	330	330	440
17	Borveşince	10	11,5	-	495	460	869,75
18	Betodak	2	3	-	40	40	80
19	Armahur	92	212	-	8177,5	8083,8	14976
20	Lizani	44	118,25	-	2640	2600	4228
21	Koçkon	20	24	-	1175	1175	2207
22	İskorfiçe	2	1	-	40	40	36
23	Virtolom	3	4,5	-	200	200	400
24	Labanca	1	8	-	420	420	378
25	Tekvan	1	7	-	300	300	270
26	Balşaviç	26	25	-	525	525	1044,5
27	Bisoşence	16	45	-	1630	1210	2730
28	Gobrancoda	-	-	-	-	-	-
29	Ciroda	-	-	-	-	-	-
30	Baniçe	-	-	-	-	-	-
31	Zrveni	-	-	-	-	-	-
32	Vrbeni	15	21	-	800	845	1623
33	Rosna	5	7,5	-	340	340	680
TOPLAM		582	1145,25	30,5	40279,3	39754,1	68261,75

Zazeri mezrasında bulunan 5 hâne 1844 yılında 275 kuruş, 1845 yılında da 270 kuruş elde ettiği 11 dönüm çayır arazisinden toplam da 413 kuruş kazanç sağlamıştır. Bu arazi ve kazancın yıllık hâne ortalaması 2,2 dönüm, 55 kuruştur. Bu mezrada 2 dönüm araziye sahip 4 hâne ortalamanın altındadır.

Armañçika köyünde 155,5 dönüm çayır arazisi, 1844 ve 1845 yıllarında 3 bin 960'ar kuruştan 5 hâneye toplam da vergi ve hisse düşmesi sebebiyle 3 bin 740 kuruş gelir getirmiştir. Ortalama hâne başına 3,5 dönüm 229 kuruş düşmektedir. Kaymakam Mehmedbeyzâde Ali Şahin Bey ve kardeşleri Orhan, Aydın ve Rüstem Beylere ait olan çayır arazisi 150 dönümdür. 1 dönüm arazisi olan 2 hâne mevcutken, diğer iki hânenin ise 3 ve 0,5 dönümdür.

Muşance mezrasına bakılacak olursa, mezrada bulunan 8 hânenin 28 dönüm arazisi mevcuttur. Bu araziden 1844 yılında 1826 kuruş, 1845 yılında da aynı tutardaki kazançtan toplam da 2 bin 236 kuruş 50 para hasılat sağlanmıştır. Mezrada yalnızca iki hânenin dönüm miktarı verilmiştir. Bunlardan biri 25, diğer 3 dönümdür.

Nolyan-ı Balâ'da ise 92 hânenin 225 dönüm çayır arazisine sahip olduğunu görmekteyiz. 1844 ve 1845 yıllarında sağlanan gelirin eşit olduğu bu köyde iki yılda toplam 19 bin 812 kuruş gelir elde edilmiştir. Ayrıca bu köyde hâne başına 2,5 dönüm ve 116 kuruş 10 para ortalama düşmektedir. Köyde ortalamanın altında 54, ortalama üstünde 32 ve ortalamaya eşit 6 hâne bulunmaktadır.

Çetrok mezrasında 52 hânedeki 6 evlek arazinin dahil edilmesiyle toplam 54,25 dönüm alan, 1844 yılında 1240 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında da aynı geliri getirmesi beklenilmiştir. Köyün toplam geliri 2 bin 480 kuruştur. Bu arazinin yıllık ortalaması hâne başına 1,05 dönüm, 24 kuruş gelir olarak düşmektedir. 21 hânenin ortalama altı, 31 hânenin de ortalamanın üstünde dönümü bulunmaktadır.

43 dönüm çayır alanının görüldüğu Gazi Yakub Bey köyündeki 17 hânenin ise, 1844 yılında 1063 kuruş ve 1845 yılında 1072,5 kuruş gelirinden toplam da 1854 kuruş kazanç elde edilmiştir. Bu arazi ve gelirin yıllık hâne ortalaması 2,50 dönüm, 63 kuruş 10 paradır. Köyde 13 hâne ortalamanın altında dönüme sahiptir.

Kotori-i Zîr'de 63,5 dönüm arazi 51 hâneye toplam da 3 bin 892 kuruş kazanç sağlamıştır. Bu kazancın 2 bin 195 kuruş 30 paralık kısmı 1844 yılında sağlanırken, 2 bin 192 kuruş 30 paranın da 1845 yılında sağlandığı kaydedilmiştir. Bu köyde de ortalama olarak hâne başına 1,25 dönüm, 43 kuruş düşmektedir. 35 hânenin ortalamanın altında dönümü bulunurken, bir hânenin dönümü ise ortalamaya eşittir.

13,5 dönüm çayır arazisine sahip 11 hânenin bulunduğu Kotori-i Balâ'da, bu arazilerden toplam 1017 kuruş gelirin sağlandığını görmekteyiz. Hâne başına yıllık ortalaması ise 1,22 dönüm ve 47 kuruştur. Kotori-i Balâ'da 5 hâne ortalamanın üzerinde dönüme sahiptir.

Nert köyünde 1845 yılında 1187 kuruş 50 paranın, 1845 yılında da aynı kazancın sağlandığı 39,75 dönüm çayır alanı 85 hânedeki bulunmaktadır. Bu hânelerin iki yıllık toplam hasılatı 2 bin 375 kuruşken, hâne başına yıllık olarak 0,47 dönüm ve 14 kuruş ortalama düşmektedir. Nert köyünde de 65 hâne ortalama dönümün üzerindedir.

Laken köyü 4 evlek arazinin de dahil edildiği toplam 5,5 dönüm çayır alanının, iki yılda da geliri 240 kuruştur. Toplam hasılatı ise 480 kuruş olan bu çayır alanları, hâne başına

0,40 dönüm ve 17 kuruş olarak düşmektedir. 14 hânedeki bulunan çayır arazisinin hâne başına dönümü, 4 hânedeki ortalamasının altındayken, 10 hânedeki ise ortalamasının üstündedir.

Krabeştine mezrasında 5 hânedeki bulunan 18,5 dönüm çayır arazisi, 1844 yılında 330 kuruş gelir getirirken, 1845 yılında da aynı geliri getirmesi beklenilmiştir. Köyde vergi ve hisse düşümü olması sebebiyle toplam kazanç 440 kuruştur. Ortalama olarak hâne başına 3,7 dönüm ve 66 kuruş hesaplanmaktadır. Bu mezrada çayır arazisi bulunan 5 hânedeki sadece birisi ortalama dönümün üstündedir.

Borveşince'de 10 hânenin 11,5 dönüm çayır arazisi, 1844 yılında 495 kuruş getirirken, 1845 yılında 460 kuruş getirdiği kaydedilmiştir. 869 kuruş 75 para ise iki yıllık toplam gelir olarak yazılmaktadır. Hâne başına ortalama 1,15 dönüm, 49 kuruş 50 para düşmektedir. Borveşince köyünde 7 hâne ortalama dönümün altında, 3 hâne de ortalamasının üstündedir.

Betodak köyünde sadece 2 hânenin çayır arazisi bulunmaktadır. 1 numaralı hâneye kayıtlı olan çiftliğin sahibi Hacı Ahmed oğlu Hacı İsmail Ağa'nın 1 dönüm, 8 numaralı hâneye kayıtlı çiftliğin sahibi ve Balşaviç köyünde ikâmet eden İbrahim oğlu Süleyman Ağa'nın 2 dönüm olmak üzere 1840 ve 1845 yıllarında 40'ar kuruş gelir getiren 3 dönüm arazinin toplam geliri 80 kuruştur.

Armahur'da 92 hânedeki 212 dönüm çayır alanı görmekteyiz. 1844 yılında 8 bin 177 kuruş 50 para kazanç sağlayan, 1845 yılında ise 8 bin 083 kuruş 80 para olarak tahmin edilen bu arazilerin toplam geliri 14 bin 976 kuruştur. Senelik hâne başına düşen ortalama ise 2,30 dönüm ve 89 kuruştur. 26 hânedeki ortalamasının üzerinde dönüm bulunmaktadır.

Lizani köyünde 44 hânedeki çayır arazisi bulunmaktadır. 1844 yılında 2 bin 640 kuruş hasılat elde edilen, 1845 yılında ise bir önceki yılın kazancından 40 kuruş eksik şekilde tahmin edilen 118,25 dönümün, iki yılda toplam kazancı 4 bin 228 kuruştur. Lizani'de 8 hâne ortalamasının üzerinde dönüme sahipken, 36 hâne bu ortalamasının altındadır.

24 dönüm çayır alanının görüldüğü Koçkon köyündeki 20 hânenin ise, 1844 ve 1845 yıllarında aynı miktar olan 1175 kuruş elde ettikleri görülmektedir. 20 hânenin iki yılda toplam kazancı, bu köyde de vergi ve hisse düşümü uygulandığından 2 bin 207 kuruştur. Sene bazında hâne başına düşen ortalama dönüm 1,2, gelir ise 58 kuruş 75 paradır. 15 hâne ortalamasının altında dönüm arazisine sahiptir.

1844 ve 1845 yıllarında elde edilen gelirlerin eşit olduğu diğer köyler ise İskorfiçe, Virtolom ve Balşaviç köyleridir. Bu köylerden ilki, her iki yılda 40'ar kuruş, diğeri 200'er kuruş ve sonuncusu 525'er kuruş gelir elde etmiştir. İskorfiçe ve Balşaviç'in toplam geliri vergi ve hisse düşümlerinden dolayı düşerken, Virtolom köyünde bu vergi düşümü görülmemiş ve toplam geliri hesaplandığı şekliyle verilmiştir. Toplam gelir, Virtolom'da 400

kuruşken, İskorfiçe’de 36 kuruş, Balşaviç’te ise 1044 kuruş 50 paradır. İskorfiçe’de sadece bir hânedede 0,5 dönüm çayır arazisi bulunurken, Virtolom’da iki hânenin ikişer dönüm ve bir hânenin 0,5 dönüm çayır alanı mevcuttur. Balşaviç’te hâne başına yıllık 0,96 dönüm çayır alanı düşmektedir. 16 hâne bu ortalamanın üstündeyken, 10 hâne ortalamanın altındadır.

Labanca ve Tekvan köylerinde sadece birer hânenin çayır arazisi bulunmaktadır. Mustafa oğlu Mühürdar Hüseyin Ağa, Labanca’da 8 dönüm arazisinden iki yılda toplam 378 kuruş gelir elde ederken, Tekvan’daki 7 dönüm çayır arazisinden 270 kuruş gelir elde etmiştir.

Bisoşence’de 16 hânedede bulunan 45 dönüm arazinin toplam geliri 2 bin 730 kuruştur. Bu gelirin 1630 kuruşluk kısmı 1844 yılında elde edilirken, 1210 kuruşu ise 1845 yılında elde edilmiştir. Hâne başına 2,80 dönüm ve 102 kuruş ortalama düşmektedir. Bisoşence köyünde ise ortalamanın üzerinde 7 hâne yer almaktadır.

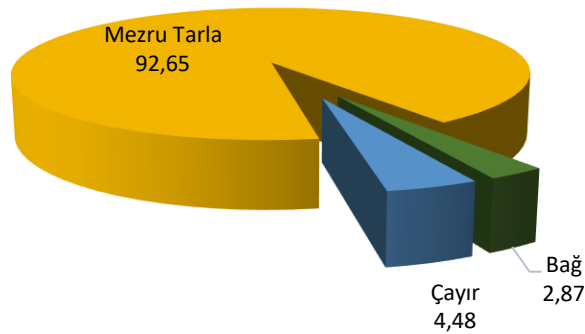
Vrbeni’de ise 1844 yılında 800 kuruş gelir getiren, 1845 yılında 845 kuruş gelir getireceği kaydedilen 21 dönüm arazi bulunmaktadır. Bu araziler köyde bulunan 15 hânenin temettuat tahrirlerinde yer almaktadır. Toplam tutar hisse ve vergilerin düşürülmesiyle 1623 çıkmaktadır. 1,4 dönüm ve 56 kuruş 50 para ise hâne başına düşen yıllık ortalama gelirdir. Bu ortalamanın altında 10 hâne bulunmaktadır.

Tarım arazileri adı altında incelediğimiz son köy olan Rosna’da 5 hânenin 7,5 dönüm çayır alanı mevcuttur. 340 kuruş yıllık hasılatıyla toplam 680 kuruş gelir sağlayan bu köyde, hâne başına 1,5 dönüm ve 68 kuruş ortalama hesaplanmaktadır. Ortalama üstünde ve altında ikişer hâne bulunurken, bir hânenin dönümü ise ortalamaya eşittir.

Bağ alanlarında bahsedilen evlek ölçü birimi, çayır alanlarında da karşımıza çıkmaktadır. Tabloda verilen 30,5 evlekte dönüme çevrilmiş, değerlendirilmesi bu şekilde yapılmıştır. 1152,875 dönüm çayır alanından 1844 yılında 40 bin 219 kuruş 30 para gelir elde edilmiş, 1845 yılında ise 39 bin 694 kuruş 10 para gelir elde edilmesi beklenilmiştir. Tarımsal faaliyetler köylerin genelinde uygulanırken, bir tek Absodri Köyü’nde bu faaliyetlerin uygulanmadığı görülmektedir.

2.2. Tarım Arazilerinin Köy ve Mezralara Dağılımı

İncelediğimiz temettuat defterinde yer alan köy ve mezralara ait 3099 hânenin 2221’inin tarımla uğraştığı görülmüştür. Bu durumda Kesriye kazası kırsalındaki ziraî faaliyetlerle %71,67 oranında uğraşıldığını söyleyebiliriz. Tarım arazilerinin bölgeye dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 2.2. Tarım Arazilerinin Dağılımı.

Yukarıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere incelemiş olduğumuz defterde yer alan köy ve mezraların yer şekilleri hakkında bilgi edinebilmekteyiz. Buğday, arpa vb. tarım ürünlerinin üretildiği ekim yapılan (mezru') tarlaların tarım alanlarının yaklaşık %93'ünü teşkil etmesi, bölgenin düz bir araziye sahip olduğunu göstermektedir. Bu tarım alanları içerisinde fasulye, keten, kenevir, tütün tarlalarıyla bostan da eklenmiştir. Tarım alanlarının yaklaşık %5'ini çayır alanları ve %3'e yakını üzüm üretiminin yapıldığı bağ alanları içermektedir. Bu arazilerin, bölgedeki tarım alanı dağılımında çok düşük seviyelerde olduğu görülmektedir.

Kesriye Kazası kırsalındaki tarım arazisinin toplam dönümüne, getirmiş oldukları toplam gelire ve bu gelirin köy ve mezralara göre dağılımına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

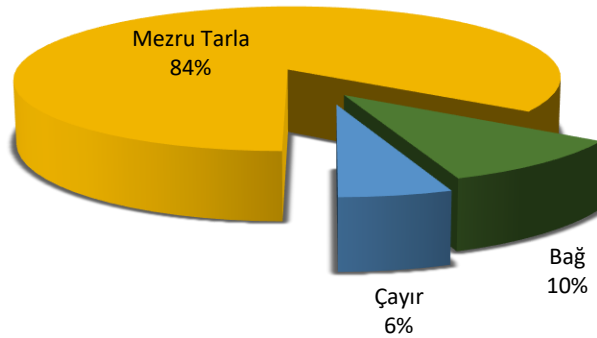
Tablo 2.5. Tarım Arazilerinin Toplam Dönümünün ve Gelirinin Köy ve Mezralara Dağılımı.

Köy- Mezranın Adı	Toplam Arazi	Toplam Arazinin Dağılımı %	Gelir			Toplam Gelir	Toplam Gelirin Dağılımı %
			Mezru'	Bağ	Çayır		
Zazeri Mezrası	129,5	0,51	3369	11619,8	413	15401,8	1,26
Absodri	-	-	-	-	-	-	-
Armançika	659,5	2,58	17520	-	3740	21260	1,74
Kalogriçe Mezrası	184	0,72	9960	-	-	9960	0,82
Mutşance Mezrası	104	0,41	8192,5	4022	2236,5	14451	1,19
Lipoşeh Mezrası	81	0,32	397,5	-	-	397,5	0,03
Nolyan-ı Balâ	1416,25	5,54	98981	2.541	19812	121334	9,96
Çetrok Mezrası	407,75	1,60	16493,3	11790	2480	30763,3	2,52
Gazi Yakub Bey	1009	3,95	77189	9780	1854	88823	7,29
Kotori-i Zîr	465	1,82	26647,5	8637	3892	39176,5	3,21
Kotori-i Balâ	329,25	1,29	11839,75	2610	1017	15466,75	1,27

Bavliyan Mezrası	840	3,29	10040	-	-	10040	0,82
Nert	428	1,68	56037	2450	2375	60862	4,99
Laken	94,5	0,37	14940	-	480	15420	1,27
Ahlode	80	0,31	756	-	-	756	0,06
Krabeştine Mezrası	179,5	0,70	2898	-	440	3338	0,27
Borveşince	1200	4,70	42403,25	-	869,75	43273	3,55
Betodak	1122,5	4,39	40563,3	-	80	40643,3	3,34
Armahur	2599	10,17	70662,25	-	14976	85638,25	7,03
Lizani	992,25	3,88	25348	-	4228	29576	2,43
Koçkon	802	3,14	55620	10894	2207	68721	5,64
İskorfiçe	171	0,67	7044	550	36	7630	0,63
Virtolom	271	1,06	22749	1210	400	24359	2,00
Labanca	180	0,70	3870	-	378	4248	0,35
Tekvan	142	0,56	2646	-	270	2916	0,24
Balşaviç	576	2,26	38518	-	1044,5	39562,5	3,25
Bisoşence	2173,75	8,51	81421	17762	2730	101913	8,36
Gobrancoda	2250	8,81	19260	3906	-	23166	1,90
Ciroda	1032	4,04	15326	-	-	15326	1,26
Baniçe	2649,35	10,37	53097	27255	-	80352	6,59
Zrveni	462,5	1,81	17101	4740	-	21841	1,79
Vrbeni	1479,5	5,79	90658,5	-	1623	92281,5	7,57
Rosna	1033	4,04	85336	3756	680	89772	7,37
TOPLAM	25543,1	%100	1026884	123522,8	68261,75	1218668	%100

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere Kesriye'nin kırsalında bağ ve çayır alanlarının da dahil edildiği toplam 25543,1 dönüm tarım arazisinden 1844-1845 yıllarında 1 milyon 218 bin 668 kuruş gelir elde edilmiştir. Baniçe köyü toplam tarım arazisinin %10,37'lik kısmını kapsadığı halde en yüksek geliri getiren köy olamamıştır. En yüksek gelir getiren köy %9,96'yla Nolyan-ı Bala köyüdür. Bu köyü %8,36'yla Bisoşence, %7,57'yle Vrbeni, %7,37'yle Rosna, %7,29'la Gazi Yakub Bey köyleri takip etmektedir. Tarım gelirlerinin %40,55'ini karşılayan bu köyler, bölgenin tarım arazisinin %27,83'üne sahiptir. Mevcut arazinin az olmasına rağmen bölgedeki tarımsal üretimin önemli bir kısmını sağlamaları sebebiyle, bu köylerin buldukları yerde toprağın verimliliğinin fazla olduğunu söyleyebiliriz.

Tarım faaliyetlerinin yapıldığı köy ve mezralarda dönüm başına elde edilen gelir değişikliği göstermektedir. Bu gelir farklılığı, tarım alanının bulunduğu mevkiin üretim miktarında değişikliğe sebep olması veya kullanılan gübrenin farklı olması gibi bir takım sebeplerden kaynaklanmaktadır.

Grafik 2.3. Tarım Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelirin Araziye Göre Dağılımı.

Verilen grafiğe göre ekili tarım alanları, kırsaldaki zirai faaliyetlerden elde edilen gelire %84 oranında büyük katkı sağlamaktadır. Ancak bölgedeki tarım alanlarının yaklaşık %93'ünü teşkil eden bu arazilerin getirmiş oldukları gelir mevcut arazi oranına göre düşüktür. Ardından üzüm üretiminin yapıldığı bağ alanları %10 gibi düşük bir orana sahip olsa da çok düşük orandaki bağ arazisine rağmen iyi bir gelir getirmiştir. Çayır alanları ise Kesriye Kazası kırsalının mevcut tarım gelirinin yalnızca %6'sını karşılamaktadır. Bölgedeki gelirin %6,6'sını oluşturan hayvancılığa kıyasla, çayır alanlarının bu oranı gayet normal gözükmemektedir.

Absodri köyünde herhangi bir tarım alanı kaydına rastlanılmamıştır. Bu köyde mezru' tarla ile uğraşan kişilerin bulunmamasından dolayı köyün geçim kaynağının ziraat olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca Ahlode, Labanca, Tekvan ve Gobrancoda köylerinde de sadece 1'er kişinin mezru' tarlayla uğraştığı dikkatimizi çekmiştir. Tarımla uğraşılmayan bu yerleşim yerlerinin asıl geçim kaynağı ise hayvancılıktır.

2.3. Kesriye Kazası Kırsalında Hayvancılık Faaliyetleri

Kesriye Kazasına bağlı köy ve mezralarda bulunan hayvanların fazlalığı ve çeşitliliğine bakılacak olursa, bu coğrafyada hayvancılık faaliyetlerinin önem arz ettiğini görebilmekteyiz. Araştırmamızın temelini oluşturan temettuat defterinde arazi sayımından sonra hayvancılık hakkında bilgiler bulabilmekteyiz. Bu bilgiler arasında gelir getiren

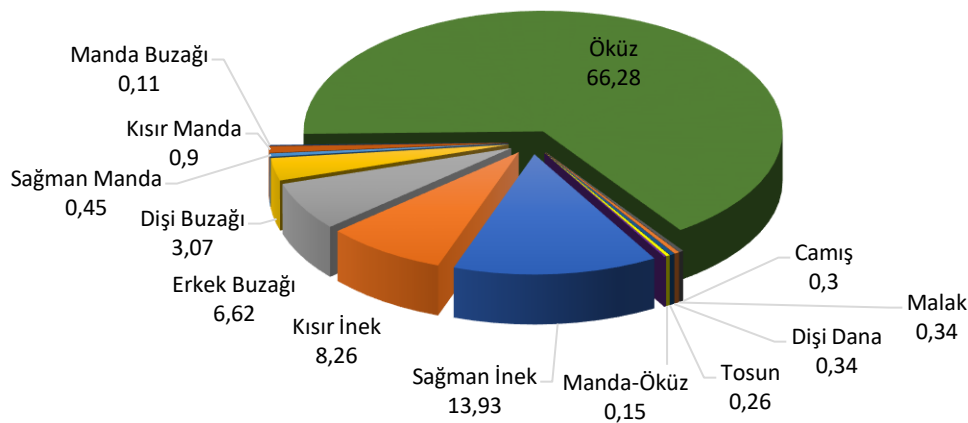
hayvanların hem 1844, hem de 1845 yıllarında hane sahibine getirmiş olduğu kazançlar yer almaktadır. Böylece hayvancılığın bölgeye ekonomik anlamda vermiş olduğu katkıyı görebilmekteyiz. Ancak defterde yer alan her hayvan, hâne sahibine gelir getirmemiştir. Genelde başında “sağman” yazısı bulunan inek, koyun, keçi ve manda gibi hayvanlar, hânenin hayvancılıktan elde ettiği geliri tespit etmemizi sağlamıştır. Bunun yanı sıra defterde “dişi canavar” olarak bahsedilen dişi domuz üzerinden de gelir elde edilmiştir.

Bu bölümde temettuat defterinde yer alan hayvanlar büyükbaş, küçükbaş, yük-binek ve diğer hayvanlar ve arıcılık başlıkları adı altında değerlendirilecektir.

2.2.1. Büyükbaş Hayvancılık

Kesriye Kazası kırsalında büyükbaş hayvancılığın, sayısı bakımından düşük olması sebebiyle yaygın bir uğraş olmadığı görülmektedir. Ancak getirmiş olduğu gelir ve hayvan çeşitliliği açısından önem teşkil etmektedir.

Kaza genelinde büyükbaş hayvancılık grubunda sağman inek, kısır inek, erkek buzağı, dişi buzağı, öküz, camış, malak, tosun, manda-öküz, dişi dana, sağman manda, kısır manda ve manda buzağı gibi çeşitli hayvanlar bulunmaktadır. Bu hayvanlar arasında sağman ineğin her biri 15 kuruş gelir getirirken, sağman manda 30 kuruş gelir getirmektedir. Bu iki hayvan dışında gelir getiren tek hayvan dişi buzağıdır. Fakat defterde bu hayvanın getirdiği gelirin, 1846 yılına dahil edileceği bilgisi yer almaktadır.

Grafik 2.4. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Büyükbaş Hayvanların Getirdikleri Gelirin Dağılımı.

Yukarıdaki grafiğe baktığımızda büyükbaş hayvan grubu içerisinde en çok ve en az gelir getiren hayvan hakkında fikir sahibi olunabilmektedir. Grafikte getirdikleri gelirlerin dağılımı yapılan bu hayvanların buldukları hânenin sayısı, kaç adet oldukları ve gelirleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2.6. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Büyükbaş Hayvanlar.

Köy- Mezra Adı	Sağman İnek			Kısır İnek		Erkek Buzacağı		Dişi Buzacağı		Öküz		Camiş *		Malak		Dişi Dana		Tosun		Manda- Öküz			Sağman Manda			Kısır Manda		Manda Buzacağı		
	Hane	Adet	Gelir	Hane	Adet	Hane	Adet	Hane	Adet	Hane	Adet	Hane	Adet	Hane	Adet	Hane	Adet	Hane	Adet	Hane	Adet	Hane	Adet	Gelir	Hane	Adet	Hane	Adet	Hane	Adet
Zazeri Mezrası	30	32	480	20	24	1	3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Absodri	27	27	405	1	1	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Armançika	13	13	195	4	4	3	3	1	1	54	89	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kalogriçe Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Muşance Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lipoşeh Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nolyan-1 Balâ	30	31	465	42	42	18	18	11	11	80	131	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	10	-	-	-	-
Çetrok Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gazi Yakub Bey	32	33	495	16	16	10	10	10	10	60	90	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	30	-	-	2	2	-	-
Kotori-i Zîr	6	6	90	7	7	11	12	6	6	21	38	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kotori-i Balâ	11	11	165	6	6	9	9	1	1	21	22	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bavliyan Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nert	4	4	60	3	3	-	-	-	-	90	140	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Laken	-	-	-	2	3	-	-	-	-	15	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ahlode	2	2	30	-	-	-	-	-	-	3	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* Armahur Köyü'nde yalnızca tek hânedede bulunan kısır camiştir.

Yukarıdaki tabloya göre bölgedeki büyükbaş hayvanların toplam sayısı 2675'tir. Bu hayvan grubunu 346 sağman inek, 221 kısır inek, 177 erkek buzağı, 82 dişi buzağı, 1773 öküz, 8 camış, 9 malak, 9 dişi dana, 7 tosun, 4 manda-öküz, 12 sağman manda, 24 kısır manda ve 3 manda buzağı oluşturmaktadır. Bölgede en çok yetiştirilen hayvan 1773 baş ile öküz olurken, en az hayvan ise 3 baş ile manda buzağıdır. Nolyan-ı Balâ köyü, toplam 899 baş ile en çok büyükbaş hayvana sahip köydür. Bu köyü 871 baş ile Armahur, 818 baş ile Gazi Yakub Bey köyü takip etmektedir. En az büyükbaş hayvana sahip köy ise 28 baş ile Labanca'dır.

Zazeri mezrasında 30 hânedede toplam 32 sağman inek vardır. Sadece bir hânedede 3, diğer 29 hânedede ise birer baş bulunan sağman inekten toplam da elde edilen gelir 480 kuruştur. Aynı mezrada 20 hânedede 24 kısır inek, bir hânedede 3 erkek buzağı ve bir hânedede 1 dişi buzağı yer almaktadır.

Bir diğer köy olan Absodri'de ise 27 hânedede 27 sağman inek vardır. Toplam geliri 405 kuruştur. Bu köyde de bir hânedede 1 kısır inek ve 3 hânedede birer olmak üzere toplam 3 erkek buzağı mevcuttur.

Armançika'ya bakıldığında 13 hânedede birer tane sağman inek bulunmaktadır. Sağman ineğin bu köyde getirmiş olduğu toplam gelir ise 195 kuruş olarak kaydedilmiştir. Ayrıca 54 hânedede 89 öküz, 4 hânedede birer kısır inek, 3 hânedede birer erkek buzağı ve bir hânedede 1 dişi buzağı kaydedilmiştir.

Nolyan-ı Balâ köyünde ise 30 hânedede 465 kuruş gelir getiren 31 sağman inek bulunmaktadır. Ayrıca 42 hânedede birer kısır inek, 18 hânedede birer erkek buzağı ve 11 hânedede yine birer dişi buzağı yer almaktadır. Ayrıca 80 hânedede 131 öküz bulunmaktadır.

Gazi Yakub Bey köyünde 32 hânedede 33 sağman inek vardır. Getirmiş oldukları toplam gelir 495 kuruştur. Aynı köyde birer tane olmak üzere 16 hânedede kısır inek, 10'ar hânelerde erkek ve dişi buzağı bulunmaktadır. 60 hânedede ise 90 öküz defterde karşımıza çıkmaktadır.

Kotori-i Zîr köyüne baktığımızda, 6 hânedede birer sağman inek bulunurken, 90 kuruş gelir elde edilmiştir. Diğer yandan 7 hânedede birer kısır inek, 11 hânedede 12 erkek buzağı, 6 hânedede birer dişi buzağı ve 21 hânedede 38 öküz bulunmaktadır.

Kotori-i Balâ'da, 11 hânedede birer ve 165 kuruş gelir getiren sağman inekle beraber, 6 hânedede birer kısır inek, 9 hânedede birer erkek buzağı, bir hânedede 1 dişi buzağı ve 21 hânedede 22 öküz görülmektedir.

Nert köyünde, 4 hânedede birer sağman inek, 3 hânedede birer kısır inek ve 90 hânedede 140 öküz yer almaktadır. Köydeki sağman ineğin getirmiş olduğu toplam gelir 60 kuruştur.

Laken köyüne bakılacak olursa, yalnızca 2 hânedede 3 kısır inek ve 12 hânedede 21 öküzle rastlanılmıştır.

Ahlode köyünde ise, 2 hânedede birer sağman inekten 30 kuruş gelir gelmiştir. Ayrıca bu köyde 3 hânedede 5 öküz mevcuttur. Borveşince'de 4 hânedede 5 sağman inek bulunurken, bu hayvandan elde edilen gelir 90 kuruştur. Kısır inek 6 hânedede birer, öküz ise 30 hânedede 65 bulunmaktadır. Betodak'ta 4 hânedede birer sağman inek 60 kuruş kazanç sağlarken, gelir getirmeyen hayvanlardan kısır 4 hânedede 5, erkek buzağı 2 hânedede 3, dişi buzağı bir hânedede 1 ve öküz 17 hânedede 31 olarak gösterilmiştir.

Armahur köyünde 22 hânedede birer kısır inek, 17 hânedede birer erkek buzağı, 7 hânedede birer dişi buzağı, 58 hânedede de 136 öküzle beraber, 28 hânedede birer olmak üzere 420 kuruş gelir sağlayan sağman inek bulunmaktadır.

Lizani köyünde ise kısır inek bulunmamaktadır. 16 hânedede birer ten 240 kuruş gelir getiren sağman ineğin yanı sıra 9 hânedede birer erkek buzağı, 11 hânedede birer dişi buzağı ve 16 hânedede 36 öküz bulunmaktadır.

Koçkon'da, 52 hânedede 125 öküz, 19 hânedede 20 erkek buzağı, 2 hânedede birer dişi buzağı ve 15 hânedede de birer sağman inek ve kısır inek bulunmaktadır. Bunlardan yalnızca sağman inek 215 kuruş gelir getirmiştir.

İskorfiçe'de dişi buzağı yer almazken 3'er hânedede birer yetiştirilmiş kısır inek ve erkek buzağının yanı sıra 7 hânedede 18 öküz ve 19 numaralı hânedede bulunan İstanoya isimli gayrimüslimin bir yetiştirdiği ve 15 kuruş gelir sağladığı sağman inek bulunmaktadır.

Virtolom köyünde 8 hânedede birer sağman inek, kısır inek ve erkek buzağı bulunmaktadır. Sağman ineğin toplam getirmiş olduğu kazanç 120 kuruştur. Ayrıca 3 hânedede 3 dişi buzağı ve 20 hânedede 33 öküz yer almaktadır.

Labanca köyünde, sadece Bekir oğlu Osman'ın yetiştirdiği bir sağman inek 15 kuruş gelir getirmiştir. Köyde ayrıca 4 hânedede 7 öküz yetiştirilmiştir.

Tekvan'da 3 hânedede 5 sağman inek 75 kuruş gelir getirmiştir. Yalnızca 1 numaralı hânedede bulunan Mustafa oğlu Mahmud 3, Kosta ve Nasto isimli gayrimüslimler birer sağman inek yetiştirmişlerdir. Kısır inek sadece 2 hânedede birer, 9 hânenin ikişer yetiştirdiği öküz ise 18 bulunmaktadır.

Balışaviç'te 10 hânedede 150 kuruş gelir getiren 10 sağman inek, 27 hânedede 30 kısır inek, 40 hânedede 70 öküz ve bir hânedede birer tane erkek ve dişi buzağı vardır.

Bisoşence'de 20 hânedede birer ve 300 kuruş gelir getiren sağman inek, 11 hânedede birer kısır inek, 57 hânedede 126 öküz, 8 hânedede birer erkek buzağı ve 7 hânedede birer dişi buzağı bulunmaktadır.

Gobrancoda'da 11 hânede birer 165 kuruş gelire sağman inek, bir hânede 1 erkek buzağı, 2 hânede 2 dişi buzağı ve 86 hânede 155 öküz yer almaktadır.

Ciroda'da 4 hânede birer erkek buzağı ve dişi buzağı, 15 hânede 32 öküz, 2 hânede birer kısır inek ve 15 hânede birer sağman inek bulunmaktadır. Sağman ineğin toplam kazancı 225 kuruştur.

Baniçe'de 91 hânede 187 öküz, bir hânede 1 kısır inek, 8 hânede birer erkek buzağı, 7 hânede birer dişi buzağı ve 14 hânede birer 210 kuruş gelir getiren sağman inek bulunmaktadır.

Zrveni'de 10 hânede birer erkek buzağı, 4 hânede birer dişi buzağı, 2 hânede birer kısır inek, 33 hânede de 62 öküz, 13 hânede birer 195 kuruş gelir getiren sağman inek kayda geçirilmiştir.

Vrbeni'de 7 hânede 7 sağman inekten 105 kuruş gelir elde edilmiştir. 5 hânede 5 kısır inek, 11 hânede 11 erkek buzağı, 3 hânede 3 dişi buzağı ve 25 hânede 69 öküz yer almaktadır.

Defterdeki son köy olan Rosna'da ise, 14 hânede birer tane olmak üzere toplam 14 sağman inek, 210 kuruş gelir getirmiştir. Ayrıca 3 hânede birer tane kısır inek, 14 hânede 16 erkek buzağı ve 30 hânede 67 öküz yetiştirilmiştir.

Gelir getiren bir diğer büyükbaş hayvan grubu sağman mandadır. Sağman ineğe kıyasla beher olarak daha fazla kâr getirmektedir. Fakat bu grubun yetiştirilme sayısı yeteri kadar fazla değildir. Sadece 4 köyde 12 sağman manda karşımıza çıkmaktadır. Bu köylerden biri olan Bisošence'de 6 hânede, Armahur'da 3 hânede, Vrbeni'de 2 hânede birer sağman manda yetiştirilirken, Gazi Yakub Bey köyünde ise yalnızca bir hânede tek sağman manda yetiştirilmiştir.

Kesriye Kazası kırsalında tosun yetiştiriciliği 3 köyde, camış yetiştiriciliği 2 köyde gerçekleştirilirken, dişi camış ve küçük dişi camış birer köyde yetiştirilmiştir. Borveşince'de 4, Balşaviç'te 2 ve Rosna'da 1 tosun bulunmaktadır. Betodak köyünde ise bir hânede 2, Vrbeni köyünde 2 hânede 3 camış yer almaktadır. Yalnızca Koçkon köyünde ise birer küçük dişi camış ve küçük camış yetiştirilmektedir.

Ayrıca Bisošence ve Vrbeni köylerinde bulunan toplam 4 manda- öküz ise, defterde yer aldığı şekilde ele alınmıştır. Farklı iki hayvan ismi taşıyan bu hayvancılık grubunun, hangi gruba dahil edilmesi gerektiğine dair bir sonuç çıkmaması sebebiyle ayrı bir şekilde değerlendirilmesi yapılmıştır.

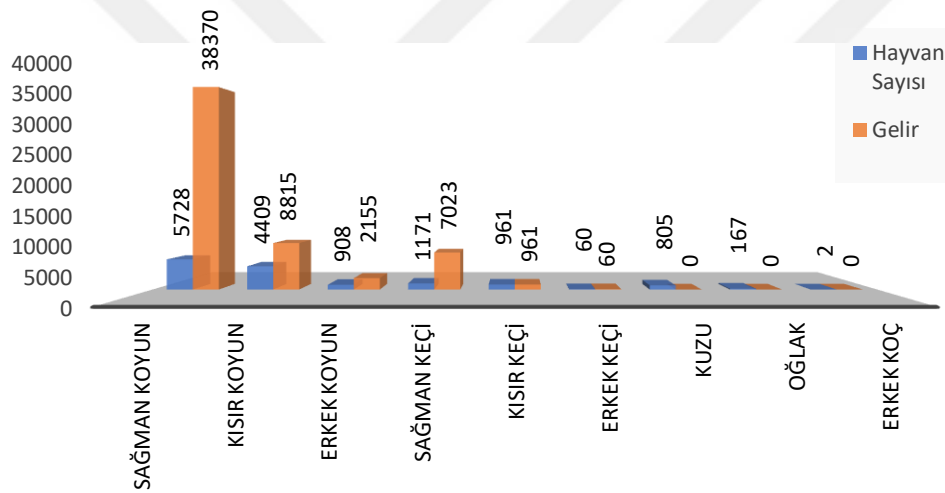
Bölgede gelir getirmeyen büyükbaş hayvanlardan biri de dişi danadır. Toplam 3 köyde karşımıza çıkan bu grup, Rosna köyünde 7 hânede birer olmak üzere toplam 7, Borveşince ve Betodak köylerinde ise birer dişi dana bulunmaktadır. Ayrıca Armahur ve Bisošence

köylerindeki toplam 5 hânedeki 8 erkek malak yetiştirilmektedir. Yine sayıca az olup, kayıtlarda rastladığımız diğer büyükbaş hayvanları ise kısır camış ve malaktır. Kısır camış Armahur köyünde, malak ise Balşaviç köyünde birer tane olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.2. Küçükbaş Hayvanlar

Kesriye’de hayvan yetiştiriciliğinin en önemli kısmını küçükbaş hayvancılık sağlamaktadır. Hayvan çeşitliliği ve sayısı bakımından diğer gruplara göre çok fazla olan küçükbaş hayvancılık, gelir getirmesi bakımından da ciddi bir farklılık göstermektedir. Hayvancılıktan elde edilen toplam gelirin %6,13’ünü sağlamaktadır.

Kaza genelinde bu grup adı altında sağman koyun, kısır koyun, erkek koyun, kuzu, sağman keçi, kısır keçi, erkek keçi, erkek koç ve oğlak yer almaktadır. Kazada yer alan küçükbaş hayvanların toplam adeti ve gelirleri aşağıdaki grafikte gösterilmektedir.

Grafik 2.5. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Küçükbaş Hayvanların Sayısı ve Getirdikleri Gelirler.

Yukarıda verilen grafiği incelediğimizde koyun grubunun, diğer gruplara göre büyük oranda yaygın bir şekilde yetiştirildiğini görmekteyiz. Keçi grubundan sağman keçi sayıca az olmasına rağmen yüksek miktarda gelir getirebilmiştir. Kısır keçi ve erkek keçinin ise köylerin kazancına pek fazla etki ettiği söylenememektedir. Sağman koyunun beheri 7,5 kuruş, kısır koyunun 2 kuruş, erkek koyunun 2,5 kuruşken; sağman keçinin 6 kuruş, kısır keçi ve erkek keçinin 1'er kuruştur. Kuzu, erkek koç ve oğlak üzerinden ise gelir elde edilememektedir.

2.2.2.1.Koyun

Tablo 2.7. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Koyun Grubu Küçükbaş Hayvanlar.

Köy - Mezra Adı	Sağman Koyun			Kısır Koyun			Erkek Koyun			Toplam Gelir	Toplam Gelirin Bölgeye Dağılımı
	Hane	Adet	Gelir	Hane	Adet	Gelir	Hane	Adet	Gelir		
Zazeri Mezrası	7	253	1897,5	7	305	610	6	48	115	2622,5	4,92
Absodri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Armañçika	26	459	3442,5	22	362	724	16	99	247,5	4414	8,28
Kalogriçe Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Muşance Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lipoşeh Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nolyan-ı Balâ	14	263	1972,5	12	125	250	11	27	67,5	2290	4,30
Çetrok Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gazi Yakub Bey	4	28	435	3	41	82	3	9	22,5	539,5	1,01
Kotori-i Zîr	11	97	727,5	7	38	76	3	5	12,5	816	1,53
Kotori-i Balâ	12	120	900	8	31	62	7	12	30	992	1,86
Bavliyan Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nert	59	431	3182,5	54	359	729	7	21	52,5	3964	7,44
Laken	13	200	1500	13	150	300	8	21	52,5	1852,5	3,48
Ahlode	4	31	232,5	1	12	24	-	-	-	-	-
Krabeştine Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Borveşince	12	110	825	12	120	240	9	33	82,5	1147,5	2,15
Betodak	10	80	605	10	66	132	5	18	45	782	1,47
Armahur	30	221	1605	18	75	142	12	18	42,5	1789,5	3,36
Lizani	7	31	232,5	4	10	20	3	3	7,5	260	0,49
Koçkon	22	347	2602,5	21	209	418	13	50	117,5	3138	5,89

Muşance Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lipoşeh Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nolyan-ı Balâ	3	13	78	1	10	10	-	-	-	88	1,10	
Çetrok Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Gazi Yakub Bey	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kotori-i Zîr	5	45	270	6	34	34	2	2	2	306	3,82	
Kotori-i Balâ	11	84	504	7	28	28	5	11	11	543	6,78	
Bavliyan Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Nert	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Laken	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Ahlode	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Krabeştine Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Borveşince	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Betodak	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Armahur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Lizani	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Koçkon	5	22	132	6	20	20	-	-	-	152	1,90	
İskorfiçe	5	66	396	4	40	40	1	4	4	440	5,49	
Virtolom	5	46	276	5	32	32	3	5	5	313	3,91	
Labanca	1	5	30	-	-	-	-	-	-	-	-	
Tekvan	2	43	258	1	4	4	-	-	-	262	3,27	
Balşaviç	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Bisoşence							-	-	-	-	-	
Gobrancoda	29	204	1224	29	193	193	-	-	-	1417	17,68	
Ciroda	5	152	912	5	140	140	-	-	-	1052	13,13	
Baniçe	33	197	1182	33	189	189		-	-	1371	17,11	
Zrveni	11	99	594	11	105	105		-	-	699	8,72	
Vrbeni	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Rosna	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
TOPLAM	130	1171	7023	121	961	961	20	60	60	8014	%100	

Küçükbaş hayvan grubu içerisinde 2192 baş ile keçiyle karşılaşmıştır. Keçi grubu da kendi içerisinde sağman, kısır ve erkek keçi olarak 3'e ayrılmıştır. Bu grup içerisinde 7023 kuruşla en çok gelir getiren sağman keçiyi, 961 kuruşla kısır keçi ve 60 kuruşla erkek keçi takip etmiştir. Mezralarda karşımıza çıkmayan keçi, yalnızca 13 köyde yetiştirilmiştir. Toplam keçi hâsılatı 8014 kuruştur. Toplam hayvan hâsılatı içindeki payı %11,60 iken toplam gelir içindeki payı ise %0,80'dir.

Toplam keçi sayısının %17,68'i Gobrancoda köyüne aittir. %17,11 oranına sahip Armançika ve Baniçe köyleri keçi yetiştiriciliğinin fazla olduğu diğer köylerdir. Nolyan-ı Balâ ise %1,10 oranıyla en az keçinin yetiştirildiği köydür.

2.2.2.3.Oğlak, Kuzu ve Erkek Koç

Tablo 2.9. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Gelir Getirmeyen Küçükbaş Hayvanlar.

Köy - Mezra Adı	Kuzu		Oğlak		Erkek Koç	
	Hane	Adet	Hane	Adet	Hane	Adet
Zazeri Mezrası	6	30	-	-	-	-
Absodri	-	-	-	-	-	-
Armançika	16	52	11	28	-	-
Kalogriçe Mezrası	-	-	-	-	-	-
Muşance Mezrası	-	-	-	-	-	-
Lipoşeh Mezrası	-	-	-	-	-	-
Nolyan-ı Balâ	10	61	-	-	-	-
Çetrok Mezrası	-	-	-	-	-	-
Gazi Yakub Bey	2	10	-	-	-	-
Kotori-i Zîr	4	30	4	30	-	-
Kotori-i Balâ	6	26	10	44	-	-
Bavliyan Mezrası	-	-	-	-	-	-
Nert	-	-	-	-	-	-
Laken	-	-	-	-	-	-
Ahlode	-	-	-	-	-	-
Krabeştine Mezrası	-	-	-	-	-	-
Borveşince	-	-	-	-	-	-
Betodak	-	-	-	-	-	-
Armahur	4	22	-	-	-	-
Lizani	3	5	-	-	-	-
Koçkon	7	99	-	-	-	-
İskorfiçe	3	31	1	12	-	-

Virtolom	3	17	3	14	-	-
Labanca	-	-	-	-	-	-
Tekvan	-	-	-	-	-	-
Balşaviç	-	-	-	-	-	-
Bisoşence	24	93	-	-	-	-
Gobrancoda	11	37	9	24	-	-
Ciroda	4	27	2	13	-	-
Baniçe	-	-	-	-	-	-
Zrveni	4	12	1	2	-	-
Vrbeni	26	114	-	-	-	-
Rosna	23	139	-	-	1	2
TOPLAM	156	805	41	167	1	2

Küçükbaş hayvan grubunda son olarak değerlendireceğimiz hayvanlar ise hiçbir geliri olmayan kuzu, oğlak ve erkek koçtur. Bu hayvanlar içerisinde erkek koç, sadece Rosna köyünde 4 numaralı hânedede ikâmet eden Nikola oğlu Yorgi'nin hânesinde 2 adet olarak görülmektedir. Diğer köy ve mezralarda erkek koça rastlanılmamıştır. Kuzu, Kesriye Kazası'nın defterde yer alan köy ve mezraları genelinde 156 hânedede 805 baş olarak yer almaktadır. Gelir getirmeyen diğer küçükbaş hayvan olan Oğlak kaydına ise Armançika'da 11 hânedede 28 baş, Kotori-i Zir'de 4 hânedede 30 baş, Kotori-i Balâ'da 10 hânedede 44 baş, İskorfiçe'de bir hânedede 12 baş, Virtolom'da 3 hânedede 14 baş, Gobrancoda'da 9 hânedede 24 baş, Ciroda'da 2 hânedede 13 baş ve Zrveni'de bir hânedede 2 baş, toplam da ise 41 hânedede 167 baş olmak üzere sadece 8 köyde rastlanılmıştır.

2.2.3. Yük-Binek Hayvanları ve Diğer Hayvanlar

Bu kısımda Kesriye Kazası kırsalında yetiştirilen, çeşitlilik bakımından fazla olduğu halde sayıca az olan yük-binek ve diğer hayvan grupları incelenmiştir.

Bargir, katır, kısrağ, merkep ve dişi merkep yük taşıma ve ulaşımda kullanıldığı için yük ve binek hayvanı olarak değerlendirilmiştir. Erkek ata bargir, dişi ata kısrağ denilmektedir. Katır ise eşekle kısrağın çiftleşmesi sonucu doğan melez hayvana verilen addır.

Yük ve binekte kullanılmayıp hangi amaçla beslenildiğini çözemediğimiz başında "hergele" ifadesi geçen tay, katır ve bargirle beraber, defterde "canavar" olarak verilen domuz herhangi bir hayvan grubuna dahil edilemediğinden diğer hayvanlar adı altında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Aşağıdaki tabloda bu hayvan gruplarının yer aldığı hâne sayıları, adetleri ve getirdikleri gelire yer verilmiştir.

Betodak	4	4	60	4	4	3	3	8	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Armahur	1	1	15	21	21	35	36	28	28	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	3	3	1	3
Lizani	4	4	60	14	14	10	12	1	1	-	-	-	-	-	-	2	4	-	-	-	-	-	-
Koçkon	23	24	360	24	24	23	23	5	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-
İskorfiçe	3	3	45	3	3	3	3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Virtolom	-	-	-	-	-	11	11	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Labanca	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tekvan	4	4	60	6	6	3	3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Balşaviç	-	-	-	-	-	28	28	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bisoşence	-	-	-	-	-	39	39	17	17	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-
Gobrancod a	3	3	45	20	20	23	23	72	72	-	-	1	1	-	-	3	3	-	-	-	-	-	-
Ciroda	3	3	45	3	3	5	5	14	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Baniçe	5	5	75	30	30	58	59	33	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zrveni	13	13	195	17	17	9	9	21	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vrbeni	9	9	135	21	21	13	13	19	19	-	-	-	-	-	-	-	-	6	6	-	-	-	-
Rosna	16	16	240	14	14	18	18	7	7	6	6	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	139	145	2175	235	235	556	565	416	420	6	6	4	4	2	2	6	8	8	9	3	3	1	3

Tablo verilerine göre 1844-1845 yıllarında defterde yer alan köy ve mezralarda 1400 yük-binek ve diğer hayvan grubu bulunmaktadır. Bu hayvan grubunu 145 dişi domuz, 235 erkek domuz, 565 bargir, 420 merkep, 6 dişi merkep, 4 katır, 2 kısarak, 8 hergele bargir, 9 hergele kısarak, 3 hergele tay ve 3 hergele oluşturmaktadır.

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde Kalogriçe, Mutşance, Lipoşeh, Çetrok, Bavliyan ve Krabeştine mezarları haricinde diğer köy ve mezralarda bu hayvan grubuna rastlanılmıştır. Bu hayvan grupları içerisinde en çok bargirle karşılaşmıştır. Toplamda 565 bargir, yük-binek hayvanlarının %40'ını oluşturmaktadır. Ardından %30'la merkep ve %17'yle erkek domuz gelmektedir.

Gelir getiren fakat büyükbaş, küçükbaş veya yük hayvanları grubuna dahil etmediğimiz, bu sebepten dolayı diğer hayvan grubu olarak değerlendirmeye çalıştığımız domuz ise hem erkek hem de dişi olarak deftere kaydedilmiştir. Erkek domuzun herhangi bir geliri bulunmamaktadır. Fakat buna rağmen 17 köyde 235 hânedede birer domuzun yetiştirildiğini görmekteyiz. Bu köyler arasında 30 Baniçe'de, 24 Koçkon'da, 22 Armançika'da, 21 Vrbeni ve Armahur'da, 20 Gobrancoda'da, 17 Zrveni, 14 Rosna, Lizani ve Kotori-i Zîr'de, 9 Kotori-i Balâ'da, 7 Absodri'de, 6 Nolyan-ı Balâ ve Tekvan'da, 4 Betodak'ta, 3 Ciroda ve İskorfiçe'de erkek domuz bulunmaktadır.

Erkek domuzun karşımıza çıktığı bölgeler gayrimüslim köy ve mezarlar olduğu için, dişi domuz yetiştiriciliği de yine bu köylerde görülmüştür. Ancak dişi domuz hâne sahiplerine beher olarak 15 kuruş gelir getirmiştir. Armançika köyünde 44 hânedede 49 dişi domuz yetiştirilmiştir. Bu köyde yalnızca 6 numaralı hânedede ikâmet eden Bogoya isimli gayrimüslim 6 dişi domuzla sahiptir. Diğer 43 hânedede birer dişi domuz bulunmaktadır. Köydeki toplam gelir 735 kuruş olarak hesaplanmaktadır.

Koçkon'da ise yalnızca 23 hânenin yetiştirdiği dişi domuz, bir hânedede 2 baş olarak görülürken, diğer 22 hânedede birer baş olarak yer almaktadır. Bu yetiştiricilikten köyün elde ettiği toplam gelir 360 kuruştur. Geri kalan 15 köyde hane başına birer dişi domuzun yetiştirildiği görülmüştür. Rosna'da 16 hâne, Zrveni'de 13 hâne, Vrbeni'de 9 hâne, Baniçe'de 5 hâne, Betodak, Tekvan ve Lizani'de 4 hâne, Kotori-i Balâ, İskorfiçe, Gobrancoda ve Ciroda'da 3 hâne, Kotori-i Zîr'de 2 hâne ve Absodri ile Nolyan-ı Balâ'da birer hânedede yetiştirilmiştir. 15 köyün dişi domuz üzerinden elde ettiği gelir ise 1.095 kuruştur.

Yük taşımacılığında kullanılan hayvanlar arasında açık bir şekilde sayıca fazla olan bargir, 7 köy dışındaki bütün köylerde görülmektedir. Absodri'de 71 hâne, Nolyan-ı Balâ ve Virtolom'da 11 hâne, Gazi Yakub Bey ve Gobrancoda'da 23 hâne Kotori-i Zîr'de 18 hâne, Nert'te 21 hâne, Laken'de 10 hâne, Ahlode'de 4 hâne, Borveşince'de 12 hâne, Betodak,

Tekvan ve İskorfiçe'de 3 hâne, Koçkon'da 23 hâne, Balşaviç'te 28 hâne, Bisošence'de 39 hâne, Ciroda'da 5 hâne, Zrveni'de 9 hâne, Vrbeni'de 13 hâne, Rosna'da 18 hâne birer bargir yetiştirilirken, diğer 6 köy ve mezrada bulunan bazı hâneler farklı sayıda bargir yetiştirmiştir. Bunlardan Zazeri Mezrası'nda 58 hânedede 61, Armançika'da 31 hânedede 32, Kotori-i Balâ'da 16 hânedede 17, Armahur'da 35 hânedede 36, Lizani'de 10 hânedede 12 ve Baniçe'de 58 hânedede 59 bargir yetiştirilmiştir.

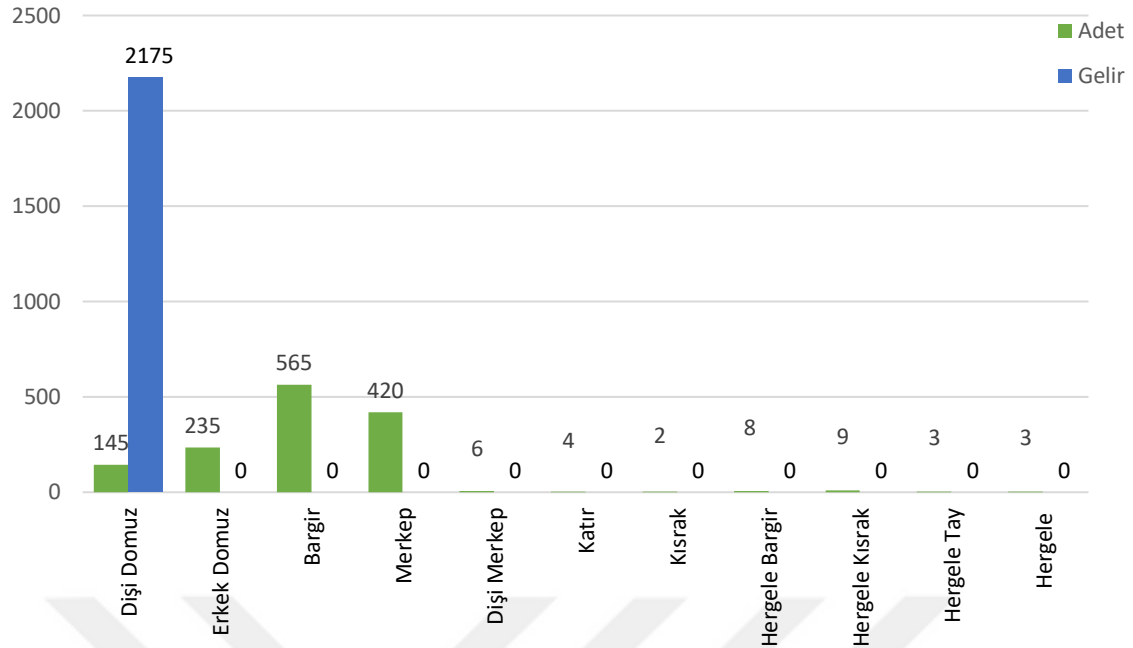
Bir diğer yük hayvanı olan merkep ise, 25 köy ve mezrada bulunmaktadır. Gazi Yakub Bey köyünde 75 numaralı hâne olarak kaydedilen imarethânedede 2 merkep yazılmıştır. Bunun haricinde diğer 15 hânedede birer merkep bulunmaktadır. Nolyan-ı Balâ köyüne bakılacak olursa, bu köyde de 9 numaralı hânedede ikâmet eden Salih oğlu Resûl'e 4 merkep, diğer 84 hâneye de birer merkep yazılmıştır. Gobrancoda'da 72 hânedede, Nert'te 49 hânedede, Baniçe'de 33 hânedede, Armahur'da 28 hânedede, Zrveni'de 21 hânedede, Armançika ve Bisošence'de 17 hânedede, Vrbeni'de 19 hânedede, Baniçe'de 14 hânedede, Betodak'ta 8 hânedede, Borveşince ve Rosna'da 7 hânedede, Koçkon'da 5 hânedede, Laken ve Virtolom'da 3 hânedede, Kotori-i Balâ'da 2 hânedede, Absodri, Ahlode, Lizani, İskorfiçe, Labanca ve Tekvan'da ise birer hânedede yer almaktadır. Ayrıca Rosna köyünde, 6 hânedede 6 dişi merkep bulunmaktadır.

Yük hayvanları içerisinde incelememiz gereken bir diğer grup katır ve kısraaktır. Kotori-i Balâ'da 2, Ahlode ve Gobrancoda'da birer olmak üzere toplam 3 köyde 4 katır bulunurken, Nert ve Rosna köylerinde birer kısraak bulunmaktadır.

Son olarak bu kısımda "hergele" grubu bargir, kısraak ve taylar değerlendirilmiştir. Çalışmamızı içeren bölgede yük ve binekliğe alıştırmamış olan ve hergele adı verilen bu hayvanlar sayı olarak fazlalık göstermemektedir. Yük ve binekte kullanılmayıp, hangi amaçla kullanıldığı hakkında fikir yürütemediğimiz bu hayvan grubu toplam 6 köyde bulunmaktadır.

Armahur köyünde 1 hergele bargir, 3 hânedede 3 hergele tay bulunurken, yalnızca hergele olarak isimlendirilen ve bir hânedede 3 baş bulunan başka bir hayvan daha karşımıza çıkmaktadır. Bu hayvanın cinsinin yazılması muhtemelen unutulmuş olabilir.

Lizani köyünde 2 hânedede 4, Gobrancoda'da ise 3 hânedede 3 hergele bargir kaydedilmiştir. Tabloda yer alan diğer bir grup olan hergele kısraak ise sadece 3 köyde vardır. Bu köylerden biri olan Vrbeni'de 6 hânedede birer, Bisošence'de bir hânedede 2 ve Koçkon'da 1 hergele kısraak bulunmaktadır.

Grafik 2.6. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırısında Yük-Binek Hayvanları ve Diğer Hayvanların Grup İçinde Dağılımı.

2.2.4. Arıcılık

Urbeni Köyü'nde 7 numaralı hânede ikâmet eden Manca oğlu Trifo isimli gayrimüslim, 3 kovan üzerinden 1844 ve 1845 yıllarında 10'ar kuruştan toplamda 20 kuruş gelir elde etmiştir. Diğer köy ve hânelerde arıcılık hakkında başka bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Kesriye Kazası'na ait olan diğer temettuat defterlerinde, kaydı yapılan köy ve mezralarda arıcılık önemli bir faaliyet olarak yer alabilir. Nitekim 11428 numaralı Temettuat Defteri içerisinde 20 köyde 59 hâne arıcılıkla uğraşmış ve kovan başına 15 kuruştan toplam 2 bin 460 kuruş gelir elde etmişlerdir¹⁰². Bu bilgi doğrultusunda çalışma yaptığımız bölgenin arazi yapısının ve bitki örtüsünün arıcılık faaliyeti açısından pek uygun olmadığını görmekteyiz.

2.4. Hayvancılığın Köy ve Mezralara Dağılımı

Tablo 2.11. Hayvancılık Gelirlerinin Köy ve Mezralara Dağılımı.

Köy- Mezranın Adı	Gelir (Kuruş)				Toplam Gelir	Toplam Gelirin Dağılımı %
	Büyükbaş	Küçükbaş	Yük- Binek ve Diğer	Arıcılık		
Zazeri Mezrası	480	2622,5	-	-	3102,5	4,49
Absodri	405	-	15	-	420	0,61
Armançika	195	5785	735	-	6715	9,72

¹⁰² Büyüksolak, 2016: 119.

Kalogriçe Mezrası	-	-	-	-	-	-
Mutşance Mezrası	-	-	-	-	-	-
Lipoşeh Mezrası	-	-	-	-	-	-
Nolyan-ı Balâ	465	2378	15	-	2858	4,14
Çetrok Mezrası	-	-	-	-	-	-
Gazi Yakub Bey	525	539,5	-	-	1064,5	1,54
Kotori-i Zîr	90	1122	30	-	1242	1,80
Kotori-i Balâ	165	1535	45	-	1745	2,53
Bavliyan Mezrası	-	-	-	-	-	-
Nert	60	3964	-	-	4024	5,83
Laken	-	1852,5	-	-	1852,5	2,68
Ahlode	30	-	-	-	30	0,04
Krabeştine Mezrası	-	-	-	-	-	-
Borveşince	90	1147,5	-	-	1237,5	1,79
Betodak	60	782	60	-	902	1,31
Armahur	510	1789,5	15	-	2314,5	3,35
Lizani	240	260	60	-	560	0,81
Koçkon	215	3290	360	-	3865	5,60
İskorfiçe	15	959	45	-	1019	1,48
Virtolom	120	765,5	-	-	885,5	1,28
Labanca	15	-	-	-	15	0,02
Tekvan	75	262	60	-	397	0,57
Balşaviç	150	738	-	-	888	1,29
Bisoşence	480	3318	-	-	3798	5,50
Gobrancoda	165	6800	45	-	7010	10,15
Ciroda	225	3041	45	-	3311	4,79
Baniçe	210	7038	75	-	7323	10,60
Zrveni	195	2874	195	-	3264	4,73
Vrbeni	165	3662,5	135	20	3982,5	5,77
Rosna	210	4781,5	240	-	5231,5	7,58
TOPLAM	5555	61307	2175	20	69057	%100

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Kesriye’de küçükbaş hayvancılığın diğer gruplara göre daha yaygın olduğu ve en çok gelir getiren grup olduğu söylenilebilir. Ardından büyükbaş hayvancılığın geldiğini, sayıca az olmasına rağmen iyi bir gelir getirdiğini görmekteyiz. Yük-binek ve diğer hayvanlar grubun da ise elde edilen gelirin sadece dışı domuz üzerinden olduğunu belirtmemiz gerekmektedir. Kasabada yapılan arıcılık hakkında bilgi vermek gerekirse, incelemiş olduğumuz 26 köy ve 7 mezrada yalnızca Vrbeni köyünde bir hânede arıcılıkla uğraşmıştır.

Bölgede en çok hayvancılık gelirinin %10,60'la Baniçe köyünde olduğu görülmektedir. Bu köyü %10,15'le tarımın sadece 1 hânedede görüldüğü Gobrancoda ve %9,72'yle Armançika köyleri takip etmektedir. En az gelirin elde edildiği köyler ise %0,02'yle Labanca, %0,04'le Ahlode köyleridir.

Mezralar arasında sadece Zazeri mezrasında hayvancılıkla uğraşmıştır. Bu mezrada hayvancılık üzerinden elde edilen gelir, toplam gelirin %4,49'unu teşkil etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKTİSADÎ YAPI

3.1. Kazançlar

3.1.1. Kesriye Kazası Kırsalının Toplam Temettuatı

Temettuat Defterlerinde kayıtlar hâne bazında ele alınmaktadır. Sayımı yapılan bu hânelere de birer numara verilmektedir. Genellikle hâne numarası üzerinden yapılan bu numaralandırma, incelemiş olduğumuz 11426 numaralı Temettuat Defteri'nin tamamında hâne numarası "1" olarak yazılmıştır. Fakat hâne numarasının hemen yanında yer alan "Numro" ibaresi altında numaralandırma sistemi uygulanmıştır. Aşağıdaki tabloda köylerin tamamında tespit edilmiş hane sayısı ve toplam temettuat miktarları verilmiştir.

Toplam temettuat hesaplanırken sayımı yapılan hânedeki, hâne sahibinin meslekten gelen geliri, hanede yaşayan diğer kişilerin gelirleri eklenirken, "ber mucib-i bala şerikten" yazısıyla kaydedilen ortaklıktan gelen gelir ve kişilerin hisselerine düşen payları eklenerek veya çıkarılarak hesaplanmış ve toplam sonuç bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Çalışmamızda, bütün gelir bilgilerinde Tanzimat Döneminden sonra 5 Ocak 1844 tarihinde Takvim-i Vekayi'de yayınlanan "Usul-i Cedid Üzere Tashih-i Ayar" kararnamesiyle para ölçüsü olarak kuruş sistemine geçildiğinden kullanılan para birimi ölçüsü kuruştur¹⁰³.

Tablo 3.1. 11426 Numaralı Temettuat Defteri'ne Göre Kesriye Kazası Kırsalının Hâne Sayısı ve Toplam Temettuatı.

NO	Köy - Mezra Adı	HÂNE SAYISI		TOPLAM TEMETTUAT	Gelirin Köy ve Mezralara Dağılım Oranı (%)
		İkâmet Edenlerin Hâne Sayısı	İkâmet Etmeyenlerin Hâne Sayısı		
1	Zazeri Mezrası	183	98	70271,5	7,03
2	Absodri	164	-	44409	4,44
3	Armaçika	60	-	31293	3,13
4	Kalogriçe Mezrası	41	-	4985	0,50
5	Mutşance Mezrası	-	47	11005,6	1,10
6	Lipoşeh Mezrası	-	12	580	0,06
7	Nolyan-ı Balâ	132	201	81935,02	8,20
8	Çetrok Mezrası	-	179	16536	1,65

¹⁰³ Çadırcı 1970: 336.

9	Gazi Yakub Bey	75	117	50485,25	5,05
10	Kotori-i Zîr	23	123	22338,65	2,23
11	Kotori-i Balâ	25	58	14860,5	1,49
12	Bavliyan Mezrası	11	-	4990	0,50
13	Nert	97	-	37850	3,79
14	Laken	15	-	9699	0,97
15	Ahlode	7	-	2295,5	0,23
16	Krabeştine Mezrası	-	23	2058	0,21
17	Borveşince	47	13	25203,5	2,52
18	Betodak	18	75	29244,375	2,93
19	Armahur	98	65	58982,75	5,90
20	Lizani	18	107	34928,75	3,49
21	Koçkon	14	63	49020	4,90
22	İskorfıçe	20	-	7519,75	0,75
23	Virtolom	22	-	14714,5	1,47
24	Labanca	5	-	4333,5	0,43
25	Tekvan	10	-	3366	0,34
26	Balşaviç	46	-	21181,5	2,12
27	Bisoşence	87	84	78132,5	7,82
28	Gobrancoda	99	-	36544	3,66
29	Ciroda	22	-	16354	1,64
30	Baniçe	121	56	73198	7,32
31	Zrveni	37	92	22395,5	2,24
32	Vrbeni	48	83	69005,1	6,90
33	Rosna	31	27	49819,5	4,98
TOPLAM		1576	1523	999535,2	(%)100

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde dikkate alınması gereken husus, sadece ikâmet edenlerin değil ikâmeti bulunmayan kişilerinde temettuat sayımının yapılmış olmasıdır. Böylelikle sayımı yapılan yerin arazisinde herhangi bir mülkü bulunanların da bu sayıma dâhil edildiğini görmekteyiz. Böylelikle 26 köy ve 7 mezrada ikâmet edilen ve edilmeyen 3.099 hâneden, 999 bin 535 kuruş 20 para temettuat tutarı hesaplanmıştır. Sonuç olarak çıkan toplam temettuat miktarı, köy veya mezra başına 30 bin 288 kuruş 95 para olarak düşmektedir.

En fazla gelir düzeyi olan köy %8,20 oranında 81 bin 935 kuruş 20 parayla Nolyan-ı Balâ olurken, en düşük gelir düzeyine sahip köy ise %0,23'lük orana ve 2 bin 295 kuruş 500 para toplam temettuatla Ahlude köyüdür. Hâne başına en yüksek gelirin düştüğü köy 866,7 kuruşla Labanca, en az gelirin düştüğü köy ise 153 kuruşla Kotodi-i Zîr köyüdür.

Mezralar arasında ise en yüksek gelirli yer %7,03 oran ve 70 bin 271 kuruş 500 para gelire Zazeri mezrasıyken, en düşük gelire sahip mezra ise 580 kuruşla Lipoşeh mezrasıdır. Hâne başına gelir, en yüksek Bavliyan mezrasında 453 kuruş 636 para, en düşük ise Lipoşeh mezrasında 48 kuruş 33 para olarak düşmektedir.

Tabloda verilen temettuat miktarları, incelediğimiz defterde yapılan hesaplar sonucu ortaya çıkan rakamlardır. 11426 numaralı Temettuat Defteri'nde bazı köy ve mezralarda bu rakamlar farklı verilmiştir. Ancak Vrbeni köyünde verilen temettuat miktarıyla, hesaplanmış olan temettuat miktarı arasında ciddi bir fark bulunmaktadır. Bu farklılığın sebebi olarak, sayım memurlarının yaptıkları hesaplamalarda bir kısım hatalar uygulamış olabilmeleri düşünülebilir. Hesaplamalar sırasında şerik hissesi olarak gelen rakamların da dikkate alındığını belirtmemiz gerekmektedir. Şerik hissesi sadece defterde yer alan çiftliklerde karşımıza çıkmaktadır. Çiftlik sahibinin temettuatı hesaplanırken diğer ortaklarına pay edeceği tutar düşülmektedir.

3.1.2. Kesriye Kazası Kırsalındaki Meslek Grupları

Kesriye Kazası, tarım ve hayvancılığın yanında değişik meslek gruplarının da yer aldığı bir yerleşim yeridir. İkâmeti, defterde verilen yerleşim yerlerine kayıtlı 1576 hâne sahibinden 1555'inin meslek bilgileri verilmiştir. Diğer 21 kişinin ise meslekleri yer almamaktadır.

Bu bölümde defterde karşımıza çıkan değişik meslek grupları, bunlardan elde edilen kazanç miktarları ve kaza kırsalındaki dağılımına yer verilecektir. Hem çiftçilik hem de herhangi bir meslek grubunda bulunan kişiler, çiftçi olarak değil bağlı oldukları meslek grubu içerisinde yer almaktadır.

Tablo 3.2. Kesriye Kazası Kırsalındaki Meslekler.

Köy - Mezra Adı	Meslek	Kişi Sayısı	Toplam Gelir	Kişi Başına Düşen Ortalama (Kuruş)
Zazeri Mezrası	Terzi	74	12740	172,16
	Kuyumcu	87	14790	170
	Bûteyâr?	1	80	80

	Değirmenci	1	200	200
	Çoban	5	247,5	49,5
	Irgat	3	350	116,67
	Boyacı	1	225	225
	Papaz	4	420	105
Absodri	Terzi	2	190	95
	Terzi Kalfalığı	1	50	50
	Hizmetkâr	32	3070	95,938
	Hancı	68	1386	20,382
	Hancı Hizmetkârı	1	30	30
	Kervancı	5	1110	222
	Bakkal	10	2781	278,1
	Bakkal Kalfalığı	1	110	110
	M...?	1	115	115
	Değirmenci	1	65	65
	Irgat	12	1270	105,83
	Samancı	1	80	80
	Tüccar	12	2430	202,5
	Papaz	3	475	158,33
Armançika	Çiftçi	56	30167,5	538,71
	Irgat	1	100	100
	Sığırtmaç	1	110	110
	Dülger	1	200	200
Kalogriçe Mezrası	-	-	-	
Muşance Mezrası	-	-	-	
Lipoşeh Mezrası	Çiftçi	1	460	460
Nolyan-ı Balâ	Değirmenci	5	767	153,4
	Çiftçi	91	30314	333,12
	Irgat	25	2424	96,96
	Tüccar	8	1120	140
	Kürkçü	1	220	220
Çetrok Mezrası	-	-	-	
Gazi Yakub Bey	Kuyumcu	1	575	575
	Çiftçi	71	31454,5	443,02
	Hizmetkâr	1	100	100
	Çoban	1	302,5	302,5
	Sığırtmaç	1	95	95
	Demirci	1	80	80
Kotori-i Zîr	Dülger	1	113,5	113,5
	Çiftçi	22	8984,5	408,39

	Koçaç	1	150	150
Kotori-i Balâ	İrgat	3	174	58
	Çiftçi	17	11837,5	696,32
	Sığirtmaç	1	60	60
	Dülger	7	687,5	98,214
	Koçaç	1	79	79
Bavliyan Mezrası	Hizmetkâr	11	4990	453,64
Nert	Bıçkıcı	5	920	184
	Çiftçi	92	36930	401,41
Laken	Çiftçi	15	9572,5-	638,17
Ahlode	Bıçkıcı	2	250	125
	Çiftçi	4	960	240
Krabeştine Mezrası	-	-	-	
Borveşince	Hizmetkâr	5	900	180
	Çiftçi	36	25622	711,72
	İrgat	1	200	200
	Sığirtmaç	2	190	95
	İmam	1	144	144
Betodak	Rencber	2	0	0
	Çiftçi	15	14339,5	955,97
Armahur	Hizmetkâr	5	200	40
	Çiftçi	79	47747	604,39
	Çoban	1	150	150
	İrgat	5	500	100
	Sığirtmaç	1	80	80
	Rencber	1	100	100
	Bekçi	1	150	150
Lizani	Çiftçi	18	20823,5	1156,9
Koçkon	Hizmetkâr	1	?	
	Çiftçi	61	40745	667,95
	Değirmenci	1	150	150
	Çoban	3	470	156,67
	İrgat	6	760	126,67
	Sığirtmaç	1	140	140
İskorfiçe	Çoban	3	500	166,67
	Çiftçi	14	6491	463,64
	İrgat	3	330	110
Virtolom	Çiftçi	21	14714,5	700,69
Labanca	Çiftçi	5	4333,5	866,7
Tekvan	Çiftçi	10	3366	336,6

Balşaviç	Hizmetkâr	3	215	71,667
	Çiftçi	43	1355,5	31,523
Bisoşence	Hizmetkâr	3	100	33,333
	İmam*	1	-	
	Çiftçi	72	60966,5	846,76
	Hancı	1	595	595
	Değirmenci	1	100	100
	Çoban	3	251	83,667
	Irgat	5	430	86
Gobrancoda	Irgat	12	1130	94,167
	Çiftçi	87	30205,5	347,19
Ciroda	Irgat	5	550	110
	Çiftçi	16	14148,5	884,28
Baniçe	Çoban	1	100	100
	Çiftçi	104	62043	596,57
	Irgat	9	890	98,889
Zrveni (Jerveni)	Çiftçi	36	7467,5	207,43
Vrbeni	Hizmetkâr	3	380	126,67
	Çiftçi	39	49817,5	1277,4
	Irgat	6	620,5	103,42
Rosna	Çiftçi	30	14387,5	479,58
TOPLAM		1556	635739	-

Kesriye’de karşımıza 28 meslek grubu çıkmaktadır. Bunlar; terzi, terzi kalfalığı, kuyumcu, hizmetkârlık, hancı, hancı hizmetkârlığı, kervancılık, bakkal, bakkal kalfalığı, değirmenci, çiftçilik, samancı, koçaç, demirci, sığırtmaç, kürkçü, bekçi, çoban, ırgat, rençber, tüccar, boyacı, dülger, bıçkıcı, imam, papaz, m....(?) ve bûteyar(?) dir.

Bölgede tarımın yaygın olmasından dolayı çiftçilik en çok icra edilen meslek dalı olmuştur. Meslekten elde edilen gelirin %91’ini teşkil eden ve 1055 kişinin 579 bin 254 kuruş gelir elde ettiği bu meslekten, kişi başına 549 bin 56 kuruş düşmektedir.

Terzilikle uğraşan toplam 76 kişi bulunmaktadır. Bunların 74’ü Zazeri’de, ikisi Absodri’de mesleğini sürdürmüştür. 74 kişinin elde ettiği gelir 12 bin 740 kuruşken, Absodri’de ki iki kişinin geliri ise 190 kuruştur. Terzilikten elde edilen kazanç kişi başına 170 kuruş 131 para düşmektedir. Terzi kalfalığıyla ise sadece Absodri köyünde 50 kuruş gelirle tek kişi uğraşmaktadır.

* 1 numaralı hânede ikâmet eden Selim oğlu İbrahim’in imamlıktan kazanmış olduğu ücret yazmayıp, çiftçilikten elde ettiği gelir yazmaktadır.

Zazeri mezrasında yaygın olarak görülen kuyumculukla 87 kişi uğraşırken, bu kişilerin toplam geliri 14 bin 790 kuruştur. Gazi Yakub Bey köyünde de görülen bu meslek grubunu, sadece bir kişi 575 kuruş gelire sürdürmektedir. 15 bin 365 kuruşun kişi başına düşen ortalaması 174 kuruş 60 paradır. Zazeri mezrasında terzilik ve kuyumculuğun, meslekten gelen gelirin %4'ünü karşıladığı ve çok fazla kişi tarafından icra edildiği görülmektedir. Nitekim bir yerleşim yerinde bu mesleklerin bu kadar fazla olması tuhaf gelebilmektedir. Bu sebepten dolayı terzilik ve kuyumculuk meslekleriyle meşgul olan kişilerin bir mesleki teşkilat çatısı altında toplanıp, Zazeri mezrasında mülk sahibi olduklarını düşünebiliriz.

Bölgede en yaygın görülen meslek gruplarından biri olan ve %1,5 oranında gelir getiren hizmetkârlık, 9 köyde 64 kişi tarafından uğraşılmaktadır. Absodri köyünde 32 kişi 3 bin 70 kuruş, Bavliyan'da 11 kişi 4 bin 990 kuruş, Borveşince'de 5 kişi 900 kuruş, Armahur'da 5 kişi 200 kuruş, Balşaviç'te 3 kişi 215 kuruş, Bisosence 3 kişi 100 kuruş, Vrbeni'de 3 kişi 380 kuruş ve Gazi Yakub Bey'de bir kişi 100 kuruş gelir sağlarken, Koçkon'da bir kişinin bu mesleği yaptığı fakat elde ettiği gelirin yazılmadığını görmekteyiz. Hizmetkarlık bölgede kişi başına ortalama 155 kuruş 54 para düşmektedir.

Kesriye'de hancılık, 2 köyde 69 kişi tarafından yapılmaktadır. Bu köylerden Absodri'de 68 kişi 1386 kuruş, Bisosence'de bir kişi 595 kuruş gelir elde etmiştir. Hancılık kişi başına ortalama 28 kuruş 71 para düşmektedir. Hancı hizmetkarlığı ise sadece Absodri'de bir kişi tarafından 30 kuruş gelire yapılmaktadır. Kervancılığın ise yalnızca Absodri'de 1110 kuruş gelire 5 kişi tarafından yapıldığı görülmektedir. Bu meslekten elde edilen toplam gelir kişi başına ortalama 222 kuruş düşmektedir.

Bölgede bakkallık yaygın olarak görülmemektedir. Sadece Absodri köyündeki Çiftlikat-1 Hümayûn'da 10 kişi bu meslekle uğraşırken, 2 bin 781 kuruş gelir elde etmişlerdir. 164 hânede ikâmet edilen bir yerleşim yerinde bakkallıkla 10 kişinin uğraşıyor olması bir takım fikirler yürütmemize neden olmaktadır. Şöyle ki, terzilik ve kuyumculukta olduğu gibi bakkallıkla meşgul olan kişilerin de mesleki teşkilat çatısı altında toplanıp Çiftlikat-1 Hümayûn'da mülk sahibi olduklarını düşünebilmekteyiz. Bakkallıktan kişi başına ortalama 278 kuruş 10 para düşmektedir. Bakkal kalfalığı ise yine aynı köyde 110 kuruş gelire bir kişi tarafından yapılmıştır.

Zazeri mezrası, Nolyan-1 Balâ, Absodri, Koçkon ve Bisosence köylerinde gördüğümüz değirmencilğe bakılacak olursa, Zazeri mezrasında bir kişi 200 kuruş, Absodri'de bir kişi 65 kuruş, Koçkon'da bir kişi 150 kuruş, Bisosence'de bir kişi 100 kuruş ve Nolyan-1 Balâ'da bu işle uğraşan 5 kişi ise 767 kuruş gelir elde etmiştir. Değirmencilikte 142 kuruş 45 para kişi başına düşen ortalama miktardır.

Çobanlık, 6 köy ve 1 mezra da icra edilmekteydi. Zazeri mezrasında 5 kişi 247 kuruş 50 para kazanç sağlarken, Gazi Yakub Bey'de bir kişi 302 kuruş 50 para, Armahur'da bir kişi 150 kuruş, Koçkon'da 3 kişi 470 kuruş, İskorfiçe'de 3 kişi 500 kuruş, Bisosence'de 3 kişi 251 kuruş ve Baniçe'de bir kişi 100 kuruş hasılat elde etmiştir. Çobanlıktan 118 kuruş 88 para kişi başı ortalama düşmektedir.

Temettuati yapılan köy ve mezralarda yaygın olarak görülen bir diğer meslek ise ırgatlıktır. Bu meslekten; Zazeri'de 3 kişi 350 kuruş, Absodri'de 12 kişi 1270 kuruş, Armançika'da bir kişi 100 kuruş, Nolyan-ı Balâ'da 25 kişi 2 bin 424 kuruş, Kotori-i Balâ'da 3 kişi 174 kuruş, Borveşince'de bir kişi 200 kuruş, Armahur'da 5 kişi 500 kuruş, Koçkon'da 6 kişi 760 kuruş, İskorfiçe'de 3 kişi 330 kuruş, Bisosence'de 5 kişi 430 kuruş, Gobrancoda'da 12 kişi 1130 kuruş, Ciroda'da 5 kişi 550 kuruş, Baniçe'de 9 kişi 890 kuruş ve Vrbeni'de 6 kişi 620 kuruş 50 para gelir elde etmişlerdir. Elde edilen bu gelir, meslekten elde edilen gelirin %1'ini oluşturmaktadır. Bölgede ırgatlıktan düşen ortalama kişi başı tutar 101 kuruş 34 paradır.

Nert köyünde 5 kişi 920 kuruş ve Ahlode köyünde 2 kişi 250 kuruş bıçkıcılıktan hasılat kazanmıştır. Toplam 1170 kuruş gelirin kişi başına düşen miktarı 167 kuruş 150 paradır. Sığırtmaçlıkla uğraşan Armançika köyünde bir kişi 100 kuruş, Gazi Yakub Bey köyünde bir kişi 95 kuruş, Kotori-i Balâ köyünde bir kişi 60 kuruş, Borveşince köyünde 2 kişi 190 kuruş, Armahur köyünde bir kişi 80 kuruş ve Koçkon köyündeki bir kişi de 140 kuruş kazanç elde etmiştir. Bölgede az karşılaşılan mesleklerden biri olan sığırtmaçlıkta da kişi başına düşen ortalama tutar 96 kuruş 50 paradır. Rencberlik mesleği iki köyde icra edilmekteydi. Bu köylerden Betodak'ta iki kişi rencberlikle uğraşırken elde ettikleri gelir defterde yer almamaktadır. Ancak Armahur köyünde bu meslekle uğraşan 1 kişi 100 kuruş gelir elde etmiştir.

Armançika köyünde bir kişi 200 kuruş, Kotori-i Zîr köyünde bir kişi 113 kuruş 50 para, Kotori-i Balâ köyünde ise 7 kişi 687 kuruş 50 para hasılatla dülgerlik mesleğini yapmaktadır. Kişi başına 111 kuruş ortalama düşmektedir. Koçaçlıktan, Kotori-i Zîr'de bir kişi 150 kuruş, Kotori-i Balâ köyünde ise yine bir kişi 79 kuruş gelir elde etmektedir. Koçaçlıktan da kişi başına düşen ortalama miktar da 114 kuruş 50 paradır. Sadece Gazi Yakub Bey'de bir kişi 80 kuruş gelire demircilik, Zazeri mezrasında da bir kişi 225 kuruş gelire boyacılık mesleğini icra etmektedir.

İncelediğimiz defterde karşımıza çıkan diğer mesleklerden biri olan samancılıktan bir kişinin 80 kuruş, kürkçülükten de bir kişinin 220 kuruş gelir sağladığı görülmektedir. Tüccarlık ise Absodri'de 12 kişiye toplam 2 bin 430 kuruş, Nolyan-ı Balâ'da 8 kişiye 1120

kuruş kazanç sağlamıştır. Ortalama kişi başına 177 kuruş 50 para düşmektedir. Ayrıca bölgede karşımıza 3 adet kamu alanına ait meslek grubu da çıkmaktadır. Bunlardan biri olan bekçilik yalnızca Armahur'da bir kişi tarafından 150 kuruş hasılatla yapılırken, papazlık Zazeri mezrasında 4 kişi tarafından 420 kuruş, Absodri'de 3 kişi tarafından 475 kuruş gelire icra edilmekteydi. Toplam 7 kişi tarafından icra edilen papazlık kişi başına 128 kuruş düşmektedir. Bölgede imamlıkla uğraşan iki kişi bulunmaktadır. Bisoseñce'de imamlıkla uğraşan bir kişinin olduğu kayıtlara geçirilirken, kaç kuruş kazandığı yazılmamıştır. Borveşince'de imamlıkla uğraşan diğer kişi ise 144 kuruş kazanç sağlamıştır.

Temettuat Defteri'nde iki meslek grubunun adı hakkında kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu ismini çözemediğimiz mesleklerden birini Absodri köyünde tek kişi 115 kuruş kazançla icra etmiştir. Diğer meslek grubuna ise “Bûteyar¹⁰⁴” kelimesi uygun görülmüştür. Bu mesleğe de baktığımızda bölgede sadece Zazeri mezrasında bir kişi 80 kuruş gelir elde etmiştir. Aşağıdaki tabloda bu mesleklerle uğraşan kişilerin sayısı, meslekten elde edilen gelir ve toplam gelir içerisindeki dağılımı yer almaktadır.

Tablo 3.3. Mesleklerin Toplam Gelir İçindeki Dağılımı.

Meslek	Kişi Sayısı	Kazanç	Toplam Gelir İçerisindeki Dağılımı %	Meslek	Kişi Sayısı	Kazanç	Toplam Gelir İçerisindeki Dağılımı %
Terzi	76	12930	2	Boyacı	1	225	0,04
Terzi Kalfalığı	1	50	0,10	Papaz	7	895	0,10
Kuyumcu	88	15365	2	İmam	1	144	0,02
Çiftçi	1055	579254	91	Bekçi	1	150	0,02
Irgat	96	9728,5	1	Kervancı	5	1110	0,10
Hizmetkâr	64	9955	1,50	Rençber	3	100	0,01
Hancı	69	1981	0,30	Kürkçü	1	220	0,03
Hancı Hizmetkârı	1	30	0	Bıçkıcı	7	1170	0,10
Bakkal	10	2781	0,40	Değirmenci	9	1282	0,20
Bakkal Kalfalığı	1	110	0,01	Çoban	17	2021	0,30
Demirci	1	80	0,01	Koçaç	2	229	0,03
Tüccar	20	3550	0,50	Samancı	1	80	0,01
Dülger	9	1001	0,10	(M.....)?	1	115	0,01
Sığırtmaç	7	675	0,10	Bûteyâr?	1	80	0,01

¹⁰⁴ “Bûte” kelimesinin sözlük anlamı kuyumcu kalıbı olarak geçmektedir. Şemseddin Sami, 1317: 306.

Tabloya bakıldığında defterde yer alan yerleşim yerlerinde en çok çiftçilikle uğraşıldığı görülmektedir. Ancak meslek grupları bakımından incelenecek olursa, bölgede en çok karşımıza çıkan meslekler; 96 kişiyle ırgatlık, 88 kişiyle kuyumculuk ve 76 kişiyle terzilik. Çiftçilikle uğraşan 1055 kişi toplam gelirin %91'i oranında gelir getirmiştir. Terzilik, kuyumculuk ve ırgatlıkla uğraşan kişiler ise bu gelirin toplamda %5'ini karşılamaktadır.

3.1.3. Kira Geliri Bulunan Köyler

Bölgede en çok kira geliri, kiraya verilen hâneler üzerinden sağlanmaktadır. Armahur köyünde 3 kişi hâne üzerinden kira elde ederken, Absodri, Armançika, Gazi Yakub Bey, Kotori-i Balâ, Ahlode, Borveşince, Ciroda, Vrbeni ve Bisosence köylerinde 1'er kişi kira geliri elde etmişlerdir.

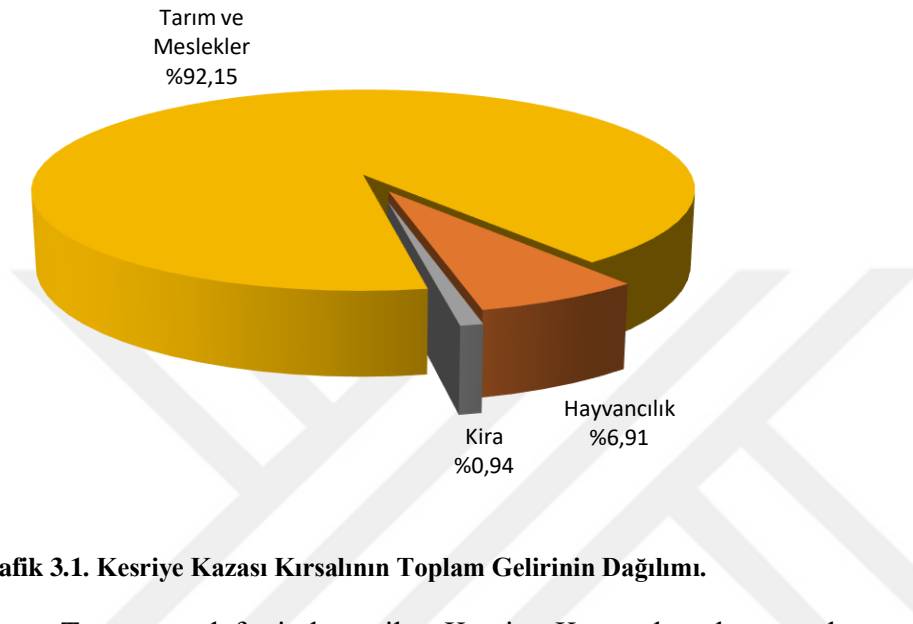
Armahur köyünde 3 kişi kiraya verdikleri 8 hâne üzerinden 155 kuruş gelir elde etmişlerdir. Sadece 1'er kişinin kira geliri elde ettiği köylerden Absodri'de kiraya verilen 125 hânedan 4 bin 339 kuruş, Armançika'da 1 hânedan 150 kuruş, Gazi Yakub Bey'de 1 hânedan 15 kuruş, Kotori-i Balâ'da 12 hâne üzerinden 240 kuruş, Ahlode'de 3 hânedan 45 kuruş, Borveşince'de 4 hânedan 40 kuruş, Ciroda'da 5 hânedan 200 kuruş, Vrbeni ve Bisosence'de 1'er hânedan 30'ar kuruş kazanç sağlanmıştır. Kiraya verilen toplam 161 hânedan 5 bin 244 kuruş kira geliri elde edilmiştir. Kişi başına ortalama 437 kuruş kira geliri düşmektedir. Ayrıca Armahur köyündeki bir kişinin de 15 kuruş kira ödediği bilgisi yer almaktadır.

İşletilmesi için kiraya verilen değirmenlerin getirdikleri gelire Koçkon ve Bisosence'de 2'şer hânedan rastlanırken, Absodri, Armançika, Nolyan-ı Balâ, Kotori-i Balâ, Kotori-i Zîr ve Balşaviç köylerinde 1'er hânedan karşılaşılmaktadır. Absodri köyünde 2 değirmenden 400 kuruş, Armançika ve Nolyan-ı Balâ köylerinde 1'er değirmenden 150'şer kuruş, Kotori-i Balâ'da 1 değirmenden 200 kuruş ve Balşaviç köyünde 1 değirmenden 100 kuruş kira elde edilirken; Koçkon'da 2 değirmenden 600 kuruş, Bisosence köyünde de 2 değirmenden 220 kuruş kira elde edilmiştir. Kotori-i Zîr köyünde ise 1 değirmenden kira alındığı, ancak bu kiranın kaç kuruş alındığı bilgisi yer almamaktadır. Bölgede değirmen kirası kişi başına ortalama 165 kuruş 45 para düşmektedir.

Yaylak üzerinden alınan kira geliri ise sadece Absodri köyü ve Lipoşeh mezrasında görülmektedir. Her iki yerde de 1'er yaylak kiraya verilmiştir. Lipoşeh mezrasındaki yaylağın adet sayısı verilmemiş, ancak alınan aşar vergisi üzerinden değerlendirildiğinde 1 yaylak ve 200 kuruş kira elde ettiği tespit edilmiştir. Absodri köyünde ise bir kişi 2400 kuruş olan iki yıllık kazancından vergi ve hisse düşümü sebebiyle 2160 kuruş elde etmiştir. Yaylak üzerinden alınan kira, kişi başına 1180 kuruş düşmektedir.

3.1.4. Kesriye Kazası Kırsalındaki Gelirler

Aşağıdaki grafikte 11426 numaralı Temettuat Defteri'nde ismi verilen hâne sahiplerinin tarım, hayvancılık, icra ettikleri meslek ve kiraya verdikleri mülklerinden elde ettikleri gelirin Kesriye Kazası kırsalındaki dağılımı gösterilmektedir. Böylelikle defterin kapsadığı bölgenin ekonomik durumu daha açık ve net şekilde anlaşılabilir.

Grafik 3.1. Kesriye Kazası Kırsalının Toplam Gelirinin Dağılımı.

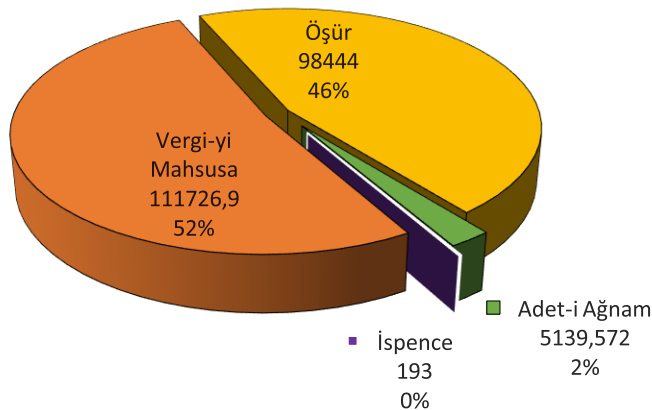
Temettuat defterinde verilen Kesriye Kazası kırsalının toplam gelir miktarı olan 999 bin 532 kuruş 20 paranın %92,15 gibi büyük bir kısmı tarım ve diğer meslekler üzerinden elde edilmiştir. Bu oranın %67,99'unu yalnızca çiftçilikle uğraşanlar, %7,75'ini diğer meslek gruplarını icra edenler ve %24,26'sını da hem meslek sahibi olup hem çiftçilikle uğraşan kişiler oluşturmaktadır. Ayrıca defterde yer alan Kesriye Kazası kırsalının toplam gelirinin %0,52'si hânelerden, %0,18'i değirmenlerden ve %0,24 yaylak üzerinden alınan kira tutarlarından elde edilmektedir. Toplam gelirin %6,91'ini ise hayvancılık karşılamaktadır. Verilen oranlara bakıldığında Kesriye kazasının kırsalında tarımın yaygın ve en önemli geçim kaynağı olduğunu görmekteyiz. Kiraya verilen yaylak oranının düşük olmasını, defterin kapsadığı bölgede bu alanların az sayıda bulunmasına ve hayvancılığın pek yaygın olmamasına bağlayabiliriz.

3.2. Vergiler

Defterde sayımı yapılan hanenin üst kısmında dik bir şekilde, önce “*sene-i sabıkada bir senede virmiş olduğu vergi-yi mahsusa*” ifadesiyle ödenen yıllık vergiye, ardından “*aşar-ı rüsumat olarak bir senede virmiş olduğu*” ifadesiyle hanenin bir yılda ödediği öşür vergisine

ve en son “*adet-i ağnam*” ifadesiyle de küçükbaş hayvan üzerinden alınan vergilere yer verilmiştir. Bu vergiler dışında İspence adı verilen bir çeşit baş vergisiyle de karşılaşmıştır.

Çalışmamızda 1845 yılında tahriri yapılan Kesriye Kazası'nın 11426 numaralı Temettuat Defteri'nde yer alan bu vergilere değinilmiştir. Aşağıdaki grafikte, defterde verilen bilgiler doğrultusunda bölgede toplanan vergilerin dağılımı gösterilmektedir.

Grafik 3.2. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırısahında Vergi Dağılımı.

3.2.1. Vergi-yi Mahsûsa ve İspence Vergisi

Vergi-yi Mahsûsa, XVII. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan tevzi' yöntemi temelinde Tanzimat Dönemi'nde uygulanan bir vergi sistemidir.

Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde, “Tekâlif-i Örfiyye” adı altında çeşitli vergiler toplanmaktaydı. Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra bütün bu örfi vergiler kaldırılmış ve bu vergilerin yerine tebaadan sahibi oldukları emlak, arazi, hayvan ve kazançları üzerinden “Vergi-yi Mahsûsa” adıyla yeni bir vergi uygulamasına gidilmiştir. Toplanacak olan bu Vergi-yi Mahsûsa'nın miktarı, Maliye Nezareti tarafından eyaletlere göre belirlenmekteydi. Vergilerin tahsil edilirken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, mükelleflerin bu vergiyi ödeme gücüydü. Bu ödeme gücü, mükelleflerin sahibi oldukları emlak, arazi, hayvan ve kazançları doğrultusunda gerçek kazanç miktarlarının tespiti ile belirlenecekti¹⁰⁵.

Her ne kadar rûz-ı kasım ve rûz-ı hızır adı verilen dönemlerde tahsil edilmesi planlanmış olsa da özellikle çiftçilerin bahsedilen dönemlerde bu vergiyi ödeyebilmeleri zor olmuştur. Bu yüzden Vergi-yi Mahsûsa'nın, ürünün elde edildikten sonra tahsiline karar verilmiştir¹⁰⁶.

¹⁰⁵ Akkuş, 2017: 45.

¹⁰⁶ Efe, 2006: 21.

İspence, bulûğ çağına ermiş her gayrimüslimden alınan ve Müslümanların verdiği çift resmine eşit olan, 1 Mart tarihinde toplanılması kararlaştırılan örfi bir vergidir. Genellikle tımara tahsis edilmiş olan bu vergi tam anlamıyla bir raiyyet vergisidir. Bu vergiyi yalnız köylüler değil, göçebeler, şehirliler ve kasabalılarda ödemekle mükelleftir. Trakya ve Batı Anadolu'da nadiren rastlanılan ispence vergisi, Balkanlar'da daha sık görülmektedir. XV. ve XVI. yüzyıl kayıtlarında ispence vergisinin 25 akçe olduğu gösterilmektedir. Ancak XVII. yüzyılda bu vergide arttırma yapılırken, bazı bölgelerde ahalinin ekonomik durumuna göre toplanıldığı görülmektedir. Taşoz adasında 25 akçe toplanılan ispence vergisi önce 100 akçeye çıkarılmış, ardından 40 akçeye indirilmiştir. İmroz adasında ise a'lâ (durumu iyi olan) ve mutavassıtı'l- hâl (orta halli) olan reaya 25 akçe öderken, ednâ (fakir) olanlar 15 akçe ödemişlerdir¹⁰⁷.

Aşağıdaki tabloda bölgede bulunan köylerde, Vergi-yi Mahsûsa'yı ödemekle mükellef hâneler, defterde verilen ve çalışma esnasında hesapladığımız toplam vergi tutarları yer almaktadır.

Tablo 3.4. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Toplanılan Vergi-yi Mahsûsa ve İspence Vergisi.

No	Köy – Mezra Adı	VERGİ-Yİ MAHSUSA					İSPENCE		
		Defterde Verilen Tutar	Hesaplanan Tutar	Toplam Verginin Köylere Dağılımı (%)	Vergi Veren Hâne Sayısı	Hâne Başına Düşen Vergi Tutarı	Vergi Veren Hâne Sayısı	Hesaplanan Tutar	Hâne Başına Düşen Vergi Tutarı
1	Zazeri Mezrası	11326	9992	8,94	183	54,6	-	-	-
2	Absodri	5777	5775,5	5,17	164	35,22	126	193	1,5
3	Armançika	6386	6386	5,72	60	106,4	-	-	-
4	Kalogriçe Mezrası	1013	1013	0,91	41	24,71	-	-	-
5	Mutşance Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Lipoşeh Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-
7	Nolyan-ı Balâ	4785,52	4881,25	4,37	132	36,98	-	-	-
8	Çetrok Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-

¹⁰⁷ İncalcık, 1959: 602-608.

9	Gazi Yakub Bey	1350,25	1351	1,21	75	18,01	-	-	-
10	Kotori-i Zîr	1936,5	1976	1,77	23	85,91	-	-	-
11	Kotori-i Balâ	2440	2425	2,17	25	97	-	-	-
12	Bavliyan Mezrası	507,5	505	0,45	11	45,91	-	-	-
13	Nert	6790	7380,5	6,61	97	76,09	-	-	-
14	Laken	1267,5	1182	1,06	15	78,8	-	-	-
15	Ahlode	609	600	0,54	7	85,71	-	-	-
16	Krabeştine Mezrası	-	-	-	-	-	-	-	-
17	Borveşince	3393,5	3509,5	3,14	47	74,67	-	-	-
18	Betodak	2847	2847	2,55	18	158,2	-	-	-
19	Armahur	3950,5	3914,5	3,50	98	39,94	-	-	-
20	Lizani	3800	3800	3,40	18	211,1	-	-	-
21	Koçkon	1995	3713,5	3,32	14	265,3	-	-	-
22	İskorfiçe	1115,25	1116,25	1,00	20	55,81	-	-	-
23	Virtolom	1468,75	1378,75	1,23	22	62,67	-	-	-
24	Labanca	550	550	0,49	5	110	-	-	-
25	Tekvan	794	795	0,71	10	79,5	-	-	-
26	Balşaviç	2635,5	2437,5	2,18	46	52,99	-	-	-
27	Bisoşence	8739,5	8712,25	7,80	87	100,1	-	-	-
28	Gobrancoda	6441	6460	5,78	99	65,25	-	-	-
29	Ciroda	2865	3550	3,18	22	161,4	-	-	-
30	Baniçe	10792,5	10749	9,62	121	88,83	-	-	-
31	Zrveni	3449	3349	3,00	37	90,51	-	-	-
32	Vrbeni	7245	7352	6,58	48	153,2	-	-	-
33	Rosna	7274	4025,4	3,60	31	129,9	-	-	-
TOPLAM		113543,77	111726,9	(%)100	1576	-	126	193	-

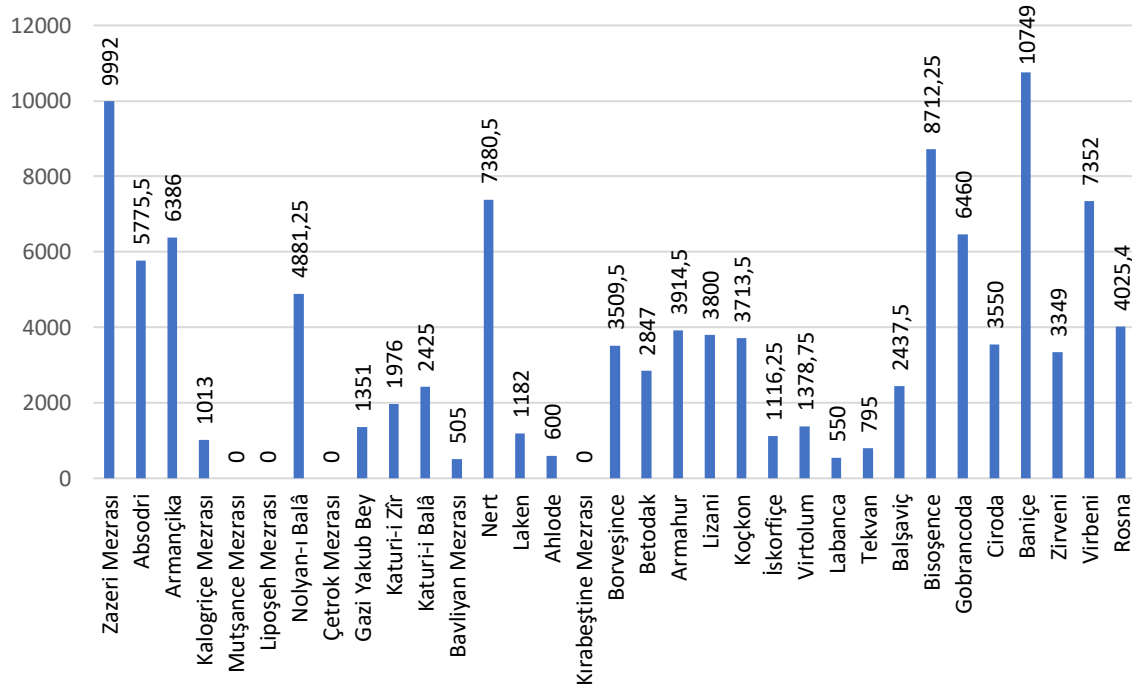
Kesriye Kazası kırsalında toplam tahsil edilen Vergi-yi Mahsusa, 11426 numaralı Temettuat Defteri'ne göre 113 bin 543 kuruş 77 parayken, çalışmamız sırasında yapmış olduğumuz hesaplamalar neticesinde 111 bin 726 kuruş 90 para çıkmaktadır. İki sayı arasında 1816 kuruş 87 para eksik bulunmaktadır. Ayrıca incelemiş olduğumuz defter, "5 numaralı hâne" ile başladığı için, ilk dört hânenin temettuat bilgisine ulaşamamaktayız. Bu sebepten dolayı iki sayı arasındaki farkta bir miktar da olsa azalma görülebileceğini söyleyebiliriz.

Defterde verilen her hânedeki Vergi-yi Mahsûsa'nın alındığını söylememiz mümkün değildir. Sadece temettuat defterinde verilen 26 köy ve 3 mezradaki 1576 hânedeki Vergi-yi Mahsûsa toplanmıştır. Kilise vakfına ait Absodri köyündeki 163 ve 164 numaralı, Armançika

köyündeki 60 numaralı ve Ciroda köyündeki 21 numaralı hânelerin yanı sıra, Virtolom köyünde 46 numaralı hânedeki bulunan cami vakfından vergi alınmadığını görmekteyiz. Nolyan-ı Balâ'da Bekir oğlu Yaşar'a ait 38 numaralı, Gazi Yakub Bey köyünde David oğlu Maluş'a ait 35 numaralı, Virtolom köyündeki Murad oğlu Süleyman'a ait 9 numaralı ve ortağı Murad oğlu Salih'e ait 10 numaralı hânelerde de bu verginin alınmadığını görmekteyiz. Defteri incelediğimizde dikkatimizi çeken bir diğer husus ise bir kısım hâneden de hâne sahibinin vefatı sebebiyle Vergi-yi Mahsûsa'nın tahsil edilmemiş olmasıdır. Gazi Yakub Bey'de ismi verilmeyen 75 numaralı hâne sahibi vefat ettiği için bu hânedeki vergi alınmadığı görülmektedir. Ayrıca aynı köyde bulunan Hüseyin Ağa'nın kızları Fatma ve Hatice'ye ait 45 numaralı hânedeki vergi, Balşaviç köyünde ikâmet ediyor olmalarından dolayı Vergi-yi Mahsûsa alınmamıştır.

İspence vergisi ise, Absodri köyünde 1 numaralı hânedeki Çiftlik-i Hümayûn, 128 numaralı hânedeki Naum oğlu Dine ve 129 numaradaki Trayko dışında bütün hânelerden alınmıştır. Bu vergi, kaydı yapılan hânelerden 1,2 veya 3 kuruş olarak tahsil edilmiştir. Verginin hâne başına düşen ortalaması 1 kuruş 50 paradır.

Aşağıdaki grafikte Vergi-yi Mahsusa'nın bölgedeki dağılımı yer almaktadır. Bu grafik sayesinde en fazla ve en az verginin hangi köy ve mezralardan tahsil edildiğini görebilmekteyiz.

Grafik 3.3. Vergi-yi Mahsûsa'nın Köy ve Mezralara Dağılımı.

Grafikte de görüldüğü üzere en fazla Vergi-yi Mahsûsa ödeyen köy 10749 kuruş ile Baniçe köyüdür. Köy toplam Vergi-yi Mahsûsa'nın %9,62'sini karşılamaktadır. Burada bulunan 121 hâneye düşen Vergi-yi Mahsûsa ortalaması 88 kuruş 83 paradır. Köy ve mezralar arasında en düşük vergiyi ödeyen 505 kuruş ile Bavliyan mezrasıdır. Mezranın ödediği verginin toplamının Vergi-yi Mahsûsa içindeki oranı %0,45'tir. Hane başına düşen en yüksek Vergi-yi Mahsûsa ortalamasına bakıldığında Koçkon'a ait olduğu görülmektedir. Bu köyde hâne başına düşen Vergi-yi Mahsûsa'nın ortalaması 265 kuruş 30 paradır. Hâne başına düşen verginin en düşük olduğu yer ise 18 kuruş ile Gazi Yakub Bey köyüdür.

3.2.2. Adet-i Ağnam Vergisi

Osmanlı kayıtlarında resm-i ganem şeklinde de geçen ağnam vergisi, küçükbaş hayvanları üzerinden alınan bir vergidir. Bazı sancak kanunnamelerinde adet-i zekât olarak da geçen ağnam resmî Şer'i vergilerden biri sayılmaktadır¹⁰⁸.

Küçükbaş hayvanların yavrulama döneminden sonra genellikle Nisan ve Mayıs aylarında 2 koyundan 1 akçe şeklinde alınan ağnam vergisinin, Kesriye Kazası kırsalındaki dağılımı ve alınan toplam vergi tutarı aşağıdaki tablo ve grafik üzerinde verilmektedir.

Tablo 3.5. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Toplanılan Adet-i Ağnam Vergisi.

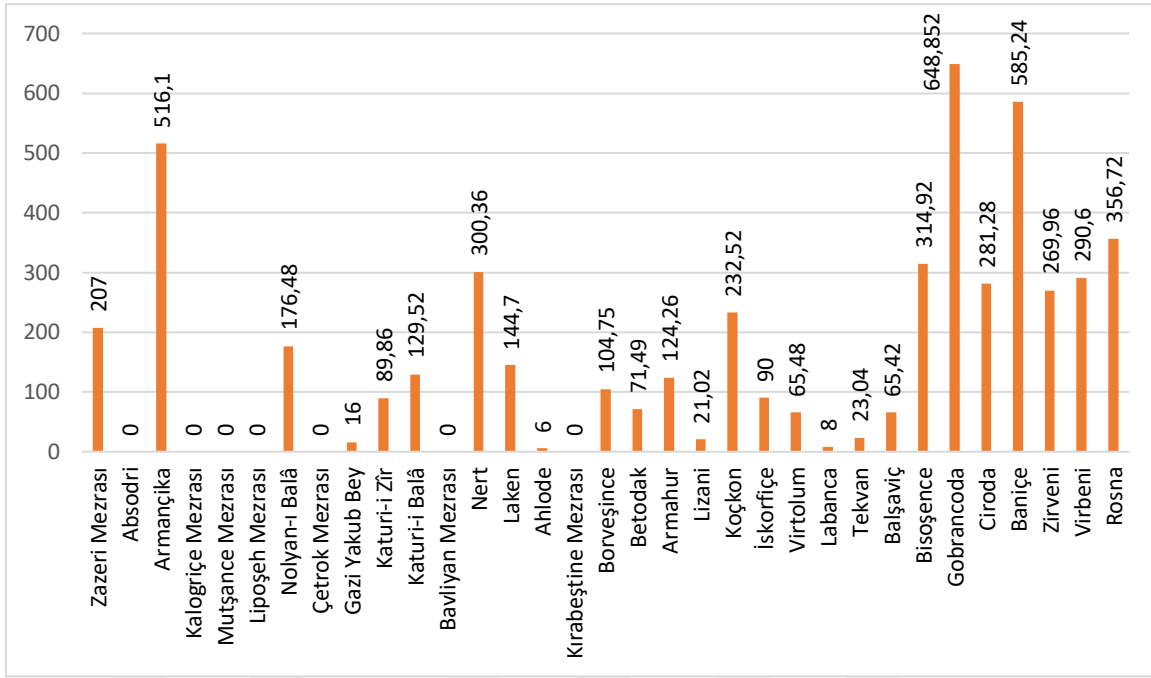
NO	Köy – Mezra Adı	ADET-İ AĞNAM RESMİ				
		Defterde Verilen Tutar	Hesaplanan Tutar	Toplam Verginin Köylere Dağılımı (%)	Vergi Veren Hâne Sayısı	Hâne Başına Düşen Vergi Tutarı
1	Zazeri Mezrası	218,16	207	4,03	6	34,5
2	Absodri	-	-	-	-	
3	Armançika	525,26	516,1	10,04	41	12,6
4	Kalogriçe Mezrası	-	-	-	-	
5	Mutşance Mezrası	-	-	-	-	
6	Lipoşeh Mezrası	-	-	-	-	
7	Nolyan-ı Balâ	172,32	186,16	3,43	13	13,6
8	Çetrok Mezrası	-	-	-	-	
9	Gazi Yakub Bey	43,8	16	0,31	2	8
10	Kotori-i Zîr	90,32	89,86	1,75	13	6,91
11	Kotori-i Balâ	113,36	129,52	2,52	14	9,25
12	Bavliyan Mezrası	-	-	-	-	

¹⁰⁸ Emecen, 1988: 478.

13	Nert	252,32	300,36	5,84	58	5,18
14	Laken	148	144,7	2,82	13	11,1
15	Ahlode	6	16,48	0,32	4	1,5
16	Krabeştine Mezrası	-	-	-	-	
17	Borveşince	100,16	104,75	2,04	7	15
18	Betodak	40,16	71,49	1,39	11	6,5
19	Armahur	122,16	124,26	2,42	25	4,97
20	Lizani	21,24	21,02	0,41	8	2,63
21	Koçkon	54,33	232,52	4,52	27	8,61
22	İskorfiçe	92	90	1,75	3	30
23	Virtolom	142,8	65,48	1,27	9	7,28
24	Labanca	8	8	0,16	2	4
25	Tekvan	22,32	23,04	0,45	4	5,76
26	Balşaviç	76,32	65,42	1,27	17	3,85
27	Bisoşence	311,24	314,92	6,13	36	8,75
28	Gobrancoda	596,32	648,852	12,62	85	7,63
29	Ciroda	282,32	281,28	5,47	14	20,1
30	Baniçe	650	585,24	11,39	88	6,65
31	Zrveni	276	269,96	5,25	29	9,31
32	Vrbeni	306	290,6	5,65	24	12,1
33	Rosna	298,16	356,72	6,94	29	12,3
TOPLAM		4969,07	5139,572	(%)100	582	-

Kesriye Kazası kırsalında toplam tahsil edilen adet-i ağnam vergisi temettuat defterine göre 4 bin 969 kuruş 7 parayken, çalışmamız sırasında yapmış olduğumuz hesaplamalar sonrasında 5 bin 139 kuruş 572 para çıkmaktadır. İki sayı arasında 170 kuruş 502 para eksik bulunmaktadır. Bölgede adet-i ağnam vergisi ödeyen toplam hâne sayısı ise 582'dir.

Ayrıca Absodri köyüyle birlikte Kalogrıçe, Çetrok, Bavliyan, Mutşance, Lipoşeh ve Krabeştine mezzralarında bu verginin alınmadığını görmekteyiz.

Grafik 3.4. Adet-i Ağnam Vergisinin Köy ve Mezralara Dağılımı.

Yukarıdaki grafik, ağnam vergisinin yüksek alındığı köy ve mezraları ortaya çıkarırken, ayrıca hangi yerleşim yerlerinde küçükbaş hayvancılığın yaygın olduğunu da belirtmektedir.

Toplam 5 bin 140 kuruş olan adet- ağnam vergisinin %12,62'sini karşılayan Gobrancoda köyü, 648 kuruş 852 parayla en çok ağnam vergisi ödeyen yerleşim yeridir. En az vergi ödeyen köy %0,6 oranıyla Labanca köyüdür. Sadece 2 hâneden 4'er kuruş olarak tahsil edilmiştir. Baniçe köyünde ikâmet kaydı bulunan 121 hânenin 88'inden adet-i ağnam vergisi alınmış olması, köyde küçükbaş hayvancılık yetiştiriciliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Vergi tutarının hânelere ortalama dağılımına bakılacak olursa, hâne başına düşen en yüksek vergi ortalaması 34 kuruş 50 para ile Zazeri mezrasındadır. En düşük ortalama ise 2 hâneye düşen 4'er kuruşla Labanca köyünde karşımıza çıkmaktadır.

3.2.3. Öşür Vergisi

Öşür, onda bir anlamına gelen “uşr” sözcüğünden türemiştir¹⁰⁹. İslamiyet'le beraber tahsil edilmeye başlanılan bu vergi, tarım ürünlerinin durumuna göre Müslüman veya gayrimüslim ayrımı olmadan 1/10 ve 5/10 şeklinde alınmaktaydı. Tanzimat'ın ilânıyla beraber bu vergi toplama usulü 1/10 şeklinde kararlaştırılmıştır¹¹⁰.

Bölgede öşür vergisi alınan ürünler; buğday, arpa, mısır, darı, yulaf, keten, kenevir, çavdar, üzüm, fasulye, saman, tütün, kabak, bostan ve yaylaktır. Temettuat defterinde hububat

¹⁰⁹ Erkal, 2007: 97.

¹¹⁰ Kütükoğlu, 1994: 531-532.

ürünlerinden alınan öşür miktarları “kile” ağırlık ölçüsü üzerinden alınmıştır. Kile, kuru meyve ve hububat ölçümünde kullanılan eski bir ölçektir¹¹¹. Bir kilenin kaç kilograma denk geldiği bölgeden bölgeye ve üründen ürüne farklılık göstermektedir. 1844-1845 yıllarında Manastır’da kullanılan kile ölçü birimi, Ahmed Esad Paşa’nın verdiği bilgiye göre 80 okka, Manço Vekov’a göre buğday için 80-90 okka, arpa için 65-70 okka, mısır için 82-85 okka, yulaf için ise 48-52 okkadır¹¹². 1 okka (kıyye) 1,282 kg olduğundan, bir kilenin Manastır’da yaklaşık olarak 102 kg’a tekabül ettiğini söyleyebiliriz. Bütün bu miktarlar, 1869 ve 1881 yıllarında yapılan düzenlemelerden önce uygulanan ölçü miktarlarıdır. Nitekim 1881 yılında 1 yeni kilenin, eski kilenin 1/3’ünden biraz az olması kararlaştırılmıştır¹¹³. Bu bilgi doğrultusunda düzenlemeden önce 1 kilenin daha fazla kilograma denk geldiği sonucuna varılabilmektedir. Fasulye, üzüm, tütün, keten ve kenevirde ise “kıyye (okka)” ölçü birimi kullanılmıştır.

Tablo 3.6. 11426 Numaralı Temettuat Defterine Göre Kesriye Kazası Kırsalında Toplanan Öşür Vergisi.

NO	Köy – Mezra Adı	ÖŞÜR RESMİ				
		Defterde Verilen Tutar	Hesaplanan Tutar	Toplam Verginin Köylere Dağılımı (%)	Vergi Veren Hâne Sayısı	Hâne Başına Düşen Vergi Tutarı
1	Zazeri Mezrası	1731	789	0,95	281	2,81
2	Absodri	801	634	0,77	2	317
3	Armançika	2328	2328	2,81	5	466
4	Kalogriçe Mezrası	498,5	498,5	0,60	41	12,2
5	Mutşance Mezrası	1267	1177,8	1,42	24	49,1
6	Lipoşeh Mezrası	62	52	0,06	1	52
7	Nolyan-ı Balâ	7586	7552,75	9,12	258	29,3
8	Çetrok Mezrası	1628	1600,2	1,93	174	9,2
9	Gazi Yakub Bey	4838	4917,25	5,94	174	28,3
10	Kotori-i Zîr	2361	2434	2,94	140	17,4
11	Kotori-i Balâ	1333,5	1331,7	1,61	64	20,8
12	Bavliyan Mezrası	480	480	0,58	10	48
13	Nert	3328,25	3326,75	4,02	92	36,2

¹¹¹ Kallek, 2002: 568.

¹¹² Kallek, 2002: 569-570.

¹¹³ “... ve bir yeni kile dahi yüz ölçek itibar olunmuş olmağla bir yeni kile üç eski kileden bir mikdar noksan bulunur...” Hüseyin Tevfik, 1299: 15-16.

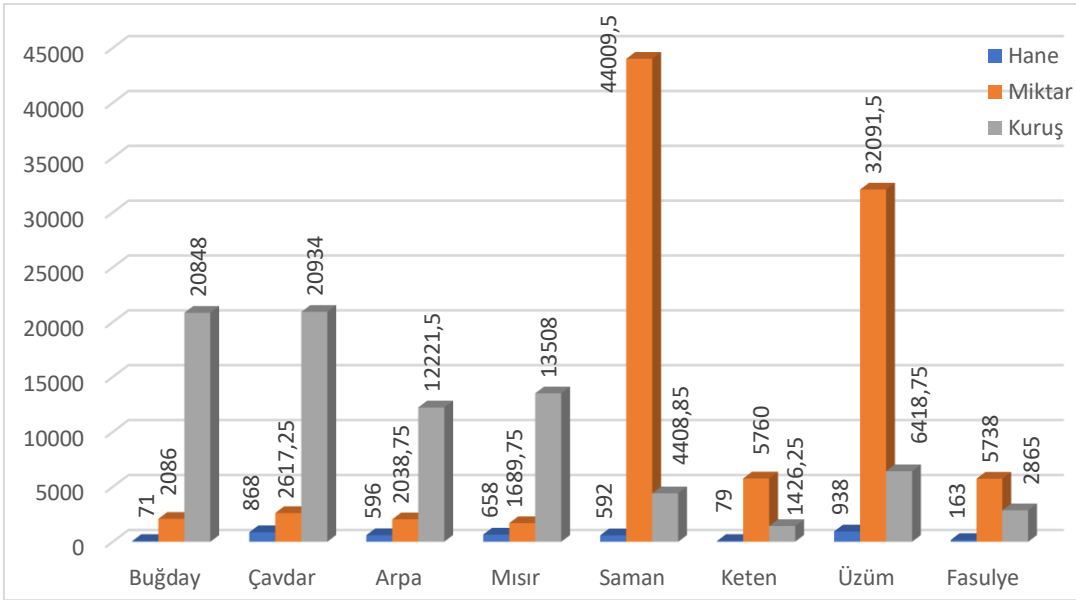
14	Laken	769	771	0,93	15	51,4
15	Ahlode	84	84	0,10	1	84
16	Krabeştine Mezrası	252,5	252,5	0,30	21	12
17	Borveşince	2980	2790	3,37	36	77,5
18	Betodak	3261	3288	3,97	59	55,7
19	Armahur	5638	5544,25	6,70	132	42
20	Lizani	3720,5	3698	4,47	100	37
21	Koçkon	3636	3309,7	4,00	43	77
22	İskorfiçe	579,5	579,5	0,70	14	41,4
23	Virtolom	1385,5	1385,5	1,67	21	66
24	Labanca	464	464	0,56	1	464
25	Tekvan	345	328	0,40	1	328
26	Balşaviç	2013,5	1951	2,36	41	47,6
27	Bisoşence	7365,5	7468	9,02	160	46,7
28	Gobrancoda	2574	2574	3,11	1	2574
29	Ciroda	1194	1214	1,47	19	63,9
30	Baniçe	6345	6346,2	7,66	147	43,2
31	Zrveni	1745,75	1753,75	2,12	78	22,5
32	Vrbeni	6581,25	6907,25	8,34	97	71,2
33	Rosna	4962,5	4973	6	50	99,5
TOPLAM		84138,75	82803,6	(%)100	2303	-

Vergi-yi Mahsusa ve adet-i ağnamda olduğu gibi öşür vergisinin de defterde verilen vergi tutarıyla, çalışmamız esnasında hesaplanan tutarı arasında fark bulunmaktadır. 1844 ve 1845 yıllarında Temettuat defterinde bu sayı 84 bin 138 kuruş 75 para olarak verilmektedir. Ancak hesaplanan öşür vergisi tutarı 82 bin 803 kuruş 60 paradır. Bu miktarın 77 bin 953 kuruş 60 parası yani %94,16'sı köylerden alınmaktayken, 4 bin 850 kuruşu yani %5,84'ü mezralardan alınmaktadır. Köyler arasında en fazla öşür vergisi ödeyen %9,12 dağılım oranı ve 7 bin 552 kuruş 75 parayla Nolyan-ı Balâ köyüdür. En az ise 84 kuruş yani %0,10 oranında öşürün alındığı Ahlode köyüdür. Mezralar da ise öşür vergisi yüzde ikiyi geçmemektedir. 1600,2 kuruş ve %1,93'le en fazla vergi Çetrok mezrasından, en az vergi ise 52 kuruşla yani %0,06 ile Lipoşeh mezrasından alınmaktadır.

Absodri, Armançika, Ahlode, Labanca, Tekvan ve Gobrancoda köylerinde öşür vergisinin alındığı hâne sayısının çok az olduğunu görmekteyiz. Mezralar içerisinde ise öşürün

alındığı en az hâne Lipoşeh mezrasında bulunmaktadır. Bir önceki bölüm olan tarım ve hayvancılık başlığı adı altında bu yerleşim yerlerinden detaylı şekilde bahsetmiştik.

Aşağıdaki grafikler de üretimi fazla ve az olan ürünlerin toplam öşür tutarları, üretim miktarları ve toplandığı hânelerin sayısına yer verilmektedir.

Grafik 3.5. Bölgede Üretimi Fazla Olan Ürünlerin Dağılımı.

Bölgede bulunan 26 köy ve 7 mezrada yaygın olarak üretilen ürünlerin kile başına; buğdayda 10 kuruş, çavdar ve mısırdan 8 kuruş, arpada 6 kuruş, ketende 4 kuruş, fasulyede 2 kuruş, üzümde 1/5 ve samanda 1/10 oranında öşrü alınmıştır.

Zazeri mezrasında buğday ve arpa üretimi olmadığından, bu ürünlerin öşrü yer almamaktadır. Ancak 6 hânedeki 7,25 kile çavdardan 58 kuruş, 7 hânedeki 12,25 kıyye mısırdan 98 kuruş, 300 kıyye samanın bulunduğu 6 hânedeki 30 kuruş ve 83 hânedeki 2925 kıyye üzümde 585 kuruş öşür alındığı tespit edilmiştir.

Absodri köyündeki Çiftlik- Hümayûn'dan 4180 kıyye samanı üzerinden 418 kuruş ve 163 numaralı hânedeki bulunan kilise vakfının 12 kile çavdardan 96 kuruş öşür alınmıştır.

Armançika köyüne baktığımızda, Kaymakam Mehmedbeyzâde Ali Şahin Bey ve kardeşleri Orhan, Aydın ve Rüstem beylerin sahip oldukları çiftlikten 55 kile buğday üzerinden 550 kuruş, 15 kile arpadan 90 kuruş, 24 kile mısırdan 192 kuruş, 136 kile çavdardan 1088 kuruş öşür alınırken, ayrıca 5 hânedeki 3960 kıyye samandan 396 kuruş saman öşrü ve 1,5 kile çavdara sahip olan kilise vakfından da 12 kuruş çavdar öşrü alınmıştır.

Kalogriçe mezrasında bulunan 20 hânedeki 21 kile buğdaydan 210 kuruş, 30 hânedeki 23,25 kile çavdardan 186 kuruş, 4 kile mısırdan 32 kuruş ve 10 hânedeki toplam 11,75 kile arpadan da 70 kuruş 50 para öşür alınmıştır.

Muţance mezrasında 5,5 kile buğdaydan 55 kuruş 3 hâne, 20,75 kile çavdardan 166 kuruş 6 hâne, 7,5 kile arpadan da 45 kuruş 3 hâne öşür öderken, 18 hâne 333 kuruş 20 para üzüm öşrü, 8 hâne 182 kuruş 60 para saman öşrü ve 4 hânedede 396 kuruş mısır öşrü ödemiştir.

Lipoşeh mezrasında sadece 1 numaralı hâne sahipleri Ömer oğlu Ali ve kardeşi Süleyman, Osman oğlu Hacı ile Ali oğlu İbrahim 5 kile çavdar üzerinden 40 kuruş, Nolyan-ı Zîr köyünde ikâmet eden Gaştâr oğlu Ahmed ise 1,5 kile çavdardan 12 kuruş öşür ödemiştir.

Nolyan-ı Balâ'daki 100 hânenin ürettiği 158,75 kile buğdaydan 1587 kuruş 50 para, 115 kile çavdarın bulunduğu 72 hânededen 920 kuruş, 93 hânedede 160,5 kile arpadan 963 kuruş ve 123 hânedeki 265,25 kile mısırdan 2122 kuruş öşür alınırken, 22 hânededen 124 kuruş üzüm öşrü, 36 hânededen 485 kuruş 50 para fasulye öşrü, 97 hânededen de 1104 kuruş saman öşrü alınmıştır.

Çetrok mezrasındaki 30 hânenin 23,25 kile buğdayından 232 kuruş 50 para, 22 hânenin 18,25 kile çavdarından 146 kuruş, 25 hânenin 21,25 kile arpasından 127 kuruş 50 para öşür toplanırken, 38 hânededen 352 kuruş mısır öşrü, 153 hânededen 596 kuruş 20 para üzüm öşrü, 52 hânededen 122 kuruşta saman öşrü toplanmıştır.

Gazi Yakub Bey köyünde; 86,5 kile buğdayın bulunduğu 60 hânededen 860 kuruş, 91,25 kile çavdarın olduğu 63 hânededen 730 kuruş, 39,5 kile arpa bulunan 30 hânededen 225 kuruş ve 82 hânedeki 278,25 kile mısırdan 2226 kuruş öşürle beraber, 80 hânededen 486 kuruş 50 para üzüm öşrü, 21 hânededen 302 kuruş fasulye öşrü, 18 hânededen de 87 kuruş 75 para saman öşrü alınmıştır.

Kotori-i Zîr'de 38 hânedeki buğdaydan 475 kuruş, 37 hânedeki 39,5 kile çavdardan 316 kuruş, 52 hânedeki 84,75 kile mısırdan 678 kuruş ve 3 hânedeki 5 kile arpadan 30 kuruş öşrünün yanı sıra, 100 hânededen 451 kuruş üzüm öşrü, 51 hânededen 214 kuruş saman öşrü, 28 hânededen de 254 kuruş fasulye öşrü alınmıştır.

Kotori-i Balâ'da dörder hânedeki 54,5 kile mısırdan 436 kuruş, 3,75 kile arpadan da 22 kuruş 50 para, 11 hânedeki çavdardan 412 kuruş ve 3 hânedeki buğdaydan 230 kuruş öşür alınmıştır. Ayrıca 16 hânededen 67 kuruş saman öşrü, 42 hânededen 121 kuruş 70 para üzüm öşrü alınırken, fasulye öşrü ise Osmanbeyzâde İsmail Paşa'nın çiftliğinden 37 kuruş 50 para, Petre oğlu Tarbiçe'nin çiftliğinden de 5 kuruş olarak alınmıştır.

Bavliyan mezrasında ise yalnızca 10 hânenin 60 kile çavdarından 480 kuruş alınan öşür bulunmaktadır.

Nert köyündeki 38 hâne 52,75 kile bulunan buğdaydan 527 kuruş 50 para, 89 hâne 255 kile çavdardan 2040 kuruş, 46 hâne 64,75 kile mısırdan 518 kuruş öşür ödemiştir. Köyde

ayrıca 85 hâneden 117 kuruş 75 para saman öşrü ve 74 hâneden de 123 kuruş 50 para üzüm öşrünün alındığı görülmüştür.

Laken köyünde 13 hânedeki 47 kile çavdardan 376 kuruş, 3 hânedeki 5,5 kile arpadan 33 kuruş ve 14 hânedeki 42,25 kile mısırdan 338 kuruş öşür alınırken, 14 hâneden de 24 kuruş saman öşrü alınmıştır.

Ahlode köyünde Teymurbeyzâde Ahmed Bey ve kardeşi Selim Bey'e ait çiftlikten, 4 kile buğday üzerinden 40 kuruş, aynı hânenin 4 kile çavdarından 32 kuruş ve 2 kile mısırdan 12 kuruş öşür alınmıştır.

Cami-i Âtik mahallesinde ikâmet eden Cihan oğlu Şerif, Krabeştine mezrasındaki arazisinde ürettiği bir kile buğdaya 10 kuruş öşür ödemiştir. Ayrıca mezrada bulunan 11 hânenin 11,25 kile çavdarından 86 kuruş, 5 hânenin 7 kile arpasından 42 kuruş, 11 numaralı hânedeki Hüseyin adındaki kişinin 5 kile mısırdan 4 kuruş öşrünü yanı sıra, 5 hâneden 33 kuruş 50 para fasulye öşrü, 9 hâneden 67 kuruşta saman öşrü alınmıştır.

Borveşince'de 30 hânedeki bulunan buğdaydan 1467 kuruş 50 para, 20 hânedeki 77 kile çavdardan 616 kuruş, 14 hânedeki 45,75 kile mısırdan 362 kuruş, 100 kile arpadan 600 kuruş ve 10 hâneden de 49 kuruş 50 para üzüm öşrünün alındığı görülmüştür.

Betodak'ta da 108 hânedeki 1080 kuruş buğday öşrü hesaplanırken, 37 hânenin 128 kile çavdarından 1024 kuruş, 34 hânenin 162,5 kile arpasından 975 kuruş, 15 hânenin 27 kile mısırdan 216 kuruş öşür hesaplanmıştır. Ayrıca 1 numaralı hâne sahibi Hacı Ahmed oğlu Hacı İsmail 1 kuruş, 8 numaradaki İbrahim oğlu Süleyman Ağa 3 kuruş saman öşrü ödemişlerdir.

Armahur'da üretilen 192,25 kile buğdaydan 1922 kuruş 50 para, 61 hânedeki 141,5 kile çavdardan 1132 kuruş, 60 hânedeki 167,75 kile arpadan 1006,5 kuruş, 42 hânedeki 85,25 kile mısırdan da 632 kuruş öşür alındığı kaydedilirken, 90 hânedeki 779,75 kuruş saman öşrü ve Molla Hüseyin oğlu Molla Ca'fer'in de 5 kuruş fasulye öşrü kaydedilmiştir.

Lizani'de 36 hânedeki 1004 kuruş buğday öşrü, 45 hânedeki 892 kuruş çavdar öşrü, 36 hânedeki 576 kuruş arpa öşrü, 66,5 kileyle 19 hânedeki 532 kuruş mısır öşrü, 11 hânedeki 424 kuruş fasulye öşrü ve 47 hânedeki 265 kuruş saman öşrüyle birlikte, Ustoyan ve Tanas isimli gayrimüslimlerden 2,5 kuruştan toplam 5 kuruş keten öşrü alınmıştır.

Koçkon'a baktığımızda 28 hâne buğdaydan 640 kuruş, 23 hâne 74 kile çavdardan 592 kuruş, 15 hâne 41 kile arpadan 246 kuruş ve 27 hâne 107,5 kile mısırdan 860 kuruş öşür öderken, 32 hâne 432 kuruş 20 para üzüm öşrü, 20 hâne 475 kuruş fasulye öşrü ve 12 hâne de 64 kuruş 50 para saman öşrü ödemiştir.

İskorfiçe'de alınan öşür ise, 13 hânedeki 15 kile buğdaydan 150 kuruş, 12 hânedeki 21,5 kile çavdardan 172 kuruş, 6 hânedeki 12 kile mısırdan 96 kuruş ve 9 hânedeki 13 kile arpadan da 78 kuruş olarak alınırken, 5 hâne 186 kıyye ketenden 46 kuruş 50 para öşür ödemiştir. Ayrıca 6 hânenin 33 kuruş üzüm öşrü, 2 hânenin de 4 kuruş saman öşrü ödediği tespit edilmiştir.

Virtolom'da 14 hânenin ürettiği 49,5 kile buğdaydan 495 kuruş, 62,5 kile çavdarın bulunduğu 20 hânedan 500 kuruş, 11 hânedeki 29 kile arpadan 174 kuruş ve 18 hânedeki 16,5 kile mısırdan 132 kuruş öşür alınırken, 16 hânedan 60 kuruş 50 para üzüm öşrü, 4 hânedan de 22 kuruş saman öşrü alınmıştır.

Labanca ve Tekvan köylerinde ödenilen öşür, aynı hâne sahibine aittir. Mustafa oğlu mühürdar Hüseyin Ağa her iki köyde 19 kile buğdaya 190 kuruş, 37 kile çavdara 296 kuruş, 21 kile mısıra 168 kuruş ve 7 kile arpaya ise 42 kuruş vergi ödemiştir. Ayrıca iki köyde toplam 72 kuruşta saman öşrü ödemiştir.

Balşaviç köyünde bulunan 37 hâne 70,25 kile buğdaydan 702 kuruş 50 para, 55 kile çavdardan 440 kuruş, 83,25 kile mısırdan da 666 kuruş öşür öderken, 15 hâne 14,5 kile arpadan 87 kuruş ve 28 hânenin de 555 kuruş samandan öşür ödedikleri tespit edilmiştir.

Bisoşence'de 49 hânenin 118,75 kile mısırdan 950 kuruş, 81 hânenin 182,75 kile çavdardan 1462 kuruş, 62 hânenin 138,25 kile arpadan 829 kuruş 50 para, 71 hânenin buğdaydan 1650 kuruş, 40 hânenin 2920 kıyye ketenden 730 kuruş, 110 hânenin 850 kuruş üzüm öşrü, 39 hânenin 843 kuruş 50 para fasulye öşrü ve 16 hânenin de 153 kuruş saman öşrü ödediği kaydedilmiştir.

Gobrancoda'da ise Çiftlik-i Hümayûn'dan 55 kile buğday öşrü 550 kuruş, 166,5 kile çavdar öşrü 1332 kuruş, 43 kile arpa öşrü 258 kuruş ve üzüm öşrü 434 kuruş olarak alınmıştır.

Ciroda'da 13 hânenin 44 kile buğdayından 440 kuruş, 14 hânenin 42 kile çavdarından 336 kuruş ve 16 hânenin 73 kile arpasından 436 kuruş öşür alındığı tespit edilmiştir.

Baniçe'de 21 hâne 1995 kuruş buğday, 28 hâne 1528 kuruş çavdar, 33 hâne 1272 kuruş arpa, 130 hâne 1342 kuruş 20 para üzüm öşrü ve 1 numaralı hânedeki çiftliğin sahibi olan Şakir Bey ve kardeşleri Emin, Süleyman ve İzzet Bey'den 160 kuruş, 108 numaralı hânedeki ismi verilmeyen kişiden 12 kuruş mısır öşrü alınmıştır.

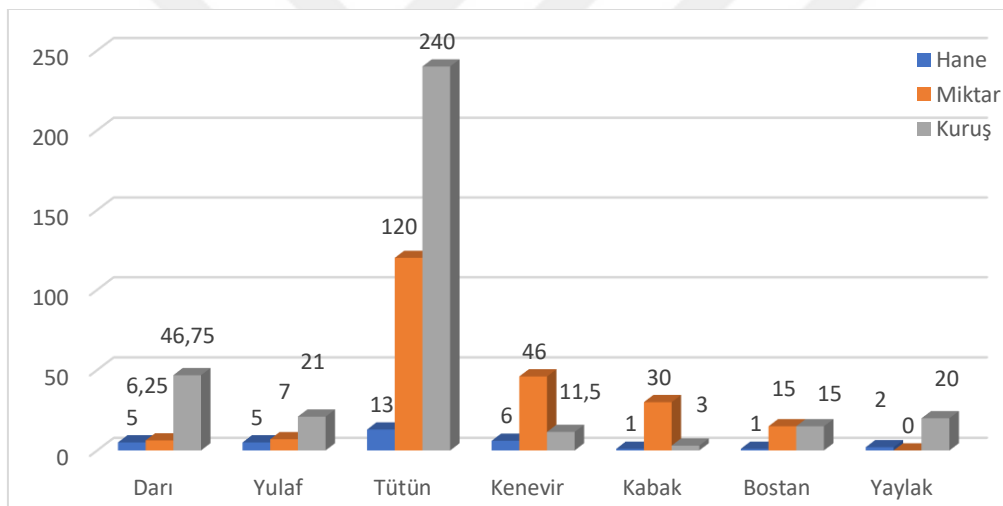
Zrveni köyünde 20 hâne 404 kuruş buğday öşrü, 28 hâne 472 kuruş çavdar öşrü, 19 hâne 630 kuruş arpa öşrü ve 43 hâne 247 kuruş 75 para üzüm öşrü ödemiştir.

Vrbeni köyünde ise 49 hânenin 161 kile buğdaydan 1610 kuruş, 57 hânenin 181,75 kile çavdardan 1454 kuruş, 61 hânenin 331,5 kile arpadan 1992 kuruş, 41 hânenin 144,5 kile

mısırdan 1156 kuruş, 32 hânenin 2634 kıyye ketenden 644 kuruş 75 para ve 12 hânenin de 74 kuruş 50 para saman öşrü ödediği kaydedilmiştir.

Son olarak Rosna köyüne baktığımızda 23 hânenin toplam buğdayından 1770 kuruş, 26 hânenin 186,25 kile çavdarından 1490 kuruş, 19 hânenin 229,5 kile arpasından 1377 kuruş, 7 hânenin 13 kile mısırdan da 104 kuruş öşür alındığı tespit edilmiştir. Ayrıca 28 hâne üzüm üzerinden 198 kuruş, 5 hâne de fasulye üzerinden 34 kuruş öşür ödemiştir.

Üretimi en fazla yapılan tarım ürünü samandır. Ancak üretimi fazla olmasına rağmen bu üründen alınan öşür tutarı çok düşük seviyelerdedir. Buğday ve çavdar arasında ise üretim miktarı ve vergi tutarı açısından pek bir fark görülmemektedir. Toplam 25 köyde 2073,5 kile üretilen buğdaydan, 20 bin 722 kuruş, köy ve mezraların tamamında 2645,25 kile üretilen çavdardan ise 21 bin 158 kuruş vergi alınmıştır. Toplanılan vergi miktarında buğday ve çavdarı, 28 köyde üretilen 2055,75 kile 12 bin 329 kuruş 50 parayla arpa ve 1745,75 kile 13 bin 956 kuruşla mısır takip etmektedir.

Grafik 3.6. Bölgede Üretimi Az Olan Ürünlerin Dağılımı.

Bölgede öşür vergisi fazla olmayan ve bölge genelinde yaygınlık göstermeyen diğer ürünler ise darı, yulaf, tütün, kenevir, kabak, bostan ve yaylaktır.

Hububat ürünlerinden olan darı ve yulafın ekimi, sadece 5 köyde yapılmıştır. Nolyan-ı Balâ ve Tekvan köylerinde sadece darı üretildiğini görmekteyiz. Nolyan-ı Balâ'da Kosta oğlu Trayko'dan 7 kuruş, Memiş Efendi oğlu Mehmed'den 5,25 kuruş ve Süllü oğlu Ali'den 3,5 kuruş, Tekvan'da ise sadece Mustafa oğlu Mihmandar Hüseyin Ağa'dan 24 kuruş darı öşrü alınmıştır.

Kotori-i Zîr'de 1 numaralı hâne sahipleri Mehmed Ali ve kardeşi Raşid'den 7 kuruş darı öşrü, 122 numaralı hâne sahibi Süleyman oğlu Ömer Alemdar'dan da 9 kuruş yulaf öşrü alınmıştır.

Armahur'da 154 numaralı hânenin sahibi Mahmudpaşazâde Şerif Bey'den 6 kuruş, Vrbeni köyünde Dana ve kardeşi Ustoyan'dan 3 kuruş, Yuvan oğlu Mavrodiye'den 1,75 kuruş ve İbrahimpaşazâde Mahmud Derviş'ten 1,5 kuruş yulaf öşrünün alındığı kaydedilmiştir.

Tütün öşrünü ise sadece Çetrok mezrasındaki 3 hânedede ve Nolyan-ı Balâ köyündeki 10 hânedede görmekteyiz. 120 kıyye tütünün, beheri 2 kuruş üzerinden toplam 240 kuruş öşrü alınmıştır.

Kenevir öşrü sadece iki köyde karşımıza çıkarken, bir kıyyesinden 0,25 kuruş öşür alınmıştır. Betodak köyünde 15 numarada bulunan Çiftlik-i Hümayûn'un 4 kıyye kenevirinden 1 kuruş öşür alınmıştır. Armahur'da ise 5 hânedeki kenevir öşrünün alındığını görmekteyiz. 46 numaralı hânedeki bulunan Hacı İbrahim ve yeğeni Mehmed 15 kıyye kenevirinden 3,75 kuruş, 32 numaralı hânedeki Vulkan oğlu Ustoyan 3 kıyyeden 0,75 kuruş, Rosna karyesinde ikâmet eden Kosta oğlu Ustoyan 4 kıyyeden 1 kuruş ve 35 numaralı hânedeki Grviyo oğlu Yuvan ile 53 numaralı hânedeki bulunan Ustoyan oğlu Kula'nın 10'ar kıyye kenevirinden 2,5 kuruş öşür alınmıştır. Kenevir öşür vergisinin alınması sebebiyle bu ürünün resmî yollardan üretildiğini söyleyebiliriz.

Kabak öşrü ise, sadece Vrbeni köyündeki 9 numaralı hâne sahibi Ustoyko oğlu Goga adlı gayrimüslimin 30 kıyyesinden 1/10 oranında 3 kuruş olarak alınmıştır.

Yaylak öşrünün, yalnızca iki mezradan alındığı görülmektedir. Bu mezralarda 1/2 oranında öşür alınmıştır. Lipoşeh mezrasında 1 numaralı hâne sahipleri Ömer oğlu Ali'yle kardeşi Süleyman'ın, Osman oğlu Hacı'nın ve Ali oğlu İbrahim'in; Krabeştine mezrasında da Cami-i Âtik mahallesinde ikâmet eden Hacı Hasan oğulları Mustafa Ağa ve kardeşi Osman Ağa'nın yaylak arazisinden 10 kuruş öşür alınmıştır.

Bostan ise, 191 numaralı hânedeki Cami-i Âtik mahallesinde ikâmeti bulunan İsmail oğlu Emin'den alınırken, sadece öşrünün tutarı defterde yer almaktadır. Ancak senelik 150 kuruş gelir elde ettiği 1,5 dönüm bostan tarlasından, 15 kuruş öşür ödemiş olması sebebiyle verginin 1/10 oranına göre alındığını düşünmemiz mümkündür.

SONUÇ

Temettuat defterleri, içeriğinde ayrıntılı bilgiler bulundurması bakımından XIX. yüzyıl sosyal ve ekonomik durum hakkında yapılacak olan çalışmaların temel kaynaklarından birini teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti'nin klasik döneminin sonlarında başlayan adaletsiz ve düzensiz vergi toplama usulü, Tanzimat Dönemi'nde uygulanan yenilikçi politikalar arasında yerini almıştır. Bu dönemden itibaren Osmanlı topraklarında yaşayan her bir ferdin, menkul veya gayrimenkul olmasına bakılmaksızın bütün mülkleri kayıt altına alınmıştır. Bu kayıtlar neticesinde de en uygun vergi miktarı belirlenmiştir.

Bu çalışmada temettuat sayımlarının yapıldığı bölgelerden birisi olan Kesriye Kazası'nın kırsal kesimleri incelenmeye çalışılmıştır. İnceleme sonucunda kazanın sosyal, iktisadi ve etnik yapısı hakkında önemli bilgilere ulaşılmıştır.

Kesriye Kazası sınırlarında bulunan sadece 26 köy ve 7 mezranın temettuat sayımı 11426 numaralı Temettuat Defteri'ne kaydedilmiştir. 26 köy içerisindeki bazı köylerde sadece çiftlik kayıtlarına rastlanılmıştır. Bu sebepten dolayı bahsedilen köylerin tamamı hakkında sosyo-ekonomik durum değerlendirilmesi yapılamamaktadır. Bu çiftlikler içerisinde Emlak-ı Hümayûn bünyesinde yer alan Çiftlikat-ı Hümayunların mevcut oldukları görülmektedir. Ancak defterde çiftliklerin yönetiminden sorumlu kişilerin adları yer almayıp, çiftliğe ortak olan kişilerin isimlerine yer verilmiştir.

Kayıtlarda yalnızca hâne sahiplerinin bilgileri verildiği için, sayımı yapılan bu köylerin genel nüfusu hakkında kesin bilgi verilememektedir. Bazı hânelerde hane sahibi olarak iki veya üç kişinin isminin verildiği görülmüştür. Bu bilgiye bakılacak olursa, aynı hâne içerisinde iki veya üç ailenin bulunduğu düşünülebilir. Ayrıca çalışmamız esnasında dönemin kaymakamı Ali Şahin Bey'in ve o dönem Girit Müşirliği yapan Mustafa Nailî Bey'in temettuat kayıtlarıyla da karşılaşılmıştır.

Kesriye'nin etnik yapısı hakkındaki bilgilere ise, defterde verilen kişi isimleri üzerinden varabiliriz. Hatta sayım memurlarının Müslümanlara ve gayrimüslimlere olan yaklaşımlarından da bu bilgilere ulaşılabilir. Nitekim Müslümanlar içerisinde iş sahibi olmayanlara aciz muamelesi gösterilirken, gayrimüslimlerde aylak, dilenci gibi ifadeler yer verilmiştir. Verilen bu isimler vesilesiyle kazanın etnik nüfusunu Müslüman ve gayrimüslimlerin oluşturduğu görülmektedir. Ancak gayrimüslim nüfusun çoğunlukta olduğu dikkat çekmektedir.

Kesriye Kazası'nda 26 köy ve 7 mezra içinden sadece bir köyde tarım faaliyetlerinin yapılmadığı görülmüştür. Tarım faaliyetinin görülmediği Absodri köyündeki temettuat

kayıtlarında sadece çiftlik kaydı bulunduğu ve hayvancılığın bu çiftlikte yaygın olduğuyla karşılaşılmıştır. Diğer köy ve mezralarda yapılan bu faaliyetin büyük çoğunluğunu ekili tarım alanları oluşturmaktadır. Bu alanlar getirdikleri gelirle %84 gibi büyük bir oranda bölgenin en önemli gelir kaynağı olarak göze çarpmaktadır. Üretimi yapılan ürünler arasında hinta (buğday), şa'ir (arpa), alef (yulaf), erzen (darı), çavdar, mısır, fasulye, kettân (keten), kenevir, tütün ve kabak gibi ürünler bulunmaktadır. Bunlardan hinta (buğday) en fazla üretimi yapılan ve kilesi en pahalı olan üründür. Ardından bölgede yüzde 10 gibi düşük oranda da olsa üzüm üretiminin yapıldığını da söyleyebiliriz. En az alan ise yüzde 6 oranında karşımıza çıkan çayır alanları olmuştur.

Defterde verilen Kesriye Kazası'na bağlı köy ve mezralarda, alınan miktarı hânedan haneye değişiklik gösteren Vergi-yi Mahsûsa adıyla yeni bir vergi toplanmıştır. Bunun yanı sıra başta hinta olmak üzere, şa'ir, fasulye, mısır, kâh, üzüm, erzen gibi tarım ürünlerinin üretiminden de öşür vergisi, koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanlar üzerinden alınan adet-i ağnam vergisi de defterde yer almıştır. Ayrıca çift resminin karşılığı olan ve bir çeşit baş vergisi sayılan ispence resmi de bölgede toplanan vergiler arasındadır.

Sonuç olarak temettuat defterleri bünyesinde barındırdığı böylesine önemli bilgiler sebebiyle, Osmanlı taşrasının ekonomik ve sosyal durumunu daha açık bir şekilde anlamamıza yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Adıyeke, N. (2000). “Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri”, *OTAM (Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, 11: 769-808.
- Akbayar, N. (hızl.). (1996). Mehmed Süreyya: Sicill-i Osmani (Çev. S. A. Kahraman), C.IV, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Akkuş, Y. (2017). “Osmanlı Maliyesi Literatüründe İhmal Edilmiş Bir Tartışma: Tevzi’ Defterlerinden Vergi-yi Mahsûsa’ya Geçiş”. *Tarih Dergisi*. (65), İstanbul, 29-62.
- Arslan, A. (2000). “Evlâd-ı Fâtihân Teşkilâtı’nın Kaldırılması”, A. Çaksu (Ed.). *Balkanlar’da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri*, İslâm Medeniyeti Tarihi Kaynak ve İncelemeleri Dizisi, s.n. 8, Sofya. 39-46.
- Barkan, Ö. L. (1953). “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, *Türkiyat Mecmuası*, 10: 1-26.
- Binbaşlı Mehmed Tefvik (1327). *Manastır Vilâyetinin Tarihçesi*. Beynelmîlel Ticaret Matbaası, Manastır.
- Büyüksolak, Ö. (2016). *11428 Numaralı Temettüât Defterine Göre Kesriye Kazası’nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.
- Çadırcı, M. (1970). “Türkiye’de Muhtarlık Kurulması Üzerine Bir İnceleme”. *Belleten Dergisi*, XXXIV/135, Ankara, 409-420.
- Çadırcı, M. (2013). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri’nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Danişmend, İ. H. (1971). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.V, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- Develioğlu, F. (1964). *Osmanlıca-Türkçe Okul ve Yazışma Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Dinç, G. (2017). “The Social and Economic Status of the Rum (Greeks) of Antalya in the First Half of the 19th Century”. *Adalya*, (20), 449-490.
- Drakopoulou, E. (2013). “Kastoria: Art, Patronage and Society”. *In Heaven and Earth: Cities and Countryside in Greece*, 114-125.
- Düstur I.Tertip*(1289). C.1, Matbaa-i Âmire, İstanbul,
- Ebu Abdullah Muhammed İbn-i Battûta Tanci (2004). *İbn Battûta Seyahatnâmesi*. (I), (Çev. A. Sait Aykut), YKY., İstanbul.

- Efe, A. (2002). *Muhassılık Teşkilatı*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Efe, A. (2006), "1260-61 / 1844-45 Temettuat Sayımı Işığında Çukurhisar Köyünün Ekonomik ve Sosyal Görüntüsü". *Sosyal Bilimler Dergisi*, I, 19-51.
- Efe, A. (2016). "Osmanlı Devleti'nde Yeniden Yapılanmanın Şafağında Üç Vergi Sayımı". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 11(2): 23-46.
- Emecen, F. (1988). "Ağnam Resmi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, I, 478-479.
- Erdoğan, İ. (2000). "Osmanlı İktisadi Düzeninde İhtisab Müessesesi ve Muhtesiblik Üzerine Bir Deneme", *OTAM (Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, 11: 123-145.
- Erkal, M. (2007). "Öşür", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, XXXIV, 97-100.
- Evliya Çelebi Mehmed Zillî İbn Derviş. (1315). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi* Tab'ı: Ahmed Cevdet (1. bs.), C.V, İkdâm Matbaası, Dersââdet.
- Fine Jr, J.V.A. (1994). *The Late Medieval Balkans*, The University of Michigan Press, 1994.
- Gövsâ, A. İ. (1945). "Mustafa Nâilî Paşa", *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, Yedigün Neşriyat, 265.
- Gürân, T. (2000). "19. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri". *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, H. İncelik, Ş. Pamuk (drl.). Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
- Halaçoğlu, Y. (1995). "Evlâd-ı Fâtihân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, XI, 524-525.
- İnal, İbnülemin M. K. (1982). *Son Sadrazamlar*, C.I, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982.
- İncelik H. (1959). "Osmanlılarda Raiyyet Rûsûmu". *Belleten Dergisi*, XXIII/92, Ankara, 575-610.
- İnbaşı, M. (2002). "Balkanlarda Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti", H.C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca (Ed.). *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, IX, Ankara. 154-164.
- İpek, N. (2000), *Mübadele ve Samsun*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kabak, O. (2013). *Kuzey Yunanistan'da Osmanlı Klasik Döneminde Üç Şehir (Yanya, Kesriye, Serfice)*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Bolu.
- Kallek, C. (2002). "Kile". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, XXV, 568-571.

- Karal, E. Z. (1995). *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- Kiel, M. (2002). "Kesriye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, XXV, 311-312.
- Klasov, G. ve Nikolov, S. (2000). *Bulgarca-Türkçe Açıklamalı Sözlük*, Sümer Kitabevi, İstanbul.
- Komnena, A. (1996). *Alexiad.* (Çev. B. Umar). İnkılâp Kitabevi, Ankara.
- Köroğlu N. (2004). *XIX. yüzyıl ve XX. yüzyıl. Başı Eminönü'nde Osmanlı Büro Hanları*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kütükoğlu, M. (1994). "Osmanlı İktisadi Yapısı", E. İhsanoğlu (Ed.). *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, I, IRCICA, İstanbul, 513-648.
- Kütükoğlu, M. (1995). "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettu' Defterleri". *Belleten Dergisi*, LIX/225, Ankara, 397-398.
- Odabaşı, N. (2014). *Mihaliç Çiftlikât-ı Hümâyûnu ve İdaresi*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Ortaylı, İ. (2008). *Türkiye: Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara.
- Ortaylı, İ. (2011). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öz, M. (1999). "Osmanlıda Klasik Dönemde Tarım". G. Eren (Ed.). *Osmanlı*, 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 66-73.
- Öz, M. (2010). "Tahrir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, XXXIX, 425-429.
- Özcan, A. (1993). "Çeribaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, VIII, 270-272.
- Özkan, S. (2007). "1923 Tarihli Türk-Rum Nüfus Mübadelesinin Niğde'nin Demografik Yapısına Etkisi". *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*. (21), 169-178.
- Öztürk, S. (2000). "Temettüat Tahrirleri", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4-5:547.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Quataert, D. (1985). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Tarımsal Gelişme", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, VI, 1556-1562.
- Sadrazam Mehmed Kâmil Paşa (1327). *Târih-i Siyâsî-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye*, C.III, Matbaa-i Ahmet İhsan, İstanbul.

- Stoyanovski, A. (1981). *Gradovitena Makedonija od krajot na XIV do XVII vek. (градовитена на македонија од крајот на XIV до XVII век)*, Skopje.
- Synvet, A. (1878). *Les Grecs de l'Empire Ottoman: Etude statistique et ethnographique*. Imprimerie de l'Orient Illustré, Constantinople.
- Şemseddin Sami. (1314). “Kesriye”. *Kâmûsü'l-âlâm*. C.V, Mihran Matbaası, İstanbul, 3860.
- Şemseddin Sami. (1317). *Kâmûs-i Türkî*. (Neş. Ahmed Cevdet). İkdâm Matbaası, Dersââdet.
- T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2010). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, yay. no: 108, İstanbul.
- Terzi, A. T. (1998). “Hazine-i Hassa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, XVII, 137-141.
- Toulomis, K. ve Hourmouziadis, A. (2003). “The Man And The Lake: Living In the Neolithic Lakeside Settlement Of Dispilio, Kastoria, Greece”. *Mediterranean Archaeology And Archaeometry*, 3(2): 73-79.
- Vidinli Hüseyin Tevfik Paşa (1299). *Yeni Ölçülerin Menafî' ve İsti'maline Dair Risale-i Muhtasara*. Mihran Matbaası, Dersââdet.
- Yazıcıoğlu, F. (2015). *Osmanlı Yönetiminde Bir Rumeli Kazası: Kesriye (1868-1913)*. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.

Arşiv Kaynakları

BOA

A. DVN, 118/53,

A. MKT. NZD, 291/22; 345/29; 335/89,

A. MKT. UM, 372/54; 422/2; 422/2,

A.}MKT.MHM, 334/61; 362/15,

A.}MKT.MVL., 61/75,

A.}TŞF, 15/28,

A.DVN.MHM, 9/27,

AE.SAMD.III, 75/7563.

AŞS., 228/78,

BEO, 1073/80468.

C..AS., 853/36484,

C..DH., 121/6017,

DH. MKT, 1318/28; 1452/3,

DH. MKT, 2706/74; 2719/97; 2788/19.

DH. ŞFR, 408/84.

DH.MKT., 86/19.

HR.MKT., 24/44,

İ.AZN., 85/30.

İ.DH, 751/61313; 17053; 23939; 25690; 777/63240; 926/73377; 40199,

İ.MVL, 21251,

ML.VRD.TMT. 11426.

MVL, 937/55; 968/22; 538/26,

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1285/1868.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1297/1880.

Salnâme-i Vilayet-i Manastır, 1292/1875.

Salnâme-i Vilayet-i Manastır, 1305/1888.

Salname-i Vilâyet-i Selanik, 1288/1871.

TFR.I.MN., 109/10805; 110/10970; 51/5054; 62/6116.

Y.A.RES, 41/10.

BCA

İskân Evrakı (Muhacirin Fonu), 272 0 0 12: 45/76/10; 49/97/17; 52/119/35; 58/153/11;
57/147/3; 48/91/42.

İnternet Kaynakları

Prokopius of Caesarea. "Buildings",

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Buildings/4A*.html

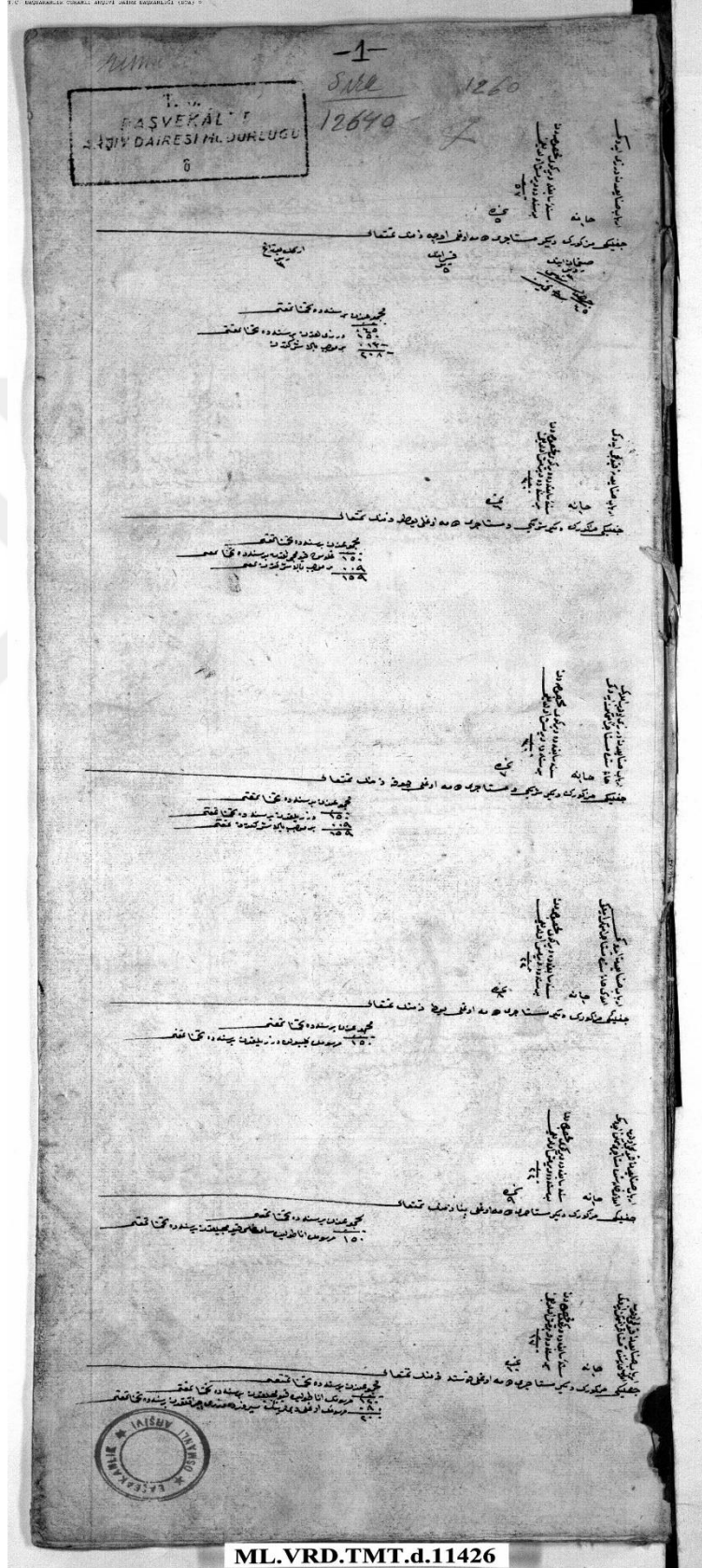
(erişim tarihi: 19.06.2019).

Titus Livius. Ab Urbe Condita Libri, <http://mcadams.posc.mu.edu/txt/ah/Livy/Livy31.html>

(erişim tarihi: 19.06.2019).

EKLER

Belge 1- 11426 Numaralı Temettuât Defterinin Zazeri Mezrası'na Ait İlk Sayfası.

ML.VRD.TMT.d.11426

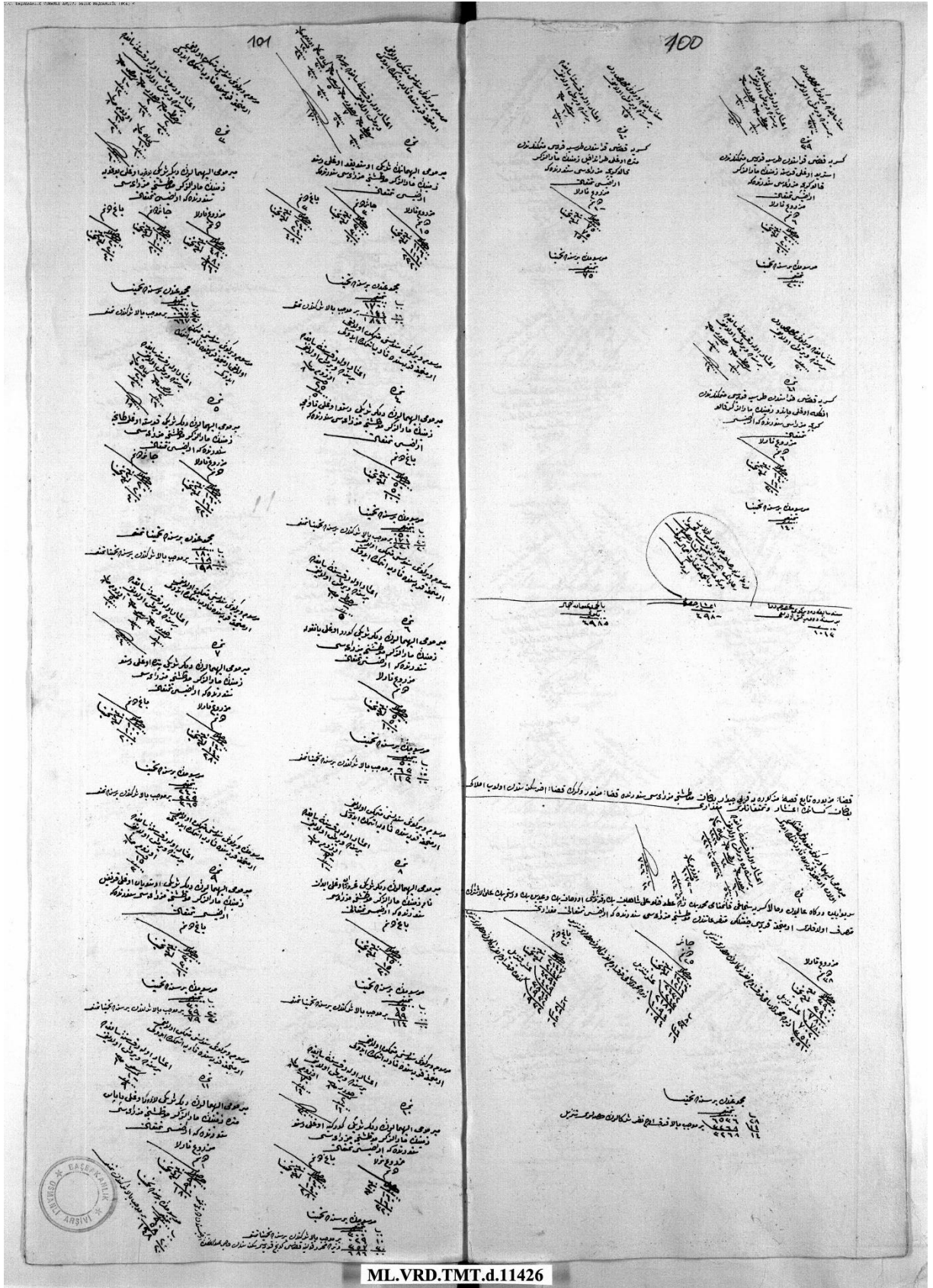
Belge 2- 11426 Numaralı Temettuât Defterinden Kalogrıçe Mezrası'na Ait Olan Kısmın İlk Sayfası.

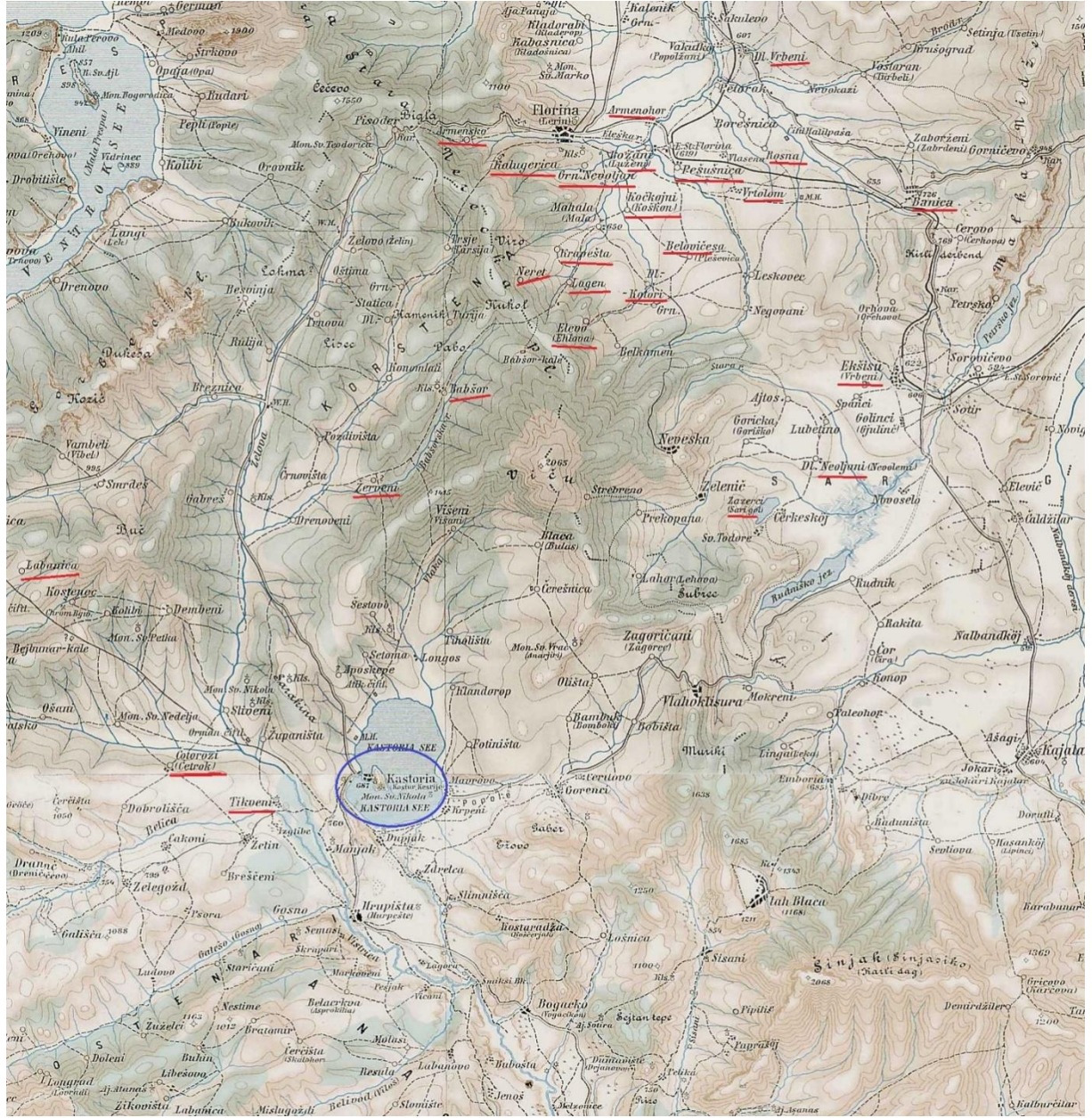
Belge 3- 11426 Numaralı Temettuât Defterinden Kalogrıçe Mezrası'na Ait Olan Kısımın İkinci Sayfası.

Belge 4- 11426 Numaralı Temettuât Defterinden Kalogrıçe Mezrası'na Ait Olan Kısımın Üçüncü Sayfası.

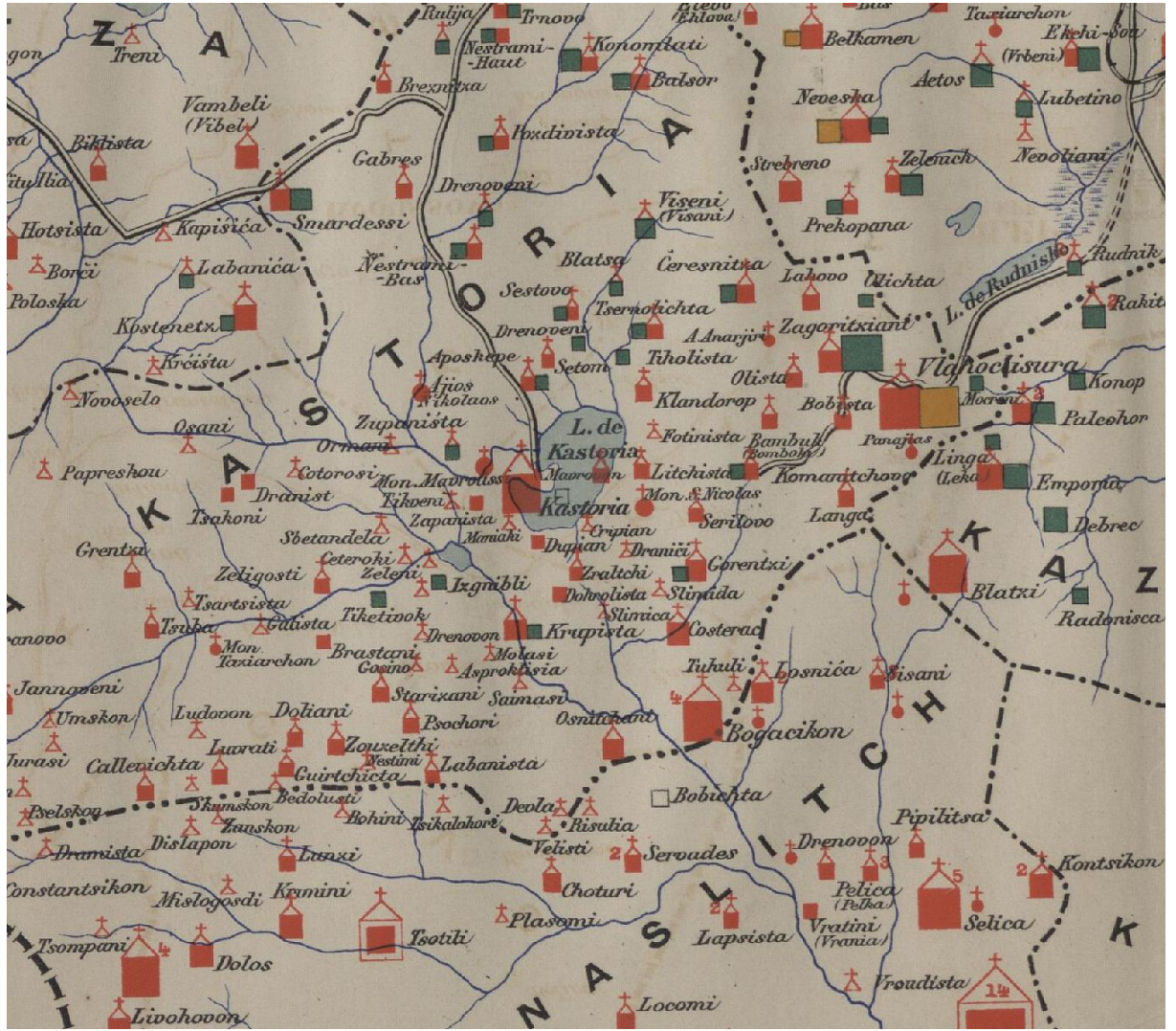
Harita 1- 11426 Numaralı Temettuat Defteri'nde Yer Alan Köy ve Mezraları Gösteren Harita.

Kaynak: <http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/topo/200e/39-41.jpg> ;

<http://lazarus.elte.hu/hun/digkonyv/topo/200e/39-40.jpg>.

Harita 2- Kesriye Kazası'nın Sınırlarını ve Köylerini Gösteren Harita

Kaynak: HRT. h.. nr.226.

Ö Z G E Ç M İ Ő

Adı ve SOYADI	Eren ERKIRAN
Doğum Yeri - Tarihi	EMİNÖNÜ- 01/10/1993
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Esenler İbrahim Turhan Lisesi- 2010
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi Tarih- 2016
Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi Tarih Ana Bilim Dalı- 2019
Tez/ Dönem Projesi Konusu	11426 NUMARALI TEMETTUÂT DEFTERİNE GÖRE KESRİYE KAZASI KIRSALININ SOSYAL VE İKTİSADİ YAPISI
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
-	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	75.yıl Cumhuriyet Anadolu Lisesi- 2016
Projeler	-
ÇalıŐtıęı Kurumlar	-
E-Posta	erenerkiran690@gmail.com